

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN FİNANSAL OKURYAZARLIK
SEVİYELERİNİN BELİRLENMESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA:
DOĞU KARADENİZ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eren KÜTÜK

EYLÜL - 2017

GÜMÜŞHANE

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN FİNANSAL OKURYAZARLIK
SEVİYELERİNİN BELİRLENMESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA:
DOĞU KARADENİZ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eren KÜTÜK

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Nuri BALTACI

EYLÜL - 2017

GÜMÜŞHANE

KABUL VE ONAY

Doç. Dr. Nuri BALTACI danışmanlığında Eren KÜTÜK tarafından hazırlanan “Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Seviyesinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: Doğu Karadeniz Örneği” isimli bu çalışma, 18/08/2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

[İmza]

Doç. Dr. Hilmi Erdoğan YAYLA (Başkan)

[İmza]

Doç. Dr. Nuri BALTACI (Danışman)

[İmza]

Yrd. Doç. Dr. Mehmet AKYOL (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.. / .. / ...

[İmza]

Doç. Dr. Ekrem CENGİZ

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlamış olduğum “Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Seviyesinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: Doğu Karadeniz Örneği” isimli bu çalışmanın, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve alıntı yaptığım tüm çalışmaların kaynakçada yer aldığını taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasında izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

☐	Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
☐	Tezim sadece Gümüşhane Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
☒	Tezimin 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

13 /09 / 2017

[İmza]

Eren KÜTÜK

ÖNSÖZ

Finansal okuryazarlık, bireylerin finansal konularda yeterli bilgiye sahip olması ve bu bilgiye uygun finansal tutum ve davranışlar sergilemesini ifade etmektedir. Bu yüksek lisans tez çalışmasında Doğu Karadeniz’de devlet üniversitelerinde okuyan öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyeleri anket yöntemi ile test edilmiştir.

Bu tez çalışmasında, gerek tez konusunun belirlenmesi gerekse tezin ilerleyen bölümlerinde bana her türlü desteği sağlayan danışman hocam Doç. Dr. Nuri BALTACI’ya, anketlerin uygulanması sürecinde bana yardımcı olan arkadaşım Yasin KANDEMİR’e ve bu çalışmanın başından sonuna bana manevi katkılarından dolayı eşime en içten teşekkürlerimi sunarım.

Gümüşhane - 2017

Eren KÜTÜK

ÖZET

KÜTÜK, Eren. Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Seviyelerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: Doğu Karadeniz Örneği, Yüksek Lisans Tezi, 2017, (85)

Küreselleşme ile finansal piyasaların giderek karmaşık bir hal olması, bilgi iletişim teknolojilerinin gelişmesi, yeni finansal türev araçların piyasaya çıkması ve ekonomik dalgalanmalar sonucunda bireyler ekonomik anlamda sorunlar yaşamaktadır. Bu noktada hanehalkı ve yatırımcıların korunması ihtiyacı doğmaktadır. Hanehalkı ve yatırımcıların finansal piyasaların risklerinden korunması finansal okuryazar olmaktan geçmektedir. Finansal okuryazarlık, bireylerin finansal konularda yeterli bilgiye sahip olması ve bu bilgiye uygun finansal tutum ve davranışlar sergilemesini ifade etmektedir.

Bu çalışma ile Doğu Karadeniz’de devlet üniversitelerinde okuyan öğrencilerin demografik özellikleri ile finansal okuryazarlık seviyesi arasındaki ilişkileri, ayrıca aylık bir bütçe yapıp buna uygun davranışların ve düzenli tasarruf yapanların finansal okuryazarlık seviyesinin test edilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada 1240 öğrenci ile anket yapılmıştır.

Araştırmanın sonuçlarına göre; cinsiyet bakımından erkeklerin, medeni durum bakımından evlilerin, okuduğu fakülte bakımından iktisadi ve idari bilimler fakültesinde okuyanların, yaş grubu bakımından ileri yaş grubunda olanların ve son sınıfta okuyanların finansal okuryazarlık seviyeleri daha yüksektir. Ayrıca, eğitim seviyesi ve gelir arttıkça finansal okuryazarlık seviyesi artmaktadır. Aylık bir bütçe yapıp buna uygun davranışlar ve düzenli tasarruf yapanlar finansal okuryazarlık seviyesi bakımından avantajlıdır. Ancak genel olarak katılımcıların finansal okuryazarlık seviyesi düşüktür.

Anahtar Kelimeler: Finansal Okuryazarlık, Finansal Bilgi, Finansal Eğitim

ABSTRACT

KÜTÜK, Eren. Study on Determining the Financial Literacy Level of University Students: East Black Sea Sample, Master's Thesis, 2017, (85)

Because of financial crisis, individuals deal with economic problems as a result of the complicated state of financial markets, development of internet technologies, launching new financial tools into the market and facing conflict of interests in global countries. At this point the need for protecting the financial consumer and investors emerges. The protection of financial consumer and investor from financial market risks is possible with adopting financial literacy. Financial literacy is defined as possessing sufficient amount of information in financial issues and displaying financial attitudes and behaviors in the light of this information.

This study focuses on examining the relationship between demographic features of university students in East Black Sea Region and their level of financial literacy, and also testing the financial literacy level of students acting in accordance with monthly budget, using credit cards and retrenching regularly. Within this context, 1240 students participated in the survey.

According to the findings of the study; males in terms of gender, married people in terms of marital status, students studying in faculty of economics and administrative sciences in terms of the departments they are enrolled in, elder people in terms of age and final year students have a higher level of financial literacy. Furthermore, as old age, educational level and income increase, financial literacy increases. Individuals that act in accordance with the budget they make and retrench regularly is advantageous in terms of financial literacy level. However, generally participants have a low of level of financial literacy.

Keywords: Financial Literacy, Financial Knowledge, Financial Education

İÇİNDEKİLER

DIŞ KAPAK	
İÇ KAPAK	
KABUL VE ONAY.....	IV
BİLDİRİM.....	V
ÖNSÖZ.....	IV
ÖZET.....	V
ABSTRACT.....	VI
İÇİNDEKİLER.....	VII
TABLOLAR LİSTESİ.....	X
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XIII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XIV
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. FİNANSAL PİYASALAR, KÜRESELLEŞME VE BEKLENTİLER.....	8-11
1.1. Finansal Piyasalar.....	8
1.2. Küreselleşme.....	8
1.2.1. Finansın Küreselleşmesi.....	9
1.2.2. Finansın Küreselleşmesiyle Birlikte Karmaşık Finansal Ürünler.....	10

İKİNCİ BÖLÜM

2. FİNANSAL OKURYAZARLIK.....	12-38
2.1. Finansal Okuryazarlığın Kavramsal Çerçevesi.....	12
2.1.1. Finansal Okuryazarlığın Tanımı.....	12
2.1.2. Finansal Okuryazar Bireyin Özellikleri.....	14
2.1.3. Finansal Okuryazarlığın Gerekliliği ve Önemi.....	17

2.1.4. Finansal Okuryazarlığın Faydaları	18
2.1.5. Finansal Okuryazarlığın Geliştirilmesinde Yaşanan Zorluklar	21
2.1.6. Finansal Okuryazarlık ile İlişkili Kavramlar	21
2.1.6.1. Finansal Tabana Yayılma	21
2.1.6.2. Finansal Erişim	22
2.1.6.3. Finansal Dışlanma.....	23
2.1.6.4. Finansal Eğitim	23
2.1.6.5. Finansal Bilgi, Finansal Tutum ve Finansal Davranış	25
2.1.6.6. Finansal Yeterlilik ve Finansal Sorumluluk	25
2.1.6.7. Finansal Farkındalık ve Finansal Dolandırıcılık.....	26
2.2. Dünya’da ve Türkiye’de Finansal Okuryazarlık Bilincinin Artırılmasına Yönelik Faaliyetler	26
2.2.1. Dünya’da Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri.....	26
2.2.1.1. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ‘nün Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri	26
2.2.1.2. Dünya Bankası (WB)’nın Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri	27
2.2.1.3. Avrupa Komisyonu (EC)’nun Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri	29
2.2.1.4. ABD’de Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri	30
2.2.1.5. Diğer Ülkelerde Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri.....	31
2.2.2. Türkiye’de Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri.....	32
2.2.2.1. Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri	32
2.2.2.2. Özel Sektör Kuruluşlarının Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri	34
2.3. Finansal Okuryazarlık Konusunda Türkiye’nin Diğer Ülkelerle Karşılaştırılması	37

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. LİTERATÜR TARAMASI.....	39-47
-----------------------------------	--------------

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. FİNANSAL OKURYAZARLIK SEVİYESİNİN BELİRLENMESİNE İLİŞKİN ANKET ÇALIŞMASI.....	48-69
4.1. Araştırmanın Yöntemi	48
4.1.1. Evren ve Örneklem	48
4.1.2. Veri Toplama Araçları	48
4.1.3. Verilerin Çözümü	48
4.1.4. Araştırmanın Hipotezleri	49
4.2. Verilerin Analizi ve Bulgular	49
4.2.1. Araştırmada Yer Alan Demografik Bulgular.....	49
4.2.2. Araştırmada Yer Alan Finansal Davranış Sorularına Ait Bulgular	52
4.2.3. Araştırmada Yer Alan Finansal Tutum Sorularına Ait Bulgular.....	54
4.2.4. Araştırmada Yer Alan Finansal Bilgi Sorularına Ait Bulgular.....	56
4.2.5. Katılımcıların Finansal Okuryazarlık Seviyelerinin Belirlenmesine İlişkin Analiz Sonuçları	63
4.2.6. Araştırma Hipotezlerinin Test Edilmesi	64
4.2.6.1. Katılımcıların Finansal Okuryazarlık Seviyeleri ile Demografik Özelliklerine İlişkin Analizi	64
4.2.6.2. Katılımcıların Finansal Okuryazarlık Seviyeleri ile Bütçe Yapma Davranışına İlişkin Analizi	67
4.2.6.3. Katılımcıların Finansal Okuryazarlık Seviyeleri ile Tasarruf Yapma Davranışına İlişkin Analizi	68
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	69
KAYNAKÇA.....	74
ÖZGEÇMİŞ	86
Ek 1. Finansal Okuryazarlık Anket Formu	88

TABLÖLAR LİSTESİ

2.1.	Finansal Okuryazarlık Konusunda Türkiye'nin Diğer Ülkelerle Karşılaştırılması.....	37
2.2.	Ülkelerin Finansal Okuryazarlık Seviyeleri	38
4.1.	Araştırmaya Katılanların Cinsiyete Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı	49
4.2.	Araştırmaya Katılanların Yaşa Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı	50
4.3.	Araştırmaya Katılanların Medeni Duruma Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı	50
4.4.	Araştırmaya Katılanların Eğitim Durumuna Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı	50
4.5.	Araştırmaya Katılanların Okuduğu Fakülteye Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı	51
4.6.	Araştırmaya Katılanların Kaçınıcı Sınıfta Bulduğuna Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı.....	51
4.7.	Araştırmaya Katılanların Gelir Durumuna Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı	51
4.8.	Finansal Durumunuzu (Gelir-Gider) Yönetmede Kendinizi Başarılı Buluyor Musunuz?.....	52
4.9.	Kişisel Bütçenizi Yönetme Bilgilerinizi Nereden Öğrendiniz?.....	52
4.10.	Finansal Kayıtlarınızı (Fatura Ödemeleri, Banka Dekontları, Harç Ödemeleri vs.) Ne kadar Süre ile Saklarsınız?	52
4.11.	Güncel Ekonomi ve Finans Haberlerini Nereden ve Ne Sıklıkla Takip Edersiniz?	53
4.12.	Kredi Kartı Kullanıyor Musunuz?	53
4.13.	Kredi Kartı Harcamalarınızda En Fazla Yer Alan Harcama Hangisidir?.....	53
4.14.	Kredi Kartı ve Kredi Sözleşmelerini İmzalarken Sözleşmeyi Okur Musunuz?.....	54
4.15.	Kredi Kartı Kullanmama Sebebiniz Nedir?.....	54
4.16.	İnternet Bankacılığı Kullanıyor Musunuz?	54
4.17.	Aylık Bir Bütçe Yapar ve Buna Uygun Davranır Mısınız?.....	55
4.18.	Bir Sonraki Geliriniz (Maaş, Kira Geliri vs.) Elinize Ulaşmadan Önce Paranız Tükenirse Ne Yaparsınız?.....	55
4.19.	Yeterli Tasarrufun Olsa Tasarruflarınızı Hangi Yatırım Aracına Yatırırsınız?	55

4.20.	Düzenli Olarak Paranızın Bir Kısmını Tasarruf Eder Misiniz?.....	56
4.21.	Niçin Tasarruf Ediyorsunuz?.....	56
4.22.	Niçin Tasarruf Etmiyorsunuz?.....	56
4.23.	Enflasyon Size Neyi İfade Etmektedir?	57
4.24.	Bireysel Emeklilikte Devlet Katkı Payı % Kaçtır?.....	57
4.25.	Aşağıdakilerden Hangisine Yatırım Yapmak Daha Risklidir?.....	57
4.26.	Fındık Fiyatları Nasıl Belirlenir?.....	57
4.27.	Çay Fiyatları Nasıl Belirlenir?.....	58
4.28.	Uluslararası Banka Hesap Numarası Neyi İfade Etmektedir?.....	58
4.29.	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Nereye Bağlıdır?	58
4.30.	Aşağıdaki Para Birimlerinden En Değerli Olan Hangisidir?.....	59
4.31.	Türkiye’de Ekmekte % Kaç Vergi Uygulanmaktadır?.....	59
4.32.	Eğer Bir Yatırımcı Parasını Hisse Senedi, Döviz, Altın, Tahvil vs. Gibi Varlıklara Dağıtırsa Para Kaybetme İhtimali Ne Olur?	59
4.33.	Diyelim ki ₺ 1000 Parayı Yıllık %4 Faizle Bankaya Yatırdınız. Eğer Hesabınızdan Para Çekmez ve Hesabınıza Başka Bir Para Yatırmazsanız 3 Yıl Sonra Hesabınızda Ne Kadar Para Olur?	60
4.34.	Diyelim ki ₺ 1000 Parayı Yıllık % 6 Faizle Bankaya Yatırdınız ve Enflasyon Oranı % 7 Olarak Gerçekleşmiş Olsun. Hesabınızdaki Parayla Satın Alabileceğiniz Ürün Miktarı Ne Olur?.....	60
4.35.	Diyelim ki Bir Arkadaşınıza ₺ 1000 Miras Kalmış Olsun. Aynı Arkadaşınızın Kardeşine de Bugünden 5 Yıl Sonra ₺ 1000 Miras Kalacak Olsun. Bu Durumda Miras Nedeniyle Kim Daha Zengin Olur?	61
4.36.	2016 Yılı Sonunda 2016 Yılı Başına Göre Geliriniz ve Satın Alacağınız Her Türlü Şeyin Fiyatı İki Katına Çıktığını Farzedin. 2016 Yılı Sonunda Yeni Gelirinizle Satın Alabileceğiniz Ürün Miktarı Ne Olur?	61
4.37.	Diyelim ki Türk Hava Yolları Şirketi Hisselerini Halka Arz Etmiş Olsun. ₺ 1000’lik Hisse Senedi Aldığınızı Farzedelim. Türk Hava Yolları 1 Yıl Sonra % 15 Kar Elde Ettiğini Açıklarsa Ne Kadar Geliriniz Olur?.....	62
4.38.	Araştırmaya Katılanların Bazı Kavramlar Hakkındaki Bilgi Düzeyleri.....	62
4.39.	Toplam Doğru Sayısına Göre Frekans ve Yüzde Dağılım	63
4.40.	Ortalama Doğru Sayısına Göre Katılımcıların Finansal Okuryazarlık Düzeyleri.....	64
4.41.	Cinsiyet-Finansal Okuryazarlık İlişkisi	64
4.42.	Medeni Durum-Finansal Okuryazarlık İlişkisi.....	64
4.43.	Fakülte-Finansal Okuryazarlık İlişkisi	65
4.44.	Yaş-Finansal Okuryazarlık İlişkisi	65

4.45. Eğitim Durumu-Finansal Okuryazarlık İlişkisi	66
4.46. Sınıf-Finansal Okuryazarlık İlişkisi.....	66
4.47. Gelir Durumu-Finansal Okuryazarlık İlişkisi.....	67
4.48. Finansal Okuryazarlık-Bütçe Yapma İlişkisi.....	68
4.49. Finansal Okuryazarlık-Tasarruf Yapma İlişkisi	68

ŞEKİLLER LİSTESİ

2.1. Finansal Tabana Yayılım'ın Sınıflandırılması.....	22
--	----

KISALTMALAR LİSTESİ

- AAII** : Amerika Bireysel Yatırımcılar Derneği
- AB** : Avrupa Birliği
- ABD** : Amerika Birleşik Devletleri
- ASEC** : Amerika Tasarruf Eğitimi Konseyi
- ASIC** : Australian Securities and Investments Commission (Menkul Kıymetler ve Yatırımlar Komisyonu)
- BDDK** : Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu
- BİST** : Borsa İstanbul
- CBEF** : Consumer Financial Education Body (Tüketici Finansal Eğitim Kuruluşu)
- CCFL** : Canadian Centre for Financial Literacy (Kanada Finansal Okuryazarlık Merkezi)
- CD** : Compact Disk
- CEE** : Ekonomik Eğitim Konseyi
- CGAP** : Consultative Group to Assist the Poor (Yoksullara Yardım Dayanışma Grubu)
- CMF** : Committee on Financial Markets (Finansal Piyasalar Komitesi)
- DFID** : Department for International Development (Uluslararası Kalkınma Departmanı)
- EFT** : Elektronik Fon Transferi
- EGFE** : Expert Group on Financial Education (Finansal Eğitim Uzman Grubu)
- FCAC** : Financial Consumer Agency of Canadian (Kanada Finansal Tüketici Ajansı)
- FED** : Federal Reserve (Amerika Birleşik Devletleri Merkez Bankası)
- FINRA** : Finans Sektörü Düzenleme Kurulu
- FLEC** : Financial Literacy and Education Commission (Finansal Okuryazarlık ve Eğitim Komisyonu)
- FODER** : Finansal Okuryazarlık Derneği
- FSA** : Financial Services Authority (Finansal Hizmetler Otoritesi)
- G20** : Gelişmiş 20 Ülke
- GSYİH** : Gayrisafi Yurtiçi Hasıla

- IBAN** : International Bank Account Number (Uluslararası Banka Hesap Numarası)
- ICIEF** : Yatırım Şirketi Enstitüsü Eğitim Vakfı
- INFE** : International Network on Financial Education (Uluslararası Finansal Eğitim Ağı)
- IPPC** : Insurance and Private Pensionsw Committee (Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Komitesi)
- IPT** : Yatırımcıları Koruma Vakfı
- İAB** : İstanbul Altın Borsası
- İİBF** : İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
- İMKB** : İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
- İSMEK** : İstanbul Büyükşehir Belediyesi Hayat Boyu Öğrenme Merkezi
- MEB** : Milli Eğitim Bakanlığı
- MKK** : Merkezi Kayıt Kuruluşu Anonim Şirketi
- NCREL** : The North Central Regional Educational Laboratory (Kuzey Merkez Bölgesel Eğitim Laboratuvarı)
- NEFE** : National Eddowment for Financial Education (Finansal Eğitim için Ulusal Girişim)
- OECD** : Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)
- OFE** : Office of Financial Education (Finansal Eğitim Ofisi)
- OYAK** : Ordu Yardımlaşma Kurumu
- PACFC** : Başkan'ın Finansal Yeterlilik Danışma Konseyi
- PACFL** : President's Advisory Council on Finnacial Literacy (Başkan'ın Finansal Okuryazarlık Danışma Konseyi)
- PISA** : Programme for Internetalional Student Assessment (Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı)
- SEC** : Securities and Stock Exchange Commission (Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu)
- SGK** : Sosyal Güvenlik Kurumu
- SPK** : Sermaye Piyasası Kurulu
- SPL** : Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu
- TC** : Türkiye Cumhuriyeti

- TCMB** : Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
- TEB** : Türk Ekonomi Bankası
- TKYD** : Türkiye Kurumsal Yatırımcı Yöneticileri Derneği
- TL (₺)** : Türk Lirası
- TOG** : Toplum Gönüllüleri Vakfı
- TSPAKB** : Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği
- TÜYİD** : Türkiye Yatırımcı İlişkileri Derneği
- UNDP** : Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
- UNICEF** : United Nations International Children's (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)
- VOB** : Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası Anonim Şirketi
- WB** : World Bank (Dünya Bankası)
- WBFN** : World Bank Family Network (Dünya Bankası Aile Ağı)

GİRİŞ

Çalışmanın Konusu

Finansal piyasaların gelişmesi ve küresel bir ağ haline gelmesi ile dünyanın bir ucunda meydana gelen finansal bir hareket tüm dünyaya yayılmaktadır. En son 2008 yılında ABD’de başlayan mortgage krizi zamanla tüm dünya ülkelerini etkilemiş ve küresel finans krizi şekline dönüşmüştür. Bu krizin bütün dünyaya bulaşmasının altında yatan nedenler her yönüyle küreselleşme olgusu, bilgi teknolojilerindeki gelişmeler, yeni icat edilen finansal türev araçlar ve spekülasyon faaliyetleridir. Bütün bu olgular dünya ekonomik sisteminde, ülkelerin ve dolayısıyla bireylerin finansal krizlerden veya olumsuz ekonomik olaylardan kaçınmasını imkansız hale getirmektedir. Bu durumda finansal kriz ve her türlü ekonomik olumsuzluklara karşı hazırlıklı olmak gerekmektedir. İşte bu noktada, bireylerin hızla gelişen güncel ekonomik olayları takip etmesi, finansal eğitim almaları ve aldığı bu eğitimle rasyonel kararlar vermeleri beklenmektedir.

Tüm ekonomilerin temel amacı kalkınmak ve büyüme. Bu hedefe ulaşabilmek için en önemli araç tasarrufların artırılmasıdır. Artan tasarrufların yatırımları da artırması beklenmektedir. Tasarruf, yatırım gibi konularda başarılı olmanın yolu bireylerin ve yatırımcılarının finansal konularda rasyonel karar vermelerinden geçmektedir. Gerek hane halkı gerekse sermaye sahiplerinin rasyonel karar almalarında ise ekonomik ve finansal bilgileri önem arz etmektedir. Bireylerin ve yatırımcıların finansal okuryazarlık seviyelerinin artırılmasıyla tasarrufların artırılması, bilinçli yatırım yapılması, katma değerli alanlara yatırım yapılması, tüketici toplumdan tasarruf yapan topluma geçilmesi, portföyler oluşturulurken tesadüfi değil de bilinçli bir şekilde yapılması sağlanmalıdır. Böylece bireylerden aileye, aileden bütün bir topluma ve en sonunda da ülke ekonomisinde gelişme ve refah artışı beklenilmektedir.

Finansal okuryazarlık, kısaca bireylerin finansal konularda yeterli bilgiye sahip olması ve bu bilgiye uygun finansal tutum ve davranışlar sergilemesini ifade etmektedir.

Orton’a göre finansal okuryazarlık, okuma, analiz etme, yönetme ve bireyin refahını etkileyen finansal durumlar hakkında konuşabilme yeteneğidir. Finansal tercihlerin farkına varma, para ve finansal konular hakkında yeterli bilgiye sahip olma,

geleceğe dair beklentilerini oluşturma, günlük finansal kararları etkileyen olaylara etkili bir şekilde analiz etme ve kendini finansal anlamda koruma yeteneğidir (Orton, 2007: 8).

PISA ise finansal okuryazarlığı, finansal kavramların ve risklerin anlaşılması, bireylerin finansal anlamda rasyonel kararlar verebilmesi, bireylerin ve toplumun finansal refahını artırması ve bireylerin ekonomiye katkıda bulunması için gerekli bilgi ve farkındalığa sahip olması şeklinde tanımlamaktadır (PISA, 2012: 13).

Finansal piyasa gelişmeleri, demografik, ekonomik ve politik değişimler sonucu finansal eğitimin önemi son yıllarda artmıştır. Finansal piyasalar daha karmaşık olmakla birlikte sürekli olarak piyasaya yeni finansal ürünler girmektedir. Tüketicilerin internet bankacılığı ve aracı firmalar tarafından sağlanan kredi ve kredi araçlarından faydalanma hakları bulunmaktadır. Emeklilik düzenlemelerinde meydana gelen değişiklikler sonucu emekliliklerinde tasarruflu olmak maksadıyla birçok sayıda işçi daha fazla sorumluluk altına girmektedir. Ortalama yaşam süresinde meydana gelen artış sonucu bireylerin emeklilikte geçirmek istedikleri daha uzun süre için yeterli birikime sahip olduklarından emin olmaları gerekmektedir. Bu gelişmeler emeklilik ve kredi kullanıcıları açısından önem arz etmektedir (OECD, 2005: 27).

Finansal eğitimle daha bilinçli hale gelen bireyler daha akılcı kararlar verecek ve bu durum da finansal piyasaların etkinliğini ve rekabetini artıracaktır. Finansal okuryazarlık seviyesi artan bireyler finansal kuruluşlardan daha fazla bilgi talep edecek ve bununla birlikte kısmen de olsa piyasalarda şeffaflık artacaktır. Bunlara ek olarak finansal okuryazarlık seviyesindeki artışlar sonucunda, tüketicilerin borcunu ödeyememe, iflasa düşme gibi olumsuz durumlar azalacak; tasarruf ve yatırım oranları artacaktır. Dolayısıyla ekonomik büyüme ve istihdam olanaklarının artması ile tüm ekonomiye ve toplumsal refaha katkı sağlayacaktır (Işık, 2011: 83-84).

Finansal okuryazarlık konusunda literatürde birçok çalışma mevcuttur. Beal ve Delpachitra (2003), tarafından Avustralya'da yapılan çalışmanın sonuçlarına göre üniversitede işletme bölümünde okuyan öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyesinin işletme bölümü dışında bir bölüm okuyan öğrencilere göre daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Benzer şekilde Bayram (2010), tarafından Anadolu Üniversitesi öğrencileri üzerinde yapılan çalışmanın sonuçlarına göre; genel olarak öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyesi düşük olmasına karşın, öğrenciler bu durumun farkında değildirler. Finansal eğitim alan İİBF öğrencilerinin, Porsuk Meslek Yüksekokulu öğrencilerine göre finansal okuryazarlık seviyeleri daha yüksektir.

OECD (2005)'nin 20 üye ülkede yaptığı finansal okuryazarlık anketi sonuçlarına göre; tüketicilerin finansal algıları düşüktür. Özellikle eğitim seviyesi düşük olanların, azınlık grupları ve gelir dağılımının az olduğu bölgelerde finansal okuryazarlık seviyesi düşüktür. Almenberg ve Söderberg (2011), İsveç'te yaptıkları çalışmada, özellikle kadınlar, yaşlı insanlar, gelir ve eğitim seviyesi düşük bireylerin finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olduğu sonucunu bulmuşlardır. Ayrıca emeklilik planı yapan bireylerin yapmayanlara göre daha yüksek finansal okuryazarlığa sahip olduğu tespit edilmiştir. Sekita (2011), Japonya'da finansal okuryazarlık ile emeklilik planları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre genel olarak Japon halkının finansal okuryazarlık seviyesi düşüktür. Kadınların, gençlerin, gelir ve eğitim seviyesi düşük bireylerin finansal okuryazarlık seviyesi daha düşüktür. Ayrıca finansal okuryazarlık seviyesi yüksek olan bireylerin emeklilik planı yaptığını tespit etmiştir.

ING Bank (2012), bünyesinde bulunan ING Ekonomik Araştırmalar Bölümü, 19 ülkede tasarruf araştırması ve Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 11 ülkede finansal yetkinlik araştırması yapmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre; Türkiye'de ev sahibi olmak ve çocukların geleceğini planlamak amacıyla tasarruf yapmak daha önemliken, diğer ülkelerde daha refah bir hayat sürmek için tasarruf etmek daha önemlidir. Türkiye'de finansal kararlarda en çok aileye güvenilmektedir. Türkiye, Avrupa'da en fazla yastık altı tasarruf yapan ülkelere birisidir. Finansal yetkinliği ölçmek amacıyla katılımcılara faiz, enflasyon, bono faiz ve fiyat ilişkisi, konut kredilerinde vade faiz ilişkisi ve risk ve getiri kavramları ile ilgili sorular sorulmuştur. Bu beş soruya en fazla doğru cevap ve yanlış cevap veren Türkiye'deki katılımcılardır. Ancak, hiç doğru cevabı olmayanların oranı Türkiye'de % 8,5 iken, ankete katılanların ortalama oranı % 6,4'tür. Araştırmaya göre bunun nedeni Türkiye'de bir yanda finansal konulara hakim bir kesim varken, diğer yanda oldukça yetersiz bilgiye sahip bir kesimin varlığıdır. Ayrıca Türkiye'deki katılımcıların % 92'si finansal eğitimin okullarda verilmesini istemektedir.

Türk Ekonomi Bankası ve Boğaziçi Üniversitesi (2014), tarafından yapılan araştırmaya göre; katılımcıların finansal okuryazarlık endeks değeri % 59,4 olarak hesaplanmıştır. Finansal okuryazarlık açısından avantajlı olanlar erkekler, büyük şehirlerde yaşayanlar, eğitilmiş bireyler, gelir ve sosyo-ekonomik statü sahibi olanlar ve çoğunlukla ticaretle uğraşanlar, yönetici ve serbest çalışan uzmanlardır.

Sabri ve McDonald (2010)'ın Malezyalı üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmanın sonuçlara göre daha fazla birikim yapan ve alışveriş yapan öğrenciler daha az finansal problemle karşılaşmaktadır.

Sermaye Piyasası Kurulu (2015), tarafından Türkiye 3000 kişiyle yüz yüze görüşülerek yapılan finansal okuryazarlık araştırmasının sonuçlarına göre; eğitim finansal okuryazarlıkta önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle okula hiç gitmemiş ya da ilköğretimi tamamlamamış bireylerin finansal okuryazarlık seviyeleri çok düşüktür. Eğitim seviyesi ile finansal okuryazarlık seviyesi arasında pozitif bir ilişki vardır. Kadınların, ileri yaş gruplarının finansal okuryazarlık seviyesinde düşüş vardır. Ayrıca hanehalkının geliri arttıkça finansal okuryazarlık seviyesi artmaktadır.

Gerek Dünya ülkelerinde gerekse Türkiye'de yapılan çalışmaların sonuçlarına göre kadınların, gençlerin, ileri yaş gruplarının, eğitim seviyesi ve gelir seviyesi düşük bireylerin finansal okuryazarlık seviyesi düşüktür. Ayrıca finansal okuryazarlık seviyesi tasarruf yapma davranışını olumlu yönde etkilemektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde finansal piyasalar, küreselleşme kavramı, finansal türev araçlar ve günümüz dünya ekonomisinin genel problemleri hakkında bilgiler verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde finansal okuryazarlık kavramı teorik çerçevede incelenmiş ve Türkiye'de ve Dünya'da yapılan finansal okuryazarlık faaliyetlerine değinilmiştir.

Üçüncü bölümde detaylı bir literatür taraması yapılmıştır.

Son bölümde ise çalışmanın uygulama kısmı olan anket bulguları yorumlanmıştır.

Çalışmanın Amacı

Çalışmanın temel amacı, Doğu Karadeniz'de bulunan Giresun Üniversitesi, Gümüşhane Üniversitesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi ve Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde okuyan öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyesinin belirlenmesidir. Ayrıca öğrencilerin finansal tutum ve davranışlarını, matematiksel becerilerini ve finansal kavramlar hakkındaki bilgi düzeylerini test etmeyi amaçlamaktadır. Bunların yanında finansal okuryazarlık seviyesinin planlı bütçeleme yapma ve tasarruf yapma davranışı üzerindeki etkisi araştırılmaktadır.

Çalışmanın Önemi

Finansal okuryazarlık konusunu temel alan bu çalışma, TR90 Bölgesi olan Giresun, Gümüşhane, Rize ve Trabzon'da bulunan devlet üniversitelerinde okuyan öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyelerini tespit etmeye yöneliktir. Çalışmaya TR90 Bölgesinde bulunan Ordu ve Artvin illeri maddi yetersizlikler nedeniyle dahil edilememiştir.

Kalkınma Bakanlığı'nın 2011 Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi çalışmasına göre 81 il içinde Trabzon 31. sırada, Rize 34. sırada, Artvin 44. sırada, Giresun 52. sırada, Ordu 61. sırada ve Gümüşhane 62. sıradadır. TR90 Bölgesi, sosyo-ekonomik gelişmişlik açısından diğer 26 bölge arasında 17. sıradadır. Bu durum TR90 olarak adlandırılan Doğu Karadeniz'in sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyinin düşük olduğunu göstermektedir. Sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyinin tespitinde tasarruf ve yatırım oranları önem arz etmektedir. Hane halkının tasarruf oranlarının düşük olması yeterli yatırımın yapılamamasına neden olacaktır. Bu nedenle tasarruf oranlarının artırılmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Tasarrufların katma değerli alanlara kanalize edilmesi ile sürdürülebilir bir ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanması düşünülmektedir.

Türkiye'de tasarruf oranlarının genel olarak düşük olduğu düşünüldüğünde tasarruf oranlarının artırılmasında finansal okuryazarlık konusu ön plana çıkmaktadır. Finansal okuryazarlık seviyesinin artması, tasarrufların artmasını ve bu tasarrufların verimli kullanılmasını sağlamaktadır. Finansal okuryazar bireyler, daha rasyonel kararlar vereceğinden ülke ekonomisine katkı sağlayacaklardır.

Daha önce tasarrufların artırılması için finansal okuryazarlık seviyesinin tespiti noktasında Doğu Karadeniz'de bir çalışma yapılmamış olması bu çalışmayı önemli kılmaktadır. Bu çalışma ile literatürdeki bu eksiklik giderilmiş olacak ve akademik yazına katkı sağlanacaktır.

Ayrıca dört farklı ildeki dört farklı devlet üniversitesinde okuyan öğrencilere anket uygulanması, bu öğrencilerin Türkiye'nin dört bir yanından geldiği düşünüldüğünde Türkiye'deki gençlerin finansal okuryazarlık seviyesinin ölçülmüş olması bakımında da oldukça önemlidir.

Varsayım ve Sınırlılıklar

- Katılımcıların anket sorularına verdikleri cevaplarda dürüst davrandıkları varsayılmaktadır.

- Sadece Giresun Üniversitesi, Gümüşhane Üniversitesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi ve Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde okuyan öğrencilere anket uygulanmıştır.
- TR90 olarak adlandırılan bölgede yer alan Ordu ve Artvin illerinde maddi yetersizlik nedeniyle anket yapılamamıştır.
- Anketin yapıldığı günlerde sadece üniversiteye gelen öğrencilere anket uygulanabilmiştir.

Tanımlar

Bireysel emeklilik: Bireylere emeklilik dönemlerinde refah bir hayat sağlamak amacıyla, çalışma hayatı boyunca bireylere tasarrufu özendirmek, birikim yapmak ve bu yolla bütün bir topluma tasarruf bilincini aşlamak için oluşturulmuş bir emeklilik sistemidir (Ziraat Emeklilik; 2016).

EFT: Bir banka hesabından başka bir bankaya yapılan para gönderimi elektronik fon transferi ya da EFT olarak adlandırılır.

Enflasyon: Alım satıma konu olan ürün ve hizmetlerin fiyatlarının sürekli artmasıdır.

Hesap bildirim cetveli: Kredi kartı harcama bilgilerinin kredi kartı kullanıcılarına bildirildiği elektronik veya kağıt belgedir.

Hisse senedi: Özel şirketler veya özel kanunla kurulmuş kamu kuruluşları tarafından çıkarılan değerli kağıttır. Hisse senedi, hisse senedini çıkaran şirketin kar veya zarar durumuna göre bir getiri sağlamaktadır.

IBAN: Uluslararası banka hesap numarasıdır.

Katılım bankacılığı ve kar payı: Katılım bankacılığı faizin olmadığı bankacılık sistemidir. Katılım bankaları tasarruf sahiplerinden mevduat toplarken karşılığında faiz geliri vermez. Bunun yerine topladığı bu mevduatları ekonomide kar ve zarar usulüne göre yatırımlarda değerlendirir. Yapılan yatırım sonucunda kar edilmişse bu mevduat sahipleri de kar payları ne ise onu alırlar. Aynı şekilde paraya ihtiyacı olanlara nakit para vermeyip, ihtiyaç olan malı banka kendisi peşin alıp üzerine kar payını koyarak vadeli olarak satar (Albarakatürk Bankası; 2016).

Kredi notu: Bankaların, kredi, kredi kartı ve diğer banka ürünlerini kullananlar hakkında tuttukları bir nottur. Bu notun düşük olması durumunda bireyler, bankadan kredi kullanamazlar ve kredi kartı alamazlar.

Ons: Altının dünya standartlarında ağırlık ölçü birimidir. 1 ons altın 31,1034768 grama eşittir.

Parite: Bir ülkenin parasının başka bir ülkenin parasının değeri cinsinden ifadesidir. Ülkemizde en çok kullanılan parite dolar/TL paritesidir.

Repo: Bir değerli kağıdın daha sonradan belirli bir fiyattan geri almak kaydıyla satılması işlemidir.

Risk ve getiri: Bir yatırımcının yapacağı yatırımdan elde edeceği kar getiriye, bu yatırımı yaparken zarar etmesi durumu da riski ifade eder.

Tahvil: Şirketlerin, devletin ve kamu kurumlarının çıkardıkları bir yıldan uzun vadeli borç senetlerine verilen isimdir.

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu: Tasarruf sahiplerinin haklarını korumak amacıyla kurulan kurumdur.

Türev araçlar: Değerleri hisse senetleri, tahviller, yabancı para, faiz gibi bazı temel varlıklara endeksli olan araçlardır. Forward, Futures, Options ve Swaps gibi çeşitleri vardır.

Yatırım portföyü: Bir yatırımcının hisse senedi, tahvil, altın, euro-dolar gibi farklı kıymetlerin toplamına verilen isimdir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. FİNANSAL PİYASALAR, KÜRESELLEŞME VE BEKLENTİLER

1.1. Finansal Piyasalar

Finans kavramı, fon ve sermaye sağlamaya yönelik etkinliklerdir (Şarlak, 2012: 9). Piyasa kavramı ise, alıcı ve satıcıların bir arada olduğu ve mal ve hizmet ticaretinin yapıldığı ortamdır (SPL, 2014: 4).

Piyasalar, reel piyasalar ve finansal piyasalar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Reel piyasalar, mal ve hizmet alım-satımının yapıldığı piyasalardır. Finansal piyasalar ise tasarruf sahiplerinin tasarruflarını ihtiyacı olan bireylerin-yatırımcıların kullanımına sunduğu piyasalardır.

Finansal piyasa kavramı, tasarruf sahipleri (fon arz edenler), tüketiciler-yatırımcılar (fon talep edenler), yatırım ve finansman araçları, yardımcı kuruluşlar ve hukuki ve idari düzen gibi unsurlardan oluşmaktadır (SPL, 2014: 4).

Finansal piyasalar, para piyasaları ve sermaye piyasaları olarak ikiye ayrılmaktadır. Para piyasası, sadece kısa (genellikle bir yıldan daha az) vadeli fon arz ve talebinin karşılaştığı piyasadır (Mishkin, 2006: 27). Para piyasasında kısa vadeli fon fazlası olanlarla, kısa vadeli fon açığı olanlar karşı karşıya gelmektedir. Tasarruf sahipleri, tasarruflarını fon açığı olanlara borç verirken karşılığında faiz geliri talep ederler, fon açığı olanlar ise açıklarını kapatmak için faiz ödemeye razı olurlar (SPL, 2014: 4).

Sermaye piyasası ise bir yıldan daha uzun vadeli finansal varlıkların işleme tabi tutulduğu piyasalardır. Sermaye piyasasından sağlanan krediler, işletmelerin bina, makine ve teçhizat gibi varlıklarının finansmanında kullanılır. Sermaye piyasası da tasarruf sahiplerinin birikimleri ile oluşturmaktadır (SPL, 2014: 5).

1.2. Küreselleşme

Küreselleşmenin herkes tarafından kabul edilen bir tanımı yoktur. Küreselleşmenin tanımı yapılırken ekonomik, finansal, siyasi, kültürel, sosyal boyutları ele alınmaktadır. Küreselleşme kavramı ilk olarak 1830 yılında İngiliz iktisatçı W. Foster tarafından

kullanılmıştır. Daha sonraları literatürde kullanımı popüler hale gelen küreselleşme kavramının 1970'lerin başında Bretton Woods sisteminin yıkılmasıyla önemi daha da artmıştır. Sabit kur sisteminin yerine esnek kur sistemine geçilmesiyle birlikte oluşan kur farkları nedeniyle para kazanma imkanı doğmuştur. Para kazanmak isteyenlerin artması sonucu küresel bir döviz piyasası oluşmuştur. Dünyanın en büyük piyasası haline gelen döviz piyasasının bilgisayar ve internet teknolojilerinin gelişmesiyle yatırımcılar anlık bir para biriminden başka bir para birimine geçme imkanı buldu. Böylece uluslararası sermaye hareketleri hızlandı ve ulusal finans piyasaları birbirine bağımlı hale geldi (Ganiev, 2014: 119).

1.2.1. Finansın Küreselleşmesi

Finansallaşma, firmalar açısından yatırımların mal ve hizmet üretmeye yönelik reel yatırım faaliyetlerine değil de daha çok paradan para kazanmaya yönelik kısa dönemli, daha riskli ve daha yüksek getiri imkanı olan finansal varlıklara yapılması anlamına gelmektedir. Hanehalkı açısından ise finansal aracılardan herhangi bir risk denetimi yapmadan bireylere kolayca borç kullandırmaları anlamına gelmektedir. ABD'de bu şekilde başlayan finansallaşma, küreselleşmenin de etkisiyle hızla tüm dünyaya yayılmıştır (Tellalbaş, 2012: 13-14).

Finansal küreselleşmeyle bankacılık krizleri artmış ve finansal krizler küresel bir boyut kazanmıştır. Finansal kurumların oligopolleşmesi ve finansal piyasaların küresel bir hal alması sonucu finansal krizlerin bulaşma riski artmıştır. Bunun nedeni, ahlaki tehlike olarak adlandırılan hükümetlerin finansal piyasalarda düzenlemeleri azaltması ve bir kriz çıkması halinde büyük finans kuruluşlarının kurtarılacağı garantisinin verilmesidir (Ganiev, 2014: 126).

1980'lerin sonlarından itibaren uluslararası mal ve hizmet ticareti, sermaye ve işgücü akımlarındaki artış ve bilgi teknolojilerinin hızlı bir şekilde geniş alanlara yayılması sonucunda ülkeler arasında karşılıklı bağımlılık arttı. Bu süreçte ayrıca, son 30 yıldır dünya ekonomisinde küresel ekonomik güç olan Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği ve Japonya bu ekonomik gücü kaybetmekte ve bu güç merkezi Çin ve Hindistan gibi ülkelere doğru kaymaktadır (Kibritçioğlu, 2010: 3).

1.2.2. Finansın Küreselleşmesiyle Birlikte Karmaşık Finansal Ürünler

Finansal piyasalar, piyasaların işlem gücüne göre spot piyasalar ve vadeli ürünler piyasası (ya da türev piyasalar) olarak sınıflandırılabilir. Spot piyasalarda ödeme ürün teslim edildiğinde yapılır. Türev piyasasında ise ödeme ve teslimat gelecekteki bir tarihte belli şartlara bağlı olarak yapılır. Spot piyasa ürünleri baz alınarak geliştirilen finansal ürünlere türev ürünler denir. Türev ürünlerin türetildiği finansal ürünlere ise dayanak varlık denir. Türev ürünler, organize piyasalarda ve tezgah üstü piyasalarda işlem görür. Organize piyasalar, hukuki düzenlemelerin olduğu ve standart türev ürünlerin alınıp satıldığı piyasalardır (Saltoğlu, 2014: 8).

Türev ürünleri; forward sözleşmesi, futures sözleşmesi, swap (takas) sözleşmeleri, opsiyon sözleşmeleri olarak dört gruba ayrılmaktadır (Saltoğlu, 2014: 22-25). Türev ürün sözleşmeleri, mortgage kredisini veren finansal kurumun, bu krediyi kullanan kişinin bu krediyi geriye ödeyememe riskini üçüncü kişilere devretmeye yarayan sözleşmelerdir (Göçer, 2012: 20). Türev ürünlerin en önemli faydalarından biri de gelecekteki fiyat belirsizliğini ortadan kaldırmasıdır. Ancak bu faydalarına karşın eleştiriler de almaktadır. Özellikle 2007-2008 krizinin, türev ürünlerin yanlış fiyatlandırılması ve yatırımcıların satın aldıkları karmaşık finansal türev ürünleri iyi tanınamaları nedeniyle ortaya çıktığı yapılan eleştirilerdir (Saltoğlu, 2014: 16-18). Bu eleştirilere karşılık, finansal krizin sebebinin doğrudan türev ürünlerin gösterilmemesi, bu türev ürünlerin kullanımını denetleyen kuruluşların da sorumluluğunun göz önünde bulundurulması gerekmektedir (Uluyol ve Kaygusuzoğlu, 2010: 356). Türev ürünlerin risklerinin doğru ölçülememesi sonucu ABD’de ortaya çıkan kriz daha sonra Avrupa’ya ve diğer ülkelere yayılmıştır.

1970’lerden sonra ortaya çıkan finansal küreselleşme ile birlikte yaşanan sermaye akımları daha oynak hale gelmiş ve finansal krizlerin sayısında bir artış gözlemlenmiştir. Ayrıca sermaye akımları yoksul ülkelere değil de zengin ülkeler arasında dolaşmaya devam etmiştir. Finansal küreselleşmenin başka bir sonucu da GSYİH’lerin içinde finansal piyasaların payı reel piyasaların payına göre artmıştır. Bununla birlikte sanayi sektörünün payı azalmış, hizmetler sektörünün payı artmıştır. Bu gelişmeler sonucunda spekülasyon balonlarının ve finansal krizlerin yaşanılması kaçınılmaz olmuştur (Ganiev, 2014: 126).

Bütün bu gelişmeler karşısında bireyler, her gün yeni finansal ürünlerin ortaya çıktığı ve finansal bilgilerin karmaşık bir hal aldığı küresel ekonomide risk ve tehlikelerden korunabilmek için kendilerini finansal okuryazarlık konusunda geliştirmelidir. Finansal

okuryazar bireylerin ekonomik ve finansal olumsuzluklar karşısında daha iyi bir pozisyon alacağı düşünüldüğünde finansal okuryazarlığın önemi daha da artmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. FİNANSAL OKURYAZARLIK

2.1. Finansal Okuryazarlığın Kavramsal Çerçevesi

Finansal okuryazarlık konusuna girmeden önce okuryazarlık kavramını incelemek gerekmektedir. Türk Dil Kurumu okuryazar kavramını “*okuması yazması olan, öğrenim görmüş (kimse)*” olarak tanımlamaktadır. Okuryazarlık kavramını ise “*okuryazar olma durumu*” olarak tanımlamaktadır (Türk Dil Kurumu, 2016).

2.1.1. Finansal Okuryazarlığın Tanımı

Finansal okuryazarlık kavramı literatürde yeni bir kavram olup, özellikle 2008 küresel finans krizinden sonra önem kazanmaya başlamıştır.

Finansal okuryazarlık kavramını kullanan yazar ve kurumların yaptığı tanım birbirinden farklıdır. Hatta aynı dili konuşan farklı ülkelerde bile farklı kavramlar finansal okuryazarlık kavramının yerine kullanılmaktadır. İngiltere ve Kanada’da finansal yeterlilik (financial capability) kavramı tercih edilirken, ABD ve Avustralya’da finansal okuryazarlık (financial literacy) kavramı kullanılmaktadır (Orton, 2007: 7). OECD, finansal eğitim (financial education) kavramını kullanırken bazı yazar ve kurumlar ise finansal farkındalık (financial awareness) kavramını kullanmaktadır. Türkiye’de ise finansal okuryazarlık kavramı genel kabul görmektedir. Bu nedenle bu çalışmada finansal okuryazarlık kavramını kullanacağız.

Finansal okuryazarlık, finansal planlama, problem çözme, karar verme gibi üç ana bileşenden oluşmaktadır. Finansal okuryazar birey, para yönetiminin ana kavramlarını anlayabilen, finansal kurumların ve sistemlerin çalışma şekilleri hakkında bilgi sahibi olan ve finansal konuların yönetiminde etkin tutuma sahip kişidir (Schagen and Lines, 1996: 91).

Finansal okuryazarlık Mason ve Wilson'a göre; "bireyin karar vermede etkili olan bilginin elde edilmesi, kavranması ve değerlendirilmesi için gerekli olan beceriye sahip olmasıdır (Mason and Wilson, 2000: 31).

Finansal okuryazarlık, parayı kullanma ve yönetme anlamında rasyonel kararlar verebilme yeteneğidir (Roy Morgan Research, 2003: 1). Jazayeri ise finansal okuryazarlığı, finansal bilgi bağlamında ya da paranın anlamlandırılması ve kontrol edilmesi yeteneği olarak tanımlamıştır. Daha geniş anlamda ise finansal becerileri ve özgüven ile bilgiyi ve kavramayı finansal problemleri yönetme ve çözüme kavuşturma gibi farklı alanlara uygulama yeteneği olarak tanımlamıştır (Jazayeri, 2006: 1).

Lusardi ise, temel finansal okuryazarlık ve gelişmiş finansal okuryazarlık olarak tanımlama yapmaktadır. Temel finansal okuryazarlığı, faiz, enflasyon, risk ve getiri gibi kavramlar hakkında yorum yapabilmek olarak tanımlarken; gelişmiş finansal okuryazarlığı ise hisse senedi piyasası, fonlar, bono fiyatları ve faiz oranları ile ilgili hesaplamalar gibi daha zor konular hakkında bilgi sahibi olmak olarak tanımlamaktadır (Lusardi, 2008: 7-8).

Finansal okuryazarlık, bireyin temel finansal kavramları anladığı, kişisel finansları uygun ve kısa vadeli karar verme süreçleri ve uzun kapsamlı finansal planlama ile yönetmek amacıyla ihtiyaç duyulan güven ve yeteneğe sahip olduğu düzeyin ölçütüdür (Remund, 2010: 284).

Remund, finansal okuryazarlık tanımlarının beş bileşenden meydana geldiğini söylemektedir (Remund, 2010: 279):

- Finansal kavramlarla ilgili bilgi,
- Finansal kavramlar hakkında konuşabilme yeteneği,
- Kişisel finansları yönetebilme yeteneği,
- Doğru finansal kararlar verebilme becerisi,
- Gelecekteki ihtiyaçlara bağlı olarak etkili bir şekilde plan yapmadaki güven.

Finansal okuryazarlık, bireylerin finansal konularda edindikleri bilgilerle doğru finansal davranışlar göstermelerini ve doğru finansal kararlar almalarını tanımlamaktadır (Gökmen, 2012: 14). TCMB, finansal okuryazarlığı, doğru finansal kararlar verme noktasında ve bireysel refahı artırma noktasında gerekli olan finansal farkındalık, bilgi, beceri, tutum ve davranışların tümü şeklinde ifade etmiştir (TCMB, 2012: 3). Alkaya ve Yağlı'ya göre ise finansal okuryazarlık, bireylerin finansal

konularda bilgiye dayalı kararlar almasını sağlayan yeterlilik düzeyidir (Alkaya ve Yağlı, 2015: 585).

Sonuç olarak finansal okuryazarlık kavramı, bireylerin finansal konularda yeterli bilgiye sahip olması ve sahip olduğu bilgiye uygun tutum ve davranışlar sergilemesini ifade etmektedir. Finansal okuryazar birey, tasarruf, yatırım, emeklilik, bütçeleme, borçlanma vs. konularda bilgi sahibi olan ve bu konular arasındaki ilişkileri bilen, yorum yapabilen ve bu bilgi çerçevesinde finansal tutum ve davranış sergileyen kişidir.

2.1.2. Finansal Okuryazar Bireyin Özellikleri

Finansal okuryazarlık, tüketiciler, toplum ve ekonomiye yönelik faydalarından dolayı önemlidir. Finansal okuryazarlığı olmayan tüketiciler ile karşılaştırıldığında finansal okuryazar olan tüketicilerin aşağıdaki finansal olayları gerçekleştirebilmektedir (Capuano and Ramsay, 2010: 35-36):

- Daha fazla gelire sahip olduklarından hayattan daha fazla zevk almak,
- Daha fazla birikime sahip olmak,
- Emeklilik için daha fazla para biriktirmek,
- Borçlarla başa çıkabilmek,
- Mantıklı bir şekilde kredi çekmek,
- Finansal hedefleri anlamında daha gerçekçi olmak,
- Yeteneklerini küçük görmeye meyilli olmamak,
- Finansal piyasalarda daha aktif olmak,
- Finansal açıdan kendinden daha emin olmak,
- İhtiyaçlarına daha fazla uygun olan doğru finansal ürünleri seçmek,
- Tüketici haklarını anlamak,
- Finansal ürünleri daha iyi anlamak ve finansal kurumlar ile daha fazla pazarlık yapabilme gücüne sahip olmak,
- Bütçeyi planlamak ve finansal açıdan nasıl daha etkin olunabileceğini bilmektir.

Finansal yeterliliğe sahip bireyler gerekli bilgiye, becerilere ve uygulama süreçlerindeki izledikleri yolu tartışmak için güvene sahiptir (Jazayeri, 2006: 1).

Geniş kapsamlı finansal okuryazarlık programını tamamlayan herhangi bir bireyin aşağıdaki becerileri ve kavramları anlaması gerekmektedir (PACFL, 2008: 36-37):

- Sermaye piyasası sistemi ve finansal kurumlar,
- Katılımcının ev ile ilgili nakit akışı ve pozitif nakit akışını geliştirme ve sürdürme,
- Kaynakları ve öncelikleri ile tutarlı bir harcama planı oluşturma,
- Yardım fonu oluşturmak için sebeplere sahip olma,
- Krediyi nasıl seçeceğini, değerlendireceğini ve yöneteceğini içeren kredi tahsisinin esas özellikleri,
- Ne zaman ve nasıl bir ev satın alacağına ve bu süreci nasıl yöneteceğine karar verme,
- Ne tür risklerin doğabileceği ve bu risklerden hangilerinin sigorta sağlayıcısına gönderilebileceğini içeren farklı finansal riskleri belirleme süreci,
- Kimlik çalınması veya farklı finansal dolandırıcılıklardan kendilerini nasıl koruyacaklarını ve eğer mağdur olurlarsa ne yapacaklarını bilme,
- Başlıca yatırım ürünleri, risk ve kazanç arasındaki ilişki hayatlarında en doğru zamanda en iyi yatırımları ne zaman ve niçin seçeceklerini bilme,
- Çalışanların avantajları ile veri yönünden avantajlı tasarruf hesaplarından faydalanma,
- Emeklilik planlamasındaki farklı unsurlar ve güvenilir bir şekilde emekli olmak için uygun bir plan oluşturma,
- Beklenmedik gelir kaybına karşın finansal güvenlik oluşturma ve malların uygun varislere sorunsuz bir şekilde aktarılması.

Finansal okuryazar birey; parasını iyi yönetebilen, finansal sistemin işleyişini anlayabilen, çeşitli finansal planlar yapabilen ve iyi iletişim kurabilen kişidir (Gökmen, 2012: 24).

Finansal okuryazar birey ekonominin şu temel ilkelerini bilmektedir (Bodie, 2006: 2-4):

- **Bütçeleme:** Bütçeleme finansal plan yapma anlamına gelmektedir. Bütçeleme geçmişteki harcama kalıplarının analizi ile başlamaktadır. Bu tür

analiz harcamayı azaltmakta ve yaşam standardını yükseltmektedir. Uzun vadeli finansal plan, yaşam boyu tüketimin değerinin kazanılan parayı aşmamasını sağlamaktadır.

- **Birikim yapma:** Birikim geliri tüketimde harcamamak demektir. Gelir ile harcama arasındaki fark olarak da formülize edilebilir. Belli durumlarda belli bir harcamayı tüketim veya birikim olarak nitelendirmek zor olabilir. Örneğin, gelecekteki kazanım gücünüzü artırmak için eğitime para harcarsanız bunu birikim olarak düşünmelisiniz.
- **Yatırım yapma:** Yatırım yapmak varlıkların güvenli taraftan riskli tarafa nasıl tahsis edileceğine karar verme anlamına gelmektedir. Eğer uzun süre aynı mahallede yaşamak istiyorsanız ev satın almak güvenlidir; ancak birkaç yıl içerisinde taşınmayı düşünüyorsanız ev satın almak risklidir.
- **Kredi çekme:** Zamanla tüketiminizi kolaylaştırdığı için krediye erişim önemlidir. Eğer ev, araba satın almak isterseniz veya işinize yatırım yapmak isterseniz kredi çekmeniz gerekebilir. İşte kredi çekerken ne kadar borçlanacağınızı ve ne kadar faiz ödeyeceğinizi bilmeniz gerekmektedir.
- **Borç verme:** Bir kimseye borç verirken alacağınızın geri dönmeme riskini hesaba katmalısınız. Bu nedenle alacağınızın geri dönmeme riskine karşı teminat almak iyi bir yoldur.
- **Sigortalama:** Sigortalama, sigorta priminden daha çok olan kayıp karşılığında size teminat vermek için yapılan sözleşmedir. Sigortalama, olası risklere karşı finansal kayıplardan kendinizi korumanın en uygun maliyetli yoludur.
- **Çeşitlendirme:** Çeşitlendirme, “bütün yumurtaları bir sepete koyarak” riske maruz kalma ihtimalini azaltma anlamına gelmektedir. Tek bir şirketin sermayesine yatırım yaptıktan sonra yatırımınızı farklı alanlardaki farklı şirketlerin sermayeleri arasında bölüştürmelisiniz.

2.1.3. Finansal Okuryazarlığın Gerekliliği ve Önemi

TCMB, finansal eğitimin gerekliğini şu nedenlere bağlamaktadır (TCMB, 2015: 2):

- Günlük hayatta finansal piyasalarda yapılan işlemler, yeterli finansal bilgi, farkındalık ve risk analizi yapabilme kapasitesi gerektirmektedir.
- Finansal hizmet ve ürünlerin çeşitliliğinin ve karmaşıklığının artması bir yandan ürün portföyünü çeşitlendirirken öte yandan yeni finansal ürünler hakkında yeterli finansal bilgi edinmeyi zorlaştırmaktadır.
- Mevcut küresel ekonomik sistemde tüketim eğilimi ile birlikte borçlanma da artmaktadır.
- Ortalama yaşam süresinin uzamasıyla birlikte emeklilik sistemlerinde özek sektörün payının artması sonucu bireyler tasarruflarını değerlendirme noktasında daha özenli yapmak zorundadır.
- Finansal eğitim, finansal erişimin artmasında katkıda bulunmaktadır.

2008 yılında patlak veren küresel finansal kriz, finansal yenilikler ve finansal piyasaların gittikçe daha karmaşık bir hal alması sonucu ekonomideki belirsizlik ve risk artmıştır (WB/DFID/OECD/CGAP, 2009: 1).

İpotekli senetler, kredinin gerçek maliyetlerini ve müşteriler açısından şartların neler olduğunu göstermede başarısız olmuştur. Verimli finansal eğitim ve farkındalık kampanyaları finansal risklerin ve ürünlerin bireyler tarafından anlaşılmasına yardımcı olmakla birlikte bireylerin kendi durumları ile ilgili daha doğru kararlar almalarına fayda sağlayacaktır. İyi eğitilmiş bireyleri yanıltmak zor olacağından bu durum geleceğe yönelik denetim konusunda fayda sağlayacaktır (OECD, 2009: 7).

Finansal ürünlerin karmaşıklığı ve sayılarındaki artış, ortalama yaşam süresi ve doğum oranındaki artış, emeklilik yaşı ve maaşlarındaki düzenlemeler ile finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olması finansal okuryazarlığın önemini artırmaktadır (OECD, 2005: 11-12).

Bireyler genel olarak günlük olarak paralarını yönetmekten -tatilde harcamaktan veya mobilya satın almak için para biriktirmekten, çocuklarının eğitimi için ne kadar para biriktirebileceklerinden- sorumlu olmuşlardır, fakat son zamanlarda meydana gelen

gelişmeler finansal eğitimi ve finansal farkındalığı ekonomik refah için önemli kılmıştır (OECD, 2006: 1).

Finansal okuryazarlık, bütün yaş gruplarına hitap etmesine rağmen daha genç nesil daha fazla finansal risk teşkil ettiği ve ebeveynlerinden daha fazla karmaşık finansal ürünle karşılaşabileceği için genç neslin finansal sorunlarla ilgili eğitilmesi daha fazla önem kazanmıştır. Ayrıca gençler finansal hizmetlere daha erken yaşlarda ulaşmaktadır. Buna rağmen yapılan anketlerin sonuçları gençlerin finansal okuryazarlık seviyelerinin ve yeteneklerinin çok düşük olduğunu göstermektedir (OECD/INFE, 2012: 3).

Finansal araçların çeşitliliğinin artması ve ekonomik krizden sonra birçok yatırımcının yaptığı yatırımlar ya da aldığı borçlarla ilgili bir bilgisinin olmadığı anlaşılması finansal okuryazarlık kavramının popülerlik kazanmasına ve öneminin artmasına neden olmuştur (TÜYİD, 2015).

Finansal risklerin tüketiciye yansıtılması, finansal sistemdeki hızlı değişim ve karmaşıklık, tüketici ve yatırımcı sayısındaki artış ve yasaların tüketicileri koruma noktasındaki eksiklikleri sebebiyle politika yapıcılar finansal okuryazarlık konusuna önem vermeye başlamışlardır (TCMB, 2012: 3).

Küresel finans piyasalarında yaşanan serbestleşme yeni finansal türev araçları, uygulamalardaki çeşitlenmeyi ve böylece daha karmaşık finansal ürünlerin ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir. Bu durum başta birey ve hane halkı olmak üzere ekonomik sistem içerisinde finansal karar alıcıların gerek gündelik yaşamlarına gerekse uzun dönemli planlarına ilişkin algı, tutum ve davranış sürecinde önemli bir rol oynamaktadır (Ergün vd., 2014: 849-850).

Yeni ve karmaşık finansal türev araçların ortaya çıkması küreselleşen piyasa şartlarında finansal okuryazarlık kavramının önemini daha da artırmaktadır. Çünkü sürdürülebilir bir büyüme için sadece tasarruf yapmak yeterli olmayıp, bu tasarrufları katma değeri yüksek alanlara yatırım yaparak değerlendirmek gerekmektedir. Bu nedenle finansal okuryazarlık seviyesinin artırılması önemlidir (SPK, 2013).

2.1.4. Finansal Okuryazarlığın Faydaları

Finansal okuryazarlığın artırılması finansal piyasalar hakkında daha fazla bilgi sahibi olmayı gerektirmektedir. Bununla birlikte bireylerin, finansal sisteme ilişkin

temel düzeyde bilgi sahibi olmalarını sağlamak için finansal eğitim vermek gerekmektedir. Bu uğraş finansal sistemin derinliği ve büyüklüğü açısından da önemli katkı sağlayabilecektir (Temizel, 2010: 1).

Finansal işlemlerde eğitilmiş tüketiciler karmaşık piyasaların etkili bir şekilde işlemesine yardımcı olmaktadır. Farklı finansal ürünlerin risk ve getiri özelliklerini karşılaştırma yeteneği olan eğitilmiş tüketiciler rekabeti artırmaktadır. Ayrıca tüketicilerin ihtiyaçlarına cevap veren ürünleri talep ederek üreticileri yeni ürünler ve hizmetler üretme konusunda teşvik etmektedir. Diğer tüketiciler ile karşılaştırıldığında finansal açıdan eğitilmiş bireylerin daha fazla para biriktirdikleri görülmektedir. Finansal eğitim sahibi bireyler finansal sektörün ekonomik büyümeye ve fakirliğin azalmasına yardımcı olmaktadır. Ayrıca finansal bilgi sahibi tüketiciler ülkenin ekonomik durumu, piyasaların durumu hakkında fikir sahibi olduğu ve daha rasyonel kararlar aldığı için ekonomiye katkı sağlamaktadır (OECD, 2005: 35).

Finansal eğitimden farklı yaş gruplarından ve gelir seviyelerinden tüketicileri etkileyebilmektedir. İş hayatına yeni başlayan gençler açısından borç ve giderlerini kontrol altında tutmak için birikim ve bütçeleme araçları olarak kullanılabilir. Daha yaşlı tüketicilerin de emekliliklerini rahat geçirebilmeleri için yatırım yapmalarını sağlamaktadır. Finansal eğitim, düşük geliri olanların birikim yapabilmelerine ve yüksek maliyetli ürünlerden kaçınmalarına katkıda bulunmaktadır. Yatırımların avantaj ve dezavantajları hakkında bilgi sağlayarak yatırım yapabilecek paraya sahip olanlara da katkı sağlamaktadır (OECD, 2005: 35-36).

Finansal aracı kurumlar (bankalar), anlaşılır ve yalan olmayan bilgi sağlayarak ve süreçteki rolleri konusunda açık ve net davranarak bireylerin farkındalığını artırabilmektedir. Finansal kurumlar tarafından sağlanan bilginin açık ve net olması, tüketicilerin yatırımların risk-getiri özelliklerini anlamaları ve böylece sermaye akışının nerede olduğunu bilmelerini sağlayarak rekabet sürecini hızlandırmaktadır (OECD, 2005: 36-37).

Finansal eğitimde her yaş ve her gelir grubundan bireyler faydalanabilmektedir. Finansal eğitimle birlikte bireylerin farkındalıkları ve finansal ürün ve hizmetlere ilişkin bilgileri artmakta ve bu şekilde finansal ürünlerin kullanımı daha etkin hale gelmektedir. Tüketiciler bu finansal bilinçle dolandırıcılıktan ve finansal ürünler hakkındaki yanlış yönlendirmelerden kaçınabilmektedir (Işık, 2011: 82).

Finansal okuryazarlık seviyesi artan bireyler nasıl para biriktirebileceği, araba satın alma, kiralama gibi finansal kararlar alacağı konusunda daha rasyonel davranabilmektedir. Finansal eğitim alan bireysel tüketiciler daha refah bir hayat yaşar ve daha iyi bir ekonominin oluşmasına katkı sağlarlar. Finansal eğitim alan bireyler sadece ülke ekonomisi açısından değil aynı zamanda hükümet etkili politikalar uygulamasına da katkıda bulunur (Mishkin, 2008).

Capuano ve Ramsay'e göre finansal okuryazarlığın faydaları şunlardır (Capuano and Ramsay, 2010: 36):

- Daha fazla bilgisi olan tüketici daha kaliteli ve değeri daha yüksek ürünler ile daha fazla rekabet, yenilik ve kalitesi ürünler talep etmektedir.
- Finansal okuryazar tüketiciler sigorta yapma konusunda daha bilinçlidir.
- Emeklilik için daha fazla birikim yapma devletin sorumluluğunu azaltmakta ve tüketicileri emeklilik için hazırlamaktadır.
- Tüketiciler piyasadaki değişiklikler için daha fazla hazırlıklı olabilmekte ve duruma göre davranabilmektedir.
- Finansal okuryazar bireyler finansal ürün ve hizmetlere nasıl erişeceğini bilmektedir.
- Finansal okuryazar bireyler hükümetin politikalarını daha iyi anlayabilmektedir.

Finansal okuryazarlık, bireylerin finans konusunda daha bilgili olmaları ve ayrıca finansal ürünleri değerlendirmede ve rasyonel kararlar vermede kendilerine fayda sağladığı için önemli bir kavramdır. Finansal okuryazarlık, bireyleri daha iyi finansal kararlar vermeye, tüketiciler olarak haklarının ve sorumluluklarının farkına varmada yardımcı olmaya ve riskin farkına varıp riskle başa çıkmaya teşvik etmektedir. Hem zenginler hem de fakirler için finansal okuryazarlık, bireyin finansal geleceğini kontrol etme, ürünlerden ve hizmetlerden daha verimli bir şekilde yararlanma olanağı sağlamaktadır. Finansal okuryazarlık finansal hizmetlerin verimlilik ve kalitesini geliştirmeye yardımcı olmaktadır (WB/DFID/OECD/CGAP: 2009: 3).

Etkili finansal eğitim ve farkındalık kampanyaları, bireylerin finansal riskleri ve ürünleri anlamasına yardım etmektedir. Bu kampanyalar bireylerin poliçelere ve reformlara duydukları ihtiyacı daha iyi anlamalarına yardımcı olacaktır. Ayrıca finansal eğitim, finansal kurumların daha etkili, şeffaf ve rekabetçi tutumlar sergilemesine fayda

sağlamaktadır. Finansal konularda eğitimli bireyler, kendi kararları yardımıyla piyasaların iyi işlemesine yardımcı olabilmektedir (OECD, 2009: 7-8).

2.1.5. Finansal Okuryazarlığın Geliştirilmesinde Yaşanan Zorluklar

Finansal eğitimin geliştirilmesi noktasında belli başlı zorluklar vardır. Finansal okuryazarlık konusunun pek çok kurum ve kuruluşu ilgilendirmesi kamu kurum ve kuruluşlarının sorumluluklarının belirlenmesi, kamu ve özel sektörün birlikte hareket etmesi gerekmesi, finansal okuryazarlık seviyesinin artırılması gereken kitlenin büyük olması ve sürdürülebilir bir finansal eğitim gerekliliği bu zorlukların başlıcalarıdır (Işık, 2011: 85).

Jazayeri, finansal okuryazarlık eğitiminin verilmesinde yaşanan zorlukları şöyle açıklamıştır (Jazayeri, 2006: 2):

- Belli başlı finansal terimlerin ve kavramların basit ve doğru bilgi haline dönüştürülememesi,
- Finansal kararları ve davranışları etkileyen kültürel faktörlere değinilmemesi,
- Eğitim kurslarına katılım ile alakalı ulaşım, çocuk bakımı ve işteki çatışmalar gibi engeller,
- Tek bir ihtiyaç için farklı okuryazarlık ve matematiksel beceri düzeylerinin aynı eğitimi alması,
- Katılımcıların finansal derslere katılmanın faydalarını düşünmeye sevk edilmemesi.

2.1.6. Finansal Okuryazarlık ile İlişkili Kavramlar

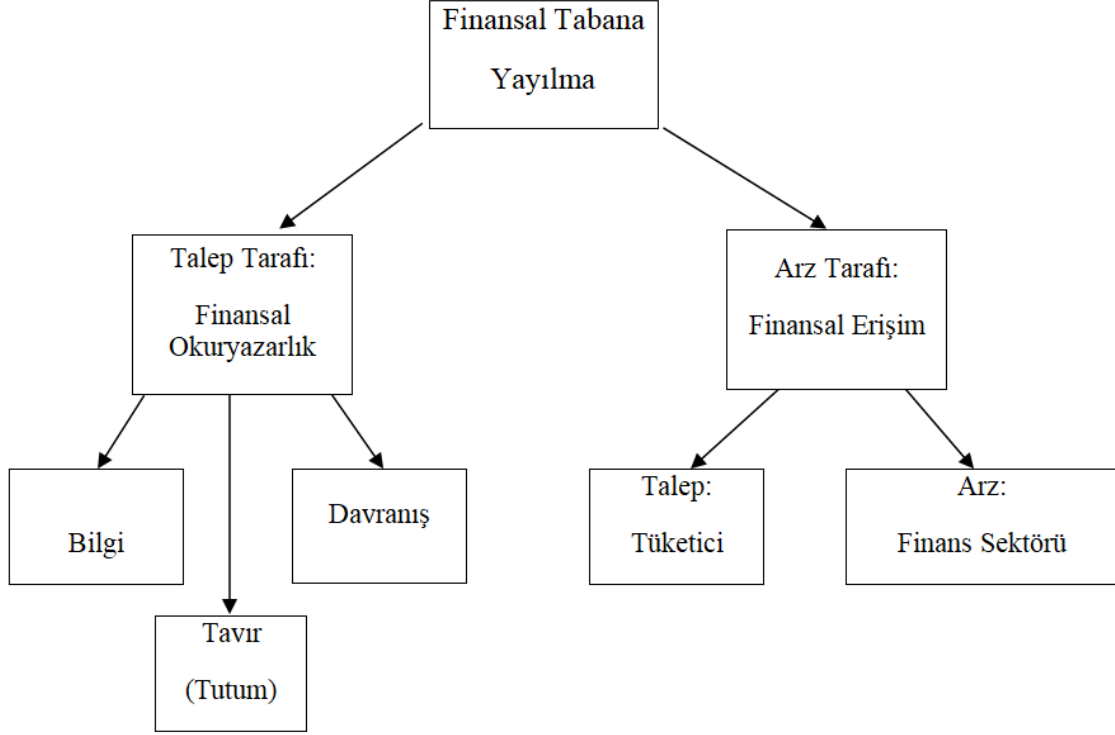
2.1.6.1. Finansal Tabana Yayılma

Tüketicilerin finansal ürün ve hizmetlere ulaşabilmeleri, bu ürün ve hizmetleri bilinçli bir şekilde kullanabilmeleri, yanlış piyasa uygulamalarına karşı korunmaları, finansal piyasaların istikrarı ve gelişimi için büyük önem arz etmektedir (T.C. Başbakanlık Genelgesi 2014/10, 2014: 1).

Şekil 2.1’de görüldüğü üzere finansal tabana yayılım arz ve talep bileşeninden oluşmaktadır. Talep tarafını finansal okuryazarlık, arz tarafını ise finansal erişim oluşturmaktadır. Finansal okuryazarlığın ölçümü için ise finansal bilgi, finansal tutum

ve finansal davranış bileşenleri vardır. Finansal erişim ise finansal tüketiciler ve finans sektöründen oluşmaktadır (TEB-Boğaziçi Üniversitesi, 2014: 2).

Şekil 2.1. Finansal Tabana Yayılım'ın Sınıflandırılması

Kaynak: Türk Ekonomi Bankası, 2012

Bireylerin finansal sistem ile olan ilişkisinde finansal ürün ve hizmetlere erişim, finansal eğitim ve finansal tüketicilerin korunması ön plana çıkmaktadır (T.C. Hazine Müsteşarlığı, 2014: 1).

2.1.6.2. Finansal Erişim

Finansal erişim, bireylerin ve firmaların kredi, kredi kartı, banka kartı, vadeli ve vadesiz mevduat, sigorta vs. finansal ürün ve hizmetlere ulaşması ve kullanması durumudur (T.C. Hazine Müsteşarlığı, 2014: 1).

OECD'nin yaptığı araştırmalara göre, finansal sistem dışında kalan bireylerin ve kurumların finansal sisteme dahil edilmesiyle tasarruflar artmaktadır. Tasarrufların artması ile yatırımlar artmakta, buna bağlı olarak istihdam artmakta ve dolayısıyla

ekonomik büyüme gerçekleşmektedir. Yapılan bu uzun vadeli yatırımlar, bireylerin ülkelerine bağlılığını artırmakta ve suç işleme eğilimini azaltmaktadır. Ayrıca, yasal finans kurumlarını kullanan bireyler ve kurumlar yasal olmayan (tefeciler gibi) araçlardan kurtulmakta ve maliyetlerini düşürmektedir (Işık, 2011: 1-2).

2.1.6.3. Finansal Dışlanma

Finansal dışlanmanın kesin bir tanımı olmasa da birtakım göstergelerden bahsetmek mümkündür. Bu göstergelerden en önemlisi bireylerin bir banka hesabının olmamasıdır. Diğer göstergeler ise düşük maliyetli krediye ulaşamamak, tasarruf ve sigorta ürünlerini kullanamamaktır (Corr, 2006: 9).

Avrupa Komisyonu 2008 yılında yaptığı çalışmada finansal dışlanmayı şöyle tanımlamıştır: Finansal dışlanma, bireylerin içinde bulunduğu toplumun ihtiyaçlarına uygun bir şekilde yaşamlarını sürdürebilmelerini sağlamak için kullanabilecekleri finansal ürün ve hizmetlere ulaşmada yaşadığı zorluklardır (Euroean Commission, 2008: 9).

Finansal dışlanma, kısaca bireylerin finansal ürün ve hizmetlere erişememelerini ifade etmektedir (Temizel, 2015: 124).

Finansal dışlanmaya en çok maruz kalan grup düşük gelir grubuna ait olanlardır. Finansal dışlanmaya maruz kalan bireylerin diğer özellikleri genç birey olmaları, düşük eğitim düzeyine sahip olmaları, yalnız yaşayan bireyler olmaları, azınlık grubuna ait olmaları ve refahı başka bireylere bağımlı olmaları şeklinde sıralanmaktadır. (Russell vd., 2011: 29).

2.1.6.4. Finansal Eğitim

Akademik çalışmalarda en kabul görmüş tanımı OECD yapmıştır. Bu tanıma göre finansal eğitim, tüketicilerin finansal ürünleri ve kavramları anlamaya çalışmak ve finansal risklerin ve fırsatların farkında olmak, finansal konularda doğru tercihler yapmak, finansal konularda nereye başvuracağını bilmek ve finansal durumlarını geliştirmek, rasyonel kararlar için gerekli bilginin edinildiği süreçtir (OECD, 2005: 26).

ABD’de bir finansal okuryazarlık programı olan Jump\$tart finansal eğitim kavramını insanların finansal ürünleri, hizmetleri ve kavramları geliştirdikleri ve bu sayede rasyonel kararlar verebildikleri, finansal konularda yardım alabilmek için nereye

başvuracaklarını bildikleri, mevcut ve uzun vadedeki finansal durumlarını sürdürebilmek için önlemler alabildikleri bir süreç olarak tanımlamaktadır (PACFL, 2008: 35).

Finansal eğitim ve finansal okuryazarlık kavramları birbirini tamamlayan kavramlardır. Finansal eğitim alınmadan finansal okuryazar olunmaz. Bireyler finansal eğitim süreci sonunda finansal okuryazar birey olmalıdır (Gökmen, 2012: 20-21).

Finansal eğitim, farkındalığın ve finansal erişimin artırılması, finansal konularda bilgi birikiminin sağlanması ve bu bilgi birikiminin bireylerin finansal davranışlarına yansması, dolayısıyla toplumsal refahın artması durumlarını kapsamaktadır (Işık, 2011: 79).

Finansal eğitimin önemini artıran etkenleri OECD şöyle açıklamıştır (OECD, 2005: 11-12):

- **Finansal ürünlerin karmaşıklığı:** Son zamanlarda tüketiciler ücretler, faiz oranları ve vadeli işlemler gibi son derece karmaşık finansal araçlarla karşı karşıya gelmektedir.
- **Finansal ürünlerin sayısındaki artış:** Bilgi ve telekomünikasyon teknolojisindeki gelişmeler sonucu meydana gelen fiyatlardaki düşüş ve finansal piyasaların liberalleşmesi belirli piyasa ihtiyaçlarını giderme amacıyla kullanılan yeni ürünlerin sayısında artışa sebep olmuştur.
- **Ortalama yaşam süresi ve doğum oranındaki artış:** Birçok OECD ülkesi 2. Dünya Savaşı'nın ardından doğum oranında artış ile karşı karşıya gelmiştir. Ayrıca ortalama yaşam süresinin artması ile bireylerin yaşlandıklarında yaşamlarını devam ettirebilmek için gerekli paraya ihtiyaçları olacaktır. Bu nedenle bireyler yaşlandıklarında rahat bir yaşam sürebilmek için bir emeklilik planlamasına ihtiyaç duyacaklardır.
- **Emeklilik sistemindeki düzenlemeler:** OECD ülkelerinde maaş esaslı emeklilik planından yatırım esaslı emeklilik planına geçilmiştir.
- **Finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olması:** OECD ülkelerinde yapılan finansal okuryazarlık anketi tüketicilerdeki finansal algının düşük olduğunu göstermektedir.

OECD, finansal eğitim programlarının okul müfredatlarına koyulurken şunlara dikkat edilmesi gerektiğini belirtmektedir (OECD/INFE, 2012: 4-5):

- Finansal eğitim ulusal bir strateji ile belirlenen ihtiyaçlar doğrultusunda verilmelidir.
- Finansal eğitim, okul müfredatına uygun ve ölçülebilir hedefler belirlenerek konulmalıdır.
- Finansal eğitim en erken şekilde ve eğitim sürecinin en başında verilmelidir.
- Finansal eğitimler, ulusal, bölgesel ve yerel farklılıklar göz önünde bulundurularak verilmelidir.
- Finansal eğitimin okullarda kalıcı olarak verilebilmesi için gerekli finansmanın tespit edilmesi gerekmektedir.
- Okullarda verilecek finansal eğitiminin ilerleyişini takip edebilmek için programın başlangıcında gerekli metod ve kriterler belirlenmelidir.
- Finansal eğitim verilirken hükümet, milli eğitim bakanlığı, diğer kamu yetkilileri, öğretmenler, öğrenciler, ebeveynler yani tüm paydaşlar aynı sorumluluk bilincinde olmalıdır.
- Okullarda finansal eğitimin verilebilmesi için eğitici kadronun eğitilmesi, uluslararası doğru uygulamaların önerilmesi gerekmektedir.

2.1.6.5. Finansal Bilgi, Finansal Tutum ve Finansal Davranış

Finansal bilgi, bireylerin finansal konularda bilmeleri gereken bütçe, tasarruf, borçlanma, faiz, mevduat, yatırım, kredi vs. gibi kavramlardır. Çünkü bireylerin, finansal konularda finansal bilgiye ihtiyacı vardır. Finansal tutum, bireylerin gelecek planları ile ilgili sergileyecekleri durumu ifade eder. Bireylerin takınacakları tasarruf yapma, az ve dikkatli harcama yapma gibi tavırlar bireylere olumlu yansıtacaktır. Finansal davranış ise bireylerin para yönetimini kontrol altında tutması, dikkatli alışveriş yapması, yatırım, borçlanma, tasarruf gibi bütün finansal konularda yapacağı eylemlerdir (Alkaya ve Yağlı, 2015: 587-589).

2.1.6.6. Finansal Yeterlilik ve Finansal Sorumluluk

Finansal yetenek, davranış, finansal hizmetler, finansal kayıtlar, bilgi, para harcama ve bütçeyi içeren birtakım unsurlardan oluşmaktadır. Finansal sorumluluk ise, kişisel tercihler yapma, tüketici haklarını ve sorumluluklarını anlama ve yardım kaynaklarına erişimi anlama olarak tanımlanmaktadır (Roy Morgan Research, 2003: 29-

30). Finansal sorumluluk, kararların birey, ailesi ve toplum üzerindeki etkilerinin farkına varma ve hakları ve sorumlulukları anlama yeteneğidir (Jazayeri, 2006: 1).

Finansal yeterliliği olan bireyler faydalara erişimdeki rolleri ve sorumluluklarının olduğu kadar bu faydaları anlama gücüne de sahiptirler. Ayrıca finansal yeterliliğe sahip bireyler gerekli bilgiye, becerilere ve uygulama süreçlerinde izledikleri yolu tartışmak için güvene sahiptirler (Jazayeri, 2006: 1).

2.1.6.7. Finansal Farkındalık ve Finansal Dolandırıcılık

Finansal farkındalık finansal okuryazarlığın bir parçasıdır. Ancak bireyler finansal okuryazar olmadan finansal farkındalık sahibi olabilir. Bireyler finansal durumlar karşısında iyi derecede bilgi sahibi olabilir ve bu sebeple finansal farkındalık da kazanabilirler; fakat bireyler verdikleri kararların finansal sonuçlarının farkına varmadan alıkoyan farklı bilginin ilişkisinin farkında olmayabilirler. Bu durum bireylerin hedefledikleri sonuçları elde etmelerine engel olabilir. Bu örnekte birey finansal farkındalığa sahipken finansal okuryazarlığa sahip değildir (Mason and Wilson, 2000: 34).

Finansal dolandırıcılık olaylarında hedef genellikle yeterli finansal bilgiye sahip olmayan bireylerdir. Finansal dolandırıcılığa karşı toplumdaki tüm bireylerin bilgilendirilmesi zorunluluk haline gelmiştir. Çünkü; her bireyin karşı karşıya kalabileceği dolandırıcılık yöntemi kullanılmaktadır (Özgüler, 2013: 28-29).

2.2. Dünya’da ve Türkiye’de Finansal Okuryazarlık Bilincinin Artırılmasına Yönelik Faaliyetler

2.2.1. Dünya’da Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri

2.2.1.1. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ‘nün Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri

OECD, demokratik yapılara ve piyasa ekonomisine üye ülkelerin küreselleşmenin ekonomik, sosyal ve yönetim sorunlarını gidermek ve bu sürecin fırsatlarından üye ülkeleri faydalandırmak için çalışan bir uluslararası örgüttür. 30 Eylül 1961 yılında kurulan OECD’nin günümüzde 34 üye ülkesi bulunmaktadır.

OECD, finansal eğitim seviyesinin düşük olduğuna dair endişeler sonucunda 2003 yılında ilk adımı atmıştır. OECD, finansal eğitim konusunu analitik araştırma ve

analiz yayınları, ilke ve standartlar ve uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi gibi başlıklar altında yürütmektedir. OECD, finansal okuryazarlığı geliştirmek için 2005'te *Improving Financial Literacy: Analysis of Issues and Policies* adlı ve 2008'de *Improving Financial Education and Awareness on Insurance and Private Pensions* adlı kitapları yayımlamıştır. Ayrıca, 2008 yılında "International Gateway on Financial Education" (www.financial-education.org) adlı bir internet sitesi ve INFE (International Network on Financial Education) adlı bir grup kurmuştur (Işık, 2011: 89).

Ayrıca, 15 yaşındaki gençlerin finansal okuryazarlıklarını ölçmek için, OECD Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı olan PISA (Programme for International Student Assessment) finansal eğitim programını koymuştur. PISA, gençlerin finansal okuryazarlıklarını ölçmeye yönelik ilk uluslararası girişimdir. PISA testine 65 ülke katılmakla birlikte, şimdilik bunlardan sadece on sekizinin finansal okuryazarlıkla ilgili soruları cevaplaması öngörülmüştür. Bu ülkeler şunlardır: Avusturya, Belçika, Çin, Kolombiya, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Fransa, Fransa, İsrail, İtalya, Letonya, Yeni Zelanda, Polonya, Rusya, Slovakya, Slovenya, İspanya ve ABD (Gökmen, 2012: 82-83). OECD, PISA programı ile gençlerin kredi, banka hesabı, kredi kartları, tüketici hakları, tasarruf, risk gibi konulardaki planlama ve yönetme yetenekleri ölçülmeye çalışılmaktadır (Özgüler, 2013: 36).

2013 yılında OECD ve Rusya G20 dönem başkanlığının ortak girişimi ile finansal eğitim için ulusal stratejiler geliştirme konulu zirvede dünyanın büyük ekonomilerinin hükümetlerinin katılımı ile finansal eğitim için ulusal strateji geliştirme konusu tartışılmıştır. Zirvede yirmi bir G20 üyesi ülke (Arjantin, Avustralya, Brezilya, Kanada, Çin, Fransa, Hindistan, Endonezya, İtalya, Japonya, Kore, Meksika, Hollanda, Rusya, Suudi Arabistan, Singapur, Güney Afrika, İspanya, Türkiye, İngiltere, ABD) ve Avrupa Birliği yer almıştır. Zirvede ülkelerin finansal eğitim için ulusal strateji geliştirme, deneyimlerinin genel özellikleri, ulusal strateji geliştirme gerekçeleri ve zirvede yer alan ülkelerin finansal eğitim durumu ele alınmıştır (Güler, 2015: 39).

2.2.1.2. Dünya Bankası (WB)'nin Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri

Dünya Bankası, bünyesinde 188 üye ülke barındıran, özellikle 1970'lerin ortalarından sonra yoksulluk, temel ihtiyaçların karşılanması, eğitim, ekonomik

kalkınmanın sağlanması konularına yönelik çalışmalar yapan uluslararası bir kuruluştur (Özgüler, 2013: 37).

Dünya Bankası, finansal okuryazarlık çalışmalarını WB Aile Ağı (World Bank Family Network-WBFN) ile yürütmektedir. Bu ağda finansal okuryazarlık eğitimi, bütçeleme, planlama, tasarruf, yatırım ve borçlanma gibi konularda eğitimler verilmekte, hanehalkının finansal okuryazarlık ve finansal erişim skorunu ölçmek için anketler düzenlenmektedir (Temizel, 2015: 6).

Dünya Bankası, finansal okuryazarlığın geliştirilmesi konusunda çalışmalar yapan öncü kurumlardan birisidir. Dünya Bankası, 2005 yılından beri, ülkeler seviyesinde tüketicinin korunmasına ve finansal okuryazarlığa ilişkin yasal altyapıların incelenmesi işini yapmaktadır. Bu çerçevede Azerbaycan, Bulgaristan, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Litvanya, Letonya, Romanya, Rusya, Slovakya gibi ülkelerde finansal sektörün detaylı bir değerlendirilmesi neticesinde aşağıdaki sonuçlar tespit edilmiştir (Gökmen, 2012: 85):

- Finansal tüketicinin korunmasına ilişkin kurumsal altyapı yetersizdir.
- Finansal ürünlere ilişkin bilgi ve açıklamalar yetersiz ve belirsizdir.
- Hileli ve kötü niyetli iş uygulamaları bulunmaktadır.
- Müşteri şikayetlerinin ve anlaşmazlıklarının çözümünde eksiklikler vardır.
- Finansal okuryazarlık seviyesi düşüktür ve finansal hizmetlerde tüketici haklarına ilişkin farkındalık düşük seviyededir.

Dünya Bankası (WB), DFID, OECD ve CGAP ile birlikte Şubat 2009'da yayımladığı "The Case for Financial Literacy in Developing Countries" başlıklı çalışmada gelişmekte olan ülkelerin finansal okuryazarlık durumunu incelemiştir (WB, DFID, OECD ve CGAP, 2009).

Dünya Bankası, CGAP (Consultative Group to Assist the Poor) ile birlikte dünyanın yoksul bölgelerinde finansal erişime ilişkin çalışmalar yapmaktadır. Bu kapsamda dünyada finansal erişim istatistiklerini sunan "Finansal Erişim 2010" (Financial Access 2010) başlıklı rapor hazırlanmıştır (Işık, 2011: 90).

Dünya Bankası, 2010 yılında finansal tüketicinin korunması ve finansal okuryazarlık adlı bir küresel program hazırlamıştır. Program hem kamu hem de özel sektör kurumlarının katılımı ile gerçekleşmiştir. Program, tasarruf, krediler ve ödeme sistemleri üzerine bilgiler içermektedir. Bu finansal hizmetlerin her biri için tüketici

haklarını ve tüketici eğitimini güçlendirmenin yolları aranmaktadır. Küresel program şu dört alana odaklanmaktadır (Güler, 2015: 40):

- Tüketicilerin en iyi alışverişi yapabilmeleri için finansal bilgiyi anlaşılır karşılaştırılabilir hale getirmek,
- Zararlı ve yıkıcı ticari uygulamaların yasaklanması yolu ile iş uygulamaları geliştirmek,
- Finansal kurumlar bir hata yaptığında tüketicilere hızlı ve kolay bir şekilde tazminat alabilmeleri için gerekli düzenlemeleri yapmak,
- Finansal hizmetleri güvenle kullanabilmeleri için tüketicilere gerekli yardımları yapmak.

Dünya Bankası, uluslararası iyi uygulamaları topladığı “Good Practices for Financial Consumer Protection, 2011” üç konuda uyarı yapmaktadır (Gökmen, 2012: 86):

- Söz konusu uygulama ve ilkeler, bir ülkenin sadece yasalarla düzenlenen finansal sistemi için geçerlidir, yani kayıt dışı finansal sektörü için değildir.
- Önerilerin tamamının uygulanmasına gerek olmayıp, ülkenin ihtiyaçlarına ve hedeflerine göre uyarlanmalıdır.
- Bu uygulamalar, finansal ürün ve hizmetlerin hepsini kapsamakta, sadece en sıklıkla kullanılan finansal ürün ve hizmetleri içermektedir.

2.2.1.3. Avrupa Komisyonu (EC)’nun Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri

Avrupa Komisyonu, “yetişkinler için çevrimiçi tüketici eğitim araçları” (development of on-line consumer education tools for adults) adıyla 2003 yılında bir internet sitesi (www.dolceta.eu) kurmuştur. Bu site tüketicilerin finansal hizmetleri anlamaları ve tüketici haklarının ne olduğu konusunda bilgiler içermektedir. Avrupa Komisyonu, 28 Mayıs 2007’de Brüksel’de “Finansal Okuryazarlığı Geliştirmek” konulu bir konferans düzenlemiştir. Konferansın amacı tüketicilere yüksek kaliteli finansal eğitimin sunulması ve bu konuyla ilgili en iyi uygulamaların paylaşılmasıdır. Ayrıca, 18 Aralık 2007’de yayımlanan Finansal Eğitim Bildirisi (Communication on Financial Education) ile Avrupa Birliği ülkelerinde finansal eğitime verdiği önemi ortaya koymuştur (Gökmen, 2012: 88-89).

Avrupa Birliği'nde finansal eğitim ile ilgili çalışmaların merkezinde 2008 yılında oluşturulan “Finansal Eğitim Uzman Grubu” (Expert Group on Financial Education-EGFE) bulunmaktadır. Bu kapsamda EGFE, 2008 yılında gerçekleştirdiği ilk toplantısında üye ülkelerin finansal eğitim için ulusal stratejiler oluşturması, mevcut stratejilerin değerlendirilmesi ve yapılan çalışmaların paylaşılması konusunda ortak karar almışlardır. 2009 yılı toplantılarında finansal eğitim ve finansal krizlerin etkileşimi, finansal eğitimin okullarda öğretim programlarına alınması, 2010 yılı toplantılarında finansal eğitim sürecinde emeklilik ve medya araçlarının eğitiminde kullanılması konuları ele alınmıştır (Özgüler, 2013: 38).

2.2.1.4. ABD'de Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri

ABD'de finansal okuryazarlık faaliyetleri çerçevesinde rol alan kurumlardan birisi Finansal Eğitim Ofisi (OFE-Office of Financial Education)'dir. Bu ofisin görevi finansal eğitim programları düzenlemek, diğer kurumların düzenleyeceği eğitim programlarına öncülük etmek ve genel koordinasyonu sağlamaktır. Finansal Eğitim Ofisi, finansal eğitim çalışmalarını www.treasury.gov internet sitesinden yürütmektedir (Temizel ve Özgüler, 2015: 9-10).

ABD'de finansal eğitim konusunda bir diğer kuruluş Finansal Okuryazarlık ve Eğitim Komisyonu (FLEC-Financial Literacy and Education Commission)'dur. FLEC'in amacı ABD'de yaşayan bireylerin kişisel finans bilgi ve davranışlarını geliştirmektir (Bernanke, 2006). Ayrıca, finansal eğitim çalışmalarının uyumu, finansal eğitimin ülkeye yayılması, mevcut stratejileri geliştirme, kamu ve özel sektör arasında bir işbirliği geliştirmek gibi amaçları da vardır. Komisyon, finansal eğitim faaliyetlerini www.mymoney.gov internet adresinden yürütmektedir (Temizel ve Özgüler, 2015: 10).

ABD Merkez Bankası Federal Reserve, tüketicilerin korunması, toplumsal gelişim ve finansal erişim amacıyla finansal okuryazarlık üzerinde durmaktadır. Eyalet Merkez Bankaları da bu çalışmalara destek olmaktadır (Gökmen, 2012: 93). Ayrıca ABD Merkez Bankası FED, (www.federalreserveeducation.org) finansal eğitim sitesi açmıştır (Temizel ve Özgüler, 2015: 10).

ABD'de finansal okuryazarlık faaliyetleri yürüten bir başka kuruluş ise ilk finansal eğitim programına 1984 yılında başlayan Finansal Eğitim için Ulusal Girişim (NEFE-National Eddowment for Financial Education)'dir. NEFE, ABD vatandaşlarının

finansal refah düzeylerinin artırılması amacıyla kurulmuştur. NEFE, yaşamın her döneminde bireylerin ve ailelerin daha bilgili bir şekilde finansal kararlar almalarına yardımcı olmaktadır (Güler, 2015: 45).

ABD’de finansal okuryazarlık kapsamında 1995 yılında kurulan Jump\$tart koalisyonu, kar amacı gütmeyen ve anaokulundan üniversiteye kadar öğrencilerin finansal okuryazarlıklarını geliştirmelerini hedefleyen bir örgüttür. Koalisyona günümüzde 170’den fazla ulusal partner ve 43 tane devlet kurumu destek vermektedir (Bernanke, 2006).

ABD’de finansal okuryazarlık konusunda faaliyet gösteren diğer kurum ve kuruluşlar ise Ekonomik Eğitim Konseyi (CEE), Finans Sektörü Düzenleme Kurulu (FINRA), Yatırımcıları Koruma Vakfı (IPT), Amerika Bireysel Yatırımcılar Derneği (AAII), Yatırım Şirketi Enstitüsü Eğitim Vakfı (ICIEF), Başkan’ın Finansal Yeterlilik Danışma Konseyi (PACFC), Amerika Tasarruf Eğitimi Konseyi (ASEC)’dir.

2.2.1.5. Diğer Ülkelerde Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri

İngiltere’de finansal okuryazarlık konusunda sorumlu olan kurum Finansal Hizmetler Otoritesi (Financial Services Authority-FSA)’dir. FSA, öğrencilere yönelik okullarda müfredatta finansal eğitim düzenlemeleri, seminer, broşürler, kitaplar, degiler ve CD’ler dağıtılması gibi faaliyetler gerçekleştirmektedir (Temizel ve Özgüler, 2015: 13). FSA, finansal hizmetler konusunda kamu farkındalığı oluşturmak için 2003 yılında bir grup kurmuş, 2006 yılında finansal okuryazarlık seviyesini belirlemek için anket yapmış, 2008 yılında Hazine ile ortak bir çalışma yürütmüştür (Işık, 2011: 90).

Avustralya’da ise finansal okuryazarlık faaliyetini Menkul Kıymetler ve Yatırımlar Komisyonu (Australian Securities and Investments Commission-ASIC) yapmaktadır. ASIC, bireylerin finansal bilgi seviyeleri ve davranışlarını nasıl değiştirebileceklerinin belirlenmesi için anket yapmıştır (Işık, 2011: 91). Ayrıca, Avustralya’da özel finans sektörü de finansal eğitim programları vermektedir. Bunların en önemlisi Money Minded ile Saver Plus programlarıdır. Money Minded programının temel aracı tüketicilerin finansal konulardaki güvenini artırmaktır (Gökmen, 2012: 101).

Kanada’da 2001 yılında Kanada Finansal Tüketici Ajansı (Financial Consumer Agency of Canadian-FCAC) kurulmuştur. Bu ajansın amacı satıcılar, sanayiciler ve tüketiciler için finansal ürün ve hizmetler hakkında bilgiler sağlamaktadır (FCAC,

2016). Ayrıca Kanada Finansal Okuryazarlık Merkezi (Canadian Centre for Financial Literacy-CCFL) 2008 yılında kurulmuştur. CCFL'nin amacı, Kanadalıların paralarıyla ilgili bilinçli kararlar verebilmelerini sağlamaktır. Bu merkez düşük gelirli bireylere parasal yönetim konularında eğitim sağlayan ilk kuruluştur (Gökmen, 2012: 96).

Japonya'da finansal okuryazarlık faaliyetlerini yürüten kurumlardan biri Japonya Ulusal Finansal Eğitim Stratejisi çerçevesinde kamu ve özel kurumlarla işbirliği içerisinde Finansal Hizmetler Ajansı (Financial Services Agency-FSA)'dır (Özgüler, 2015: 12).

2.2.2. Türkiye'de Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri

2.2.2.1. Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri

TCMB, finansal eğitim çalışmaları kapsamında SPK ile birlikte 9-11 Mart 2011 tarihleri arasında "*Finansal Eğitim ve Finansal Farkındalık: Zorluklar, Fırsatlar ve Stratejiler*" konulu bir konferans düzenlemiştir. Ayrıca, "Dünya'da ve Türkiye'de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim" başlıklı bir kitapçık yayınlamıştır. Bunların yanı sıra yayınladığı finansal istikrar raporları ve diğer yayınlarla bireylerin finansal eğitimlerine katkıda bulunmaktadır (TCMB, 2016).

SPK tarafından ilk kez 2011-2012 eğitim-öğretim döneminde, sermaye piyasalarına yönelik bilgi ve farkındalığın artırılması amacı ile üniversitelerin İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (İİBF) öğrencilerine yönelik olarak düzenlenen 7 Bölge 7 Üniversite Sertifikalı Eğitim Seminerleri düzenlenmektedir. Bu seminerler kapsamında belirlenen üniversitelerde üç günlük bir program uygulanmaktadır. Seminere katılan tüm öğrencilere katılım sertifikası verilmekte ve katılımcılar arasından seçilecek öğrencilere seminer veren kurumlarda staj/eğitim imkanı verilmektedir (SPK, 2016).

Dünya Bankası, 3-4 Haziran 2014 tarihleri arasında, İstanbul'da Hazine Müsteşarlığı, Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu (BDDK), Sermaye Piyasaları Kurulu (SPK) ve Borsa İstanbul ile birlikte finansal tabana yayılma konferansı düzenlenmiştir. Konferansın, bütün sorumluluk sahibi paydaşların finansal tabana yayılma konusunu tartışması, finansal tabana yayılma politikalarında Türkiye'nin desteklenmesi, başarılı olmuş çalışmaların politika yapıcılara aktarılması ve Türkiye'nin G20 başkanlığı sürecinin desteklenmesi gibi amaçları vardı (World Bank, 2014).

SPK ayrıca Türkiye genelinde finansal okuryazarlık düzeyinin tespitine ilişkin anketler düzenlemektedir. Bu çerçevede 21 Nisan - 4 Temmuz 2012 tarihleri arasında Türkiye genelinde 40 ilde, 142 ilçede, 3009 kişi ile görüşerek ilk anket çalışmasını yapmıştır. (SPK, 2016). Daha sonra Borsa İstanbul A.Ş., Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği, İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş., Merkezi Kayıt Kuruluşu ve Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu ile yaptığı işbirliği kapsamında “2015 İkinci Türkiye Finansal Okuryazarlık Araştırması”nı tamamlamış ve sonuç raporu hazırlamıştır (SPK, 2016).

İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB), Anadolu Üniversitesi ile imzalamış olduğu protokol ile finansal okuryazarlık seviyesinin artırılmasına yönelik 2012 yılı güz döneminde “Temel Düzey Finansal Okuryazarlık ve İleri Düzey Finansal Okuryazarlık” sertifika programları açmıştır (Merkezi Kayıt Kuruluşu, 2012).

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü ile Türk Ekonomi Bankası (TEB) arasında 2 Ekim 2015 tarihinde “*Bütçemi Yönetebiliyorum Projesi*” kapsamında imzalanan protokol ile 5 milyon bireyin finansal okuryazarlık eğitimi alması kararlaştırıldı. Proje ile Halk Eğitim Merkezleri’nde finansal okuryazarlık seviyesi düşük olan ve bütçe yönetimi hakkında bilgisi olmayan ailelere finansal eğitim verilirken, bin öğretmene de finansal okuryazarlık eğitmenlik belgesi verilmesi hedeflenmiştir. Bütçe yapma, tasarruf, yatırım, borçlanma, gelir-gider dengesini sağlama, finansal hak ve sorumlulukları bilme gibi temel kavramlar hakkında verilecek seminerler birebir eğitimin yanında Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü uzaktan eğitim portalı e-ogrenme.gov.tr adresinden online olarak sürdürülmektedir (MEB, 2015).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın Aile Eğitim Programları kapsamında www.aep.gov.tr internet sitesindeki iktisat eğitiminde; ailelerin her türlü ihtiyaçlarını belirlemelerine, harcamalarını kontrol etmelerine, ihtiyaçlarına yönelik finansal ürün ve hizmetleri tanımalarına, aşırı borçlanma ve finansal dışlanma gibi sorunlara karşı önlem almalarına ve ekonomik krizlere hazırlıksız yakalanmalarını önlemelerine katkı sağlamaktadır. Bu kapsamda Aile Bütçesi ve Kaynak Yönetimi (alt gelir grubu aileler için), Finansal Okuryazarlık (orta ve üst gelir grubu aileler için), Enerji Tasarrufu, Aile ve Alışveriş ve Küçük (Mikro) Ölçekli İşletme Girişimciliği gibi beş modül hazırlamıştır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2016).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Hayat Boyu Öğrenme Merkezi (İSMEK) ortaklığında ve Doğu Grubu sponsorluğunda hayata geçirilen “İstanbul Finans Merkezi Yolunda Hedef 20.000 Kadın” projesi ile 27 Şubat 2015 tarihine kadar 20.000 kadına finansal okuryazarlık eğitimi verildi. 2023 yılına kadar yaklaşık iki milyon kadına finansal eğitim verilmesi düşünülmektedir (Milliyet Gazetesi, 2015).

2.2.2.2. Özel Sektör Kuruluşlarının Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri

Finansal okuryazarlık konusunun Türkiye’deki öncü özel kuruluşu 2012 yılında kurulan Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER)’dir. FODER’in amacı, Türkiye’nin finansal okuryazarlık seviyesini artırmaktır. FODER’in hedefi; bankacılık sistemi dışında kalan nüfusun % 10’una ulaşarak finansal okuryazarlık seviyesini artırmak, tasarruf oranlarının artırılmasını sağlamak, finansal okuryazarlık konusunun eğitim-öğretim müfredatına girmesini sağlamak, tasarruf-yatırım konularında başta kadın ve çocuklar olmak üzere bütün bireyleri bilinçlendirmektir. FODER, bu amaç ve hedefleri doğrultusunda <http://www.fo-der.org> internet sitesinde raporlar, sunumlar yayınlamakta, yaptığı ve yapacağı projeler ile ilgili açıklamalar da bulunmaktadır (FODER, 2016).

FODER, toplumun tüm kesimine finansal okuryazarlık eğitimi vermeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda FODER, 22 Mayıs 2013 tarihinde Türkiye’de finansal okuryazarlık konusunda ortak bir bilinç ve gündem oluşturmak için 1. Finansal Okuryazarlık ve Erişim Zirvesi’ni gerçekleştirmiştir. Kamu ve özel sektör temsilcileri, sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri, akademisyenler ve dünya çapında konuk konuşmacıların katıldığı zirvede kadınların, çocukların ve gençlerin finansal okuryazarlık seviyesi değerlendirilmiştir. İkinci zirve ise 27 Ekim 2014 tarihinde gerçekleşmiştir. Bu zirvede Milli Eğitim Bakanlığı, Türk Ekonomi Bankası ve UNICEF’in ortak yürüttüğü ilköğretim öğrencilerine yönelik “Sanat Yoluyla Sosyal ve Finansal Eğitim Projesi”ni tanıtan bir sunum yapılmıştır (FODER, 2016).

FODER-Toplum Gönüllüleri Vakfı (TOG) işbirliği ile Samsun İğne Deliği Gençlik Merkezi’nde 12-13 Mart 2016 tarihlerinde 12 gence finansal okuryazarlık eğitimi verilmiştir. Daha sonra ise bu 12 genç üç farklı lisede toplam 87 lise öğrencisine finansal okuryazarlık eğitimi vermiştir (FODER, 2016).

Okan Üniversitesi-FODER işbirliği ile “Bütçesini Bilen Gençler” başlığıyla finansal okuryazarlık eğitimleri verildi. Bu kapsamda öğrencilere bütçe ve tasarruf farkındalığı aşılama amacıyla para, bütçe, istek ve ihtiyaç, tasarruf, borçlanma, birikim, yatırım gibi temel kavramlar hakkında bilgiler verilmiştir (FODER, 2016).

FODER, 4 Mayıs 2015 tarihinde Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK), MasterCard ve TurkishWIN’in katkılarıyla “Evin Hesap Uzmanı Kadın” projesini gerçekleştirmiştir. Bu projenin amacı; 18-35 yaş aralığında çalışan kadınların ekonomide aktif rol almasını sağlamak, finansal okuryazarlık düzeylerini artırmak, kadınları sosyal sigortalar ve genel sağlık sigortası konusunda bilgilendirmektir. Proje bağlamında verilen eğitimlerin ilk bölümünde kadınlar sosyal güvenlik haklarını öğrenirken, FODER tarafından hazırlanan ikinci bölümde kadınlara finansal okuryazarlık eğitimi verilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda proje, Antalya, Ankara, Sakarya, Zonguldak, Manisa, Adana, Eskişehir, İstanbul ve Bursa’da finansal okuryazarlık eğitimleri verilerek çalışan kadınların bilinçlendirilmesi hedeflenmektedir (FODER, 2016).

FODER, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı kapsamında “Bütçesini Bilen Çocuklar Projesi” ile ilköğretim ve ortaokul öğrencilerine bütçe ve tasarruf farkındalığı oluşturmak için finansal okuryazarlık eğitimi vermektedir (FODER, 2016).

FODER, Milli Eğitim Bakanlığı’nın katkılarıyla 2012 yılında başlattığı “3 Kumbara Finansal Okuryazarlık Eğitimi Programı” ile Türkiye’nin dört köşesindeki öğrencilere finansal okuryazarlık eğitimi vermeyi sürdürmektedir. FODER, bu eğitim programı ile ilköğretim 4. sınıfa giden öğrencileri harçlıklarını nasıl yönetmesi gerektiği konusunda bilinçlendirerek onlara paranın bir amaç değil bir araç olduğunu öğretmektedir (FODER, 2016).

FODER ve Çocuk ve Gençlik Finansmanı (Child&Youth Finance International) ile birlikte 2011 yılında başlattığı “Küresel Para Haftası” etkinliği ile çocuklara ve gençlere yönelik finansal okuryazarlık eğitimi vermektedir. Bu kapsamda Türkiye’de 25 gönüllü öğretmenle 25.000’den fazla 9-14 yaş grubu arasındaki çocuk ve gençlere eğitim verilmiştir (FODER, 2016).

FODER, sivil bireylerin yanında askerlere de finansal okuryazarlık eğitimi vermektedir. “Bireysel Bütçe Yönetimi Eğitimi” kapsamında 20 Mayıs 2015 tarihinde Ankara’da Kara Kuvvetleri Komutanlığı’nda generaller, subaylar, astsubaylar, uzman erbaşlar ve sivil memurlara finansal okuryazarlık eğitimi verilmiştir. Ayrıca Ankara’da,

Tuzla Piyade Okulu, Isparta ve Eğirdir’de finansal okuryazarlık eğitimleri verilmiştir. Daha sonra 17 Aralık 2015 tarihinde Ankara’da Kara Kuvvetleri Eğitim ve Doktrin Komutanlığı’nda kıta gözlem subaylarına finansal okuryazarlık eğitimleri verilmiştir (FODER, 2016).

Gençlere finansal açıdan güvenli ve refah bir gelecek hazırlamak amacıyla T.C. Kalkınma Bakanlığı, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Habitat Kalkınma ve Yönetişim Derneği, Visa Europe Türkiye ve üye bankaların katılımıyla “Paramı Yönetebiliyorum” projesi hayata geçirilmiştir. Bu proje, gençlerin finansal bilincini geliştirerek sürdürülebilir kalkınma sürecine katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Türkiye’de ilk kez finansal okuryazarlık konusunda kamu, özel sektör ve sivil toplum örgütlerini bir araya getirmiştir (Paramı Yönetebiliyorum, 2016).

ING Bank, tasarrufun odak noktası olduğu finansal okuryazarlık programı olan “Turuncu Damla” programını 2013 yılında başlatmıştır. İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü’ne bağlı devlet ilkokullarının 3. ve 4. sınıflarında okuyan öğrencilere 8 haftalık bir program uygulanmıştır. Bu kapsamda 2012-2013 bahar döneminde başlayan programa 2014-2015 eğitim dönemi sonunda 7 ildeki toplam 198 okul, 618 öğretmen ve 23.500’e yakın öğrenci katılmıştır (ING Bank; 2016).

Türk Ekonomi Bankası, “*ekonomi ailede başlar*” sloganı ile tüm Türkiye’deki tüm bireyleri finansal okuryazarlık konusunda bilinçlendirmek için TEB Aile Akademisi’ni kurmuştur. TEB Aile Akademisi, bireylere bütçeleme, giderleri kontrol etme, borçların doğru yönetimi, yatırım, bireysel emeklilik, kredi ve kredi kartlarının doğru kullanımı gibi konularda eğitim vermektedir. Bu kapsamda, 2015 yılı sonu itibariyle 200 bin kişiye ücretsiz eğitim vermiştir. TEB, ayrıca internet sitesi (<http://www.teb.com.tr/aileakademisi>) üzerinden online eğitimler de vermektedir (TEB; 2016).

TEB, 2013 ve 2014 yılında “Finansal Okuryazarlık ve Finansal Erişim” başlıklı iki rapor yayınlamıştır. Bu raporda Türkiye’de finansal okuryazarlık ve erişim düzeyleri tespit edilmiş ve Dünya ülkeleri ile karşılaştırılmıştır (TEB; 2016).

2.3. Finansal Okuryazarlık Konusunda Türkiye'nin Diğer Ülkelerle Karşılaştırılması

Finansal eğitim konusunda öncü kuruluşlardan birisi olan OECD nezdinde kurulan INFE, çeşitli ülkelerden farklı altyapılara sahip insanların finansal okuryazarlık seviyelerini anlamaya yönelik kullanılabilecek bir anket aracı düzenlemiştir. INFE, bu anketi 4 kıtada, 14 ülkede kullanmış ve analiz etmiştir. Ancak Türkiye, bu araştırmaya alınmamıştır. Türk Ekonomi Bankası-Boğaziçi Üniversitesi işbirliği ile INFE anketi Türkiye'ye uyarlanmıştır. Tablo 2.1'de bu üç çalışma sonuçları karşılaştırılmıştır. Buna göre finansal okuryazarlık seviyesi en yüksek olan ülke Macaristan'dır. Türkiye % 43 finansal okuryazarlık seviyesi oranıyla bu ülkeler arasında 12. sıradadır.

Tablo 2.1. Finansal Okuryazarlık Konusunda Türkiye'nin Diğer Ülkelerle Karşılaştırılması

	Finansal Okuryazarlık Seviyesi	
	Yüksek Puan Alanların Oranı	Sıralama
İngiliz Virgin Adaları*	57%	6
Almanya*	58%	4
Macaristan*	69%	1
Peru*	41%	13
Çek Cumhuriyeti*	57%	5
Malezya*	51%	8
İrlanda*	60%	3
İngiltere*	53%	7
Arnavutluk*	45%	11
Norveç*	40%	14
Estonya*	61%	2
Polonya*	49%	9
Güney Afrika*	33%	15
Ermenistan*	46%	10
TÜRKİYE**	43%	12

Kaynak: *Atkinson and Messy (2012),

**Türk Ekonomi Bankası-Boğaziçi Üniversitesi (2014).

Gökmen (2012), tarafından yapılan çalışmada belli başlı ülkelerin finansal okuryazarlık konusunda seviyeleri aşağıdaki tabloda özetlenmiştir. Tablo 2.2'de görülebileceği gibi ABD, İngiltere, İtalya, Rusya, Japonya gibi dünyanın en büyük ekonomilerine sahip ülkelerin finansal okuryazarlık seviyelerinin düşük olduğu görülmektedir. Almanya'da ise bu durumun aksine finansal okuryazarlık yüksek

seviyededir. Avustralya, Avusturya, Kanada, Hollanda, Yeni Zelanda, Malezya, İrlanda ve Singapur gibi ülkelerde ise finansal okuryazarlık yüksek düzeydedir. Yine Türkiye’de finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 2.2. Ülkelerin Finansal Okuryazarlık Seviyeleri

Ülkeler	Finansal Okuryazarlık Seviyeleri
Avustralya	Yüksek
ABD	Düşük
Avusturya	Yüksek
Kanada	Yüksek
İngiltere	Düşük
Hollanda	Yüksek
Yeni Zelanda	Yüksek
Malezya	Yüksek
İtalya	Düşük
Rusya	Düşük
İrlanda	Yüksek
Almanya	Yüksek
Çek Cumhuriyeti	Düşük
Japonya	Düşük
Singapur	Yüksek
TÜRKİYE	Düşük

Kaynak: Gökmen, H. (2012)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. LİTERATÜR TARAMASI

Danes ve Hira (1987), yaptığı çalışmada üniversitede okuyan 323 öğrencinin kredi kartları, sigorta, rapor tutma, bireysel krediler ve genel olarak para yönetimi gibi beş farklı para yönetimi alanındaki bilgilerini test etmiştir. Çalışma sonuçlarına göre; üniversite öğrencileri genel olarak para yönetimi ile alakalı konular hakkında bilgi sahibidir, ancak belli alanlarda yeterli bilgi sahibi değildir. Örneğin; öğrenciler kredi kartlarının kimlik olarak kullanılabileceğini bilmekte ve kredi kartı kullanımında farklı ücretlendirmelerden haberdardır; ancak faturalama hatası olduğunda ne yapmaları gerektiğini ve kredi kartlarının nasıl farklı ücretlendirmeye tabi tutulduklarını bilmemektedir. Ayrıca erkekler sigorta ve bireysel krediler hakkında kadınlara göre daha fazla bilgi sahibiyken; kadınlar ise genel olarak finansal yönetim hakkında erkeklerden daha fazla bilgi sahibidir.

Chen ve Volpe (1998), finansal okuryazarlık seviyesinin üniversite öğrencilerinin kişisel finansman kararlarını nasıl etkilediğini araştırmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre; anket sorularının doğru cevaplanma oranı % 53'tür. Genel bilgi, birikim ve kredi çekme, sigorta ve yatırım alanlarındaki hiçbir sorunun doğru cevaplanma oranı % 65'in üzerinde değildir. İşletme bölümünde okumayanların, daha alt sınıfta okuyan öğrencilerin, kadınların, otuz yaşın altında olanların ve iş deneyimi az olanların finansal okuryazarlık düzeyi düşüktür. Bilgi düzeyi düşük olan öğrencilerin yanlış finansal düşüncelere sahip olduğu ve yanlış kararlar verdiği görülmektedir. Sonuç olarak üniversite öğrencileri kişisel finans konusunda yeterli bilgiye sahip değildir.

Chen ve Volpe (2002), yaptığı başka bir çalışmada üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyini test etmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre kadınların finansal okuryazarlık seviyesi daha düşüktür. Ayrıca finansal okuryazarlık seviyesi eğitim düzeyi ve deneyim ile ilişkilidir. İşletme bölümünde okuyanların finansal okuryazarlık seviyesi daha yüksektir. Araştırmaya göre; katılımcıların yaklaşık %70'i finansal bilgiyi ailesinden, yaklaşık %40'ı üniversitede, yaklaşık %30'u ise lisede öğrenmektedir.

Bernheim ve Garret (2003), tarafından iş yerinde verilen finansal eğitimin birikim yapma üzerindeki etkisi test edilmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre; finansal eğitim alan çalışanların ve çalışanların eşlerinin emeklilik için dahil daha fazla birikim yaptığı tespit edilmiştir.

Beal ve Delpachitra (2003), tarafından Avustralya'da yapılan çalışmada üniversitede okuyan birinci sınıf işletme öğrencileri ile işletme bölümü dışında okuyan öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyesi karşılaştırılmıştır. Sonuçlara göre; genel olarak öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Bunun nedeni olarak da lisede finansal beceri eğitiminin verilmemesi gösterilmiştir. Ancak işletme bölümünde okuyan öğrencilerin işletme bölümü dışında okuyan öğrencilere göre finansal okuryazarlık seviyesinin yüksek olduğu görülmüştür.

Martin (2007), tarafından yapılan çalışmada tespit ettiği sonuçlara göre; genel olarak bireyler finansal kararlar konusunda hata yapmaktadır. Hata yapan bireyler düşük gelirli ve az eğitilmiş kişilerdir. Finansal bilgi ve finansal davranış arasında pozitif bir ilişki vardır. Düşük gelirli ve az eğitilmiş bireylerin daha fazla hata yapmaya eğilimli oldukları için en fazla finansal eğitime bu bireyler muhtaçtır. Finansal eğitim, emeklilik planlaması, tasarruflar, ev sahipliği ve kredi kullanımı gibi alanları da etkilemektedir. Finansal eğitim programları ihtiyaca göre ve yüz yüze yapılırsa daha etkili olmaktadır.

Servon (2008), finansal okuryazarlık ile teknolojik okuryazarlık arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmaya göre teknolojik eğitim ve internet bankacılığı finansal okuryazarlığı desteklemektedir.

Lusardi (2008), tarafından ABD'de yapılan çalışmaya göre; finansal okuryazarlık düşük seviyede seyretmektedir. Eğitim düzeyi düşük olanlar, kadınlar ve Afrika kökenli Amerikalılar ve İspanyollar düşük düzeyde finansal okuryazarlık oranına sahiptir. Finansal okuryazarlık finansal karar vermeyi etkilemektedir. Emeklilik için plan yapma konusunda başarısız olma, borsaya katılımdan mahrumiyet ve uygun olmayan şartlarda kredi alma davranışı finansal okuryazarlığın eksik olmasından kaynaklanmaktadır.

Al-Tamimi ve Kalli (2009), tarafından Birleşik Arap Emirlikleri'nde bireysel yatırımcıların finansal okuryazarlık düzeyleri ile bu yatırımcıların yatırım kararlarını etkileyen faktörler incelenmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre; bireysel yatırımcıların finansal okuryazarlık seviyeleri istenen düzeyde değildir. Finansal okuryazarlık düzeyi; gelir seviyesi, eğitim düzeyi ve iş ortamından etkilenmektedir. Kadınların finansal okuryazarlık seviyeleri erkeklere nazaran daha düşüktür. Bireysel yatırımcıların yatırım

kararlarını etkileyen en önemli dört faktörün dini nedenler, firmanın bilinirliği, firmanın algılanan ahlakı ve çeşitlilik amacı olduğu tespit edilmiştir. Finansal okuryazarlık bireysel yatırımcıların kararlarını önemli derecede etkilemektedir. Ayrıca, yatırımcıların davranışının en önemli belirleyicisi dinsel faktörler ve yüksek gelir düzeyidir.

Cole vd. (2009), Endonezya ve Hindistan gibi dünyanın fazla nüfuslu iki ülkesinde yaptığı çalışmada finansal okuryazarlığın hane halkının finansal davranışı ile huzurunun önemli bir parçası olduğunu tespit etmişlerdir.

Mandel ve Klein (2009), 79 lise öğrencisi üzerinde yaptığı çalışmada finansal okuryazarlık eğitiminin finansal davranış üzerine etkisini incelemiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre; finansal yönetim dersi alan öğrenciler, finansal yönetim dersi almayan öğrencilere göre çok da bilgili değildir. Ayrıca finansal yönetim dersi alan öğrenciler kendilerini birikim odaklı olarak görmemektedirler.

Lusardi ve Mitchell (2009), finansal okuryazarlık ile emeklilik arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada, finansal okuryazarlığın emeklilik planlamasını etkilediği ve yaşlı, iyi eğitilmiş ve erkek katılımcıların daha yüksek finansal bilgiye sahip olduğu sonucuna varmışlardır.

Sabri ve McDonald (2010), Malezyalı üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada finansal okuryazarlık seviyesi ile tasarruf ilişkisini araştırmıştır. Sonuçlara göre daha fazla birikim yapan ve alışveriş yapan öğrenciler daha az finansal problemle karşılaşmaktadır.

Abreu ve Mendes (2010), Portekizli bireysel yatırımcıların bilgi düzeyinin düşük olduğunu tespit etmiştir. Her üç yatırımcıdan ikisinin yeterli finansal bilgiye sahip olmadığını saptamıştır. Ayrıca, bireysel yatırımcıların portföylerinin çeşitli olmadığını belirtmektedir.

Temizel (2010), Eskişehir’de mavi yakalı çalışanların (imalat sanayinde bedensel çaba harcayarak çalışanlar) finansal okuryazarlık seviyelerini belirlemeye çalışmıştır. Bu çalışmaya göre mavi yakalı çalışanlar finansal olaylar karşısında son derece gerçekçi davranmaktadır. Mavi yakalı çalışanlar, gündelik yaşamlarını kolaylaştıracak, yaşam kalitelerini artıracak bilgi ve uygulamaları önemsemektedirler.

Bayram (2010), tarafından Anadolu Üniversitesi’nde İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencileri ile Porsuk Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin finansal okuryazarlık seviyeleri temel düzeyde ölçülmeye çalışılmıştır. Çalışmada öğrencilere 600 soruluk anket uygulanmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre; genel olarak öğrencilerin finansal

okuryazarlık seviyesi düşük olmasına karşın, öğrenciler bu durumun farkında değildirler. Finansal eğitim alan İİBF öğrencilerinin, Porsuk Meslek Yüksekokulu öğrencilerine göre finansal okuryazarlık seviyeleri daha yüksektir.

Van Rooij vd. (2011), tarafından Hollanda’da finansal okuryazarlık ile hisse senedi piyasasında işlem yapma arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma sonuçlarına göre; finansal okuryazarlığı düşük bireylerin hisse senetlerine daha az yatırım yaptıkları tespit edilmiştir. Katılımcıların çoğunluğu bileşik faiz, enflasyon, paranın zaman değeri gibi temel finans terimleri hakkında bilgi sahibi oldukları ancak tahvil ile hisse senedi arasındaki farklar, faizlerin tahvil fiyatlarına etkisi ve risk dağıtımını gibi ileri düzey finansal bilgileri bilmedikleri belirlenmiştir.

Koenen ve Lusardi (2011), Almanya’da yaptığı çalışmada katılımcıların %72’si faiz ve enflasyon ile ilgili iki soruyu doğru cevaplamıştır. Katılımcıların yarıdan biraz fazlası üç soruyu doğru cevaplamıştır. Erkekler kadınlara göre daha fazla soruya doğru cevap verdi. Ayrıca Almanya’nın doğusundaki katılımcıların batıdaki katılımcılara nazaran daha az bilgiye sahip oldukları gözlenmiştir. Gelir seviyesinin ve eğitim düzeyinin düşük olduğu Doğu Almanya’da finansal okuryazarlık seviyesi daha düşüktür. Genel olarak Almanya’da finansal okuryazarlık seviyesi orta düzeydedir.

Fornero ve Monticone (2011), İtalyan halkının finansal okuryazarlık seviyesini test ettiği çalışmasında bireylerin enflasyon, hisse senedi gibi kavramlara aşina olsalar da temel finansal kavramlar hakkında çok fazla bilgilerinin olmadığını tespit etmiştir. Kadınların finansal okuryazarlık düzeyi erkeklere göre daha düşüktür. Ayrıca ülkenin kuzeyi ile güneyi arasında finansal okuryazarlık seviyesi değişmektedir. Ayrıca finansal okuryazarlığın özel emeklilik planı ile emeklilik için birikim yapma eğilimi üzerinde önemli ve pozitif bir etkisi bulunmaktadır.

Almenberg ve Söderberg (2011), İsveç’te finansal okuryazarlık ile emeklilik planları arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada, özellikle kadınlar, yaşlı insanlar, gelir ve eğitim seviyesi düşük bireylerin finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olduğu sonucunu bulmuşlardır. Ayrıca emeklilik planı yapan bireyler yapmayanlara göre daha yüksek finansal okuryazarlığa sahiptir. Sonuç olarak; finansal okuryazarlık ile emeklilik planları arasında bir ilişkinin olduğunu ancak bu ilişkinin diğer ülkelere göre İsveç’te daha güçsüz olduğu tespit edilmiştir.

Hastings ve Mitchell (2011), tarafından Şili’de yaptıkları çalışmada finansal okuryazarlık ve sabırsızlığın, emeklilik ve yatırım üzerindeki etkilerini incelemişlerdir.

Çalışmanın sonuçlarına göre; sabırsızlık ile emeklilik için tasarruf yapmak arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Finansal okuryazarlık arttıkça emeklilik için yapılan tasarruflar da artmaktadır.

Sekita (2011), Japonya’da finansal okuryazarlık ile emeklilik planları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre genel olarak Japon halkının finansal okuryazarlık seviyesi düşüktür. Katılımcıların yalnızca % 49’u faiz ve enflasyon ile alakalı iki temel soruya doğru cevap verebilmiştir. Kadınlar, genç bireyler, gelir ve eğitim seviyesi düşük bireylerin finansal okuryazarlık seviyesi daha düşüktür. Ayrıca finansal okuryazarlık seviyesi yüksek olan bireylerin emeklilik planı yaptığını tespit etmiştir.

Temizel ve Bayram (2011), tarafından Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi’nde yapılan çalışmada öğrencilerin finansal durumlarını yönetme konusunda kendilerini olduğundan daha başarılı gördüklerini tespit etmişlerdir. Çalışmanın sonuçlarına göre; öğrenciler finansal kararlar alırken kullandıkları bilgileri daha çok ailesinden öğrenmektedir.

Lusardi ve Mitchell (2011), tarafından dünya ülkelerinde finansal okuryazarlık seviyelerinin tespitine ilişkin yapılan çalışmada şu sonuçlara ulaşılmıştır: Bireylerin matematik ve fen derslerinde başarılı notlar aldığı ülkelerde matematiğe yatkınlığı ölçen finansal sorularda da bireyler yüksek notlar almışlardır. Örneğin İsviçre ve Hollanda gibi ülkelerde öğrenciler matematiksel beceri testlerinde başarılı olmaktadır. Son yıllarda ülkelerinde enflasyon yaşamış bireyler enflasyon hakkındaki sorulara doğru cevap vermektedir. Örneğin İtalyanlar enflasyon hakkındaki soruları doğru cevaplamaktadır. Diğer taraftan deflasyonu yaşayan Japonya’da ise çok az sayıda birey enflasyon ile ilgili sorulara doğru cevap vermektedir. İsviçre’de olduğu gibi emekliliğin özelleştirildiği ülkelerde bireylerin risk kavramı hakkında daha fazla bilgiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca dünya genelinde kadınlar erkeklere daha az finansal bilgiye sahiptir. Bir işte çalışanlar ile çalışmayanlar kıyaslandığında çalışanlar daha fazla finansal bilgiye sahiptir. Bunun nedeni iş yerinde verilen finansal eğitim programlarıdır. Amerika Birleşik Devletleri’nde Afrikalı Amerikalılar ve İspanyollar kıyaslandığında Beyazlar ve Asyalılar daha fazla finansal bilgi sahibidir. Ayrıca finansal okuryazarlık konusunda büyük coğrafi farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin; İtalya’nın güneyi ile kıyaslandığında İtalya’nın kuzeyinde ve iç kısımlarda finansal okuryazarlık seviyesi daha yüksektir. Ayrıca bölgesel/kentsel farklılıklar da bulunmaktadır. Rusya’da kentsel alanlarda yaşayanların finansal okuryazarlık seviyeleri kırsal alanda yaşayanlara göre daha yüksektir. Ayrıca

farklı dinlere mensup bireyler arasında da finansal bilgi farklılıkları vardır. Hollanda’da farklı dinlerden olanların (Müslümanlar ve diğer dinlerden olan bireyler) finansal bilgi seviyeleri daha düşüktür.

Gathergood (2012), İngiltere’de yaptığı çalışmasında tüketicilerin özdenetim, finansal okuryazarlık ve aşırı borçlanma arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada İngiliz tüketicilerin düşüncesizce harcama yaptıkları, yüksek maliyetli krediler kullandıklarını belirtmektedir. Özdenetimi ve finansal okuryazarlığı az olan tüketicilerin daha çeşitli risklere maruz kaldığını ortaya koymaktadır.

Dünya Bankası ve Sermaye Piyasası Kurulu’nun işbirliği ile 21 Nisan 2012 – 4 Temmuz 2012 tarihleri arasında yapılan araştırmada Türkiye’nin finansal yeterliliği test edilmiştir. Araştırma Türkiye genelinde 40 ilde, 142 ilçede 3009 kişi ile görüşülerek yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; katılımcıların doğru cevap verme oranı sosyo-ekonomik statüleri ile doğru orantılıdır. Katılımcıların çoğu basit bölme işlemini yapabilmekte, ancak basit faiz sorularına doğru cevap verme oranı daha düşüktür. Bileşik faiz ve enflasyon kavramlarına verilen doğru cevap sayısı daha da azalmaktadır. Ankete katılanların çoğunluğu kısa vadeli plan yapmaktadır. Gelecek için düzenli olarak para biriktirmemektedir. Ayrıca, en çok finansal sistem dışındaki ürünleri (resmi olmayan krediler) kullanmaktadır. Katılımcılar yeterli tasarrufları olduğunda bu tasarruflarını sırasıyla altın, döviz, mevduat hesabı ve sigorta ürünlerine yatırmaktadırlar (Özdemir, 2012).

Lusardi vd. (2013), tarafından Rusya’da yapılan finansal okuryazarlığın değerlendirildiği çalışmada; tüketiciler fazla borçlu olmalarına rağmen anket çalışmasına katılanların sadece %41’i bileşik faizin ne anlama geldiğini ve %46’sının enflasyonla ilgili sorulan basit bir soruya cevap verebilmiştir. Çalışmada finansal okuryazarlık seviyesi yüksek olan bireylerin daha çok tasarruf yaptığını ve daha az harcama yaptığını tespit etmişlerdir. Ayrıca finansal okuryazarlık seviyesi yüksek olan bireylerin finansal krizler gibi beklenmedik durumlar karşısında daha tasarruflu davrandıklarını tespit etmişlerdir.

Yasmin vd. (2014), Pakistan’ın Punjab bölgesinde bir üniversitede 200 öğrenci üzerinde yaptığı çalışmada harcamanın, yaşın, cinsiyetin, ailenin eğitim durumunun ve öğrencinin eğitim durumunun finansal okuryazarlık ile ilişkisini test etmişlerdir. Öğrencinin eğitim durumu ile harcamalarının finansal okuryazarlık seviyesi arasında doğru yönlü bir ilişki vardır. Çalışma, ailenin eğitim düzeyinin istatistiksel olarak önemli olduğunu ve katılımcıların finansal okuryazarlık düzeyi ile ilişkili olduğunu ortaya

koymuştur. Erkek ğrenciler kız öğrencilere göre daha fazla finansal bilgiye sahiptir. Ayrıca yaş da finansal okuryazarlık seviyesini etkilemektedir.

Er vd. (2014), tarafından yapılan çalışmada lisans düzeyinde eğitim veren fakültelerin finansal okuryazarlık düzeyine etkisi araştırılmıştır. Çalışmada İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ğrencileri ile Mühendislik Fakültesi ğrencileri karşılaştırılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre; öğrencilerin % 31,7'si yüksek düzeyde, % 30,1'i orta düzeyde, % 16'sı düşük düzeyde finansal okuryazarlığa sahiptir. Üniversite ğrencilerinin eğitim gördüğü alanlar ile finansal okuryazarlık seviyeleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Öğrencilerin eğitim aldığı fakülteye bağlı olarak finansal ürünleri bilme konusunda da farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir. Bu farklılığın nedeninin öğrencilerin aldıkları finans ve ekonomi derslerinin sayısı ve çeşitliliği olduğu belirtilmektedir.

Andrade vd. (2014), Amerika Birleşik Devletleri'nde yaptığı çalışmada finansal okuryazarlık düzeyinin emeklilik planlaması ile ilişkisini cinsiyet ve ırk bağlamında incelemiştir. Çalışma için Kafkasyalı, Afrika kökenli Amerikalı ve İspanyollar olarak üç ırk seçilmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre; kadınların finansal bilgisi daha düşüktür. Kafkasyalıların finansal bilgisi Afrika kökenli Amerikalıların finansal bilgisine eşit değildir. Buna ek olarak Kafkasyalıların finansal İspanyolların finansal bilgisine eşit değildir. Ancak, Afrika kökenli Amerikalıların finansal bilgisi İspanyolların finansal bilgisine eşittir. Ayrıca Kafkasyalıların emeklilik planı yapma hazırlığı Afrika kökenli Amerikalılar ve İspanyolların emeklilik planı hazırlığına eşittir.

Ergün vd. (2014), tarafından Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İşletme bölümü öğrencilerine uygulanan anketle öğrencilerin finansal okuryazarlıklarının demografik özellikleri ile ilişkili olup olmadığı incelenmiştir. Çalışma sonucunda, öğrencilerin temel finansal okuryazar oldukları tespit edilmiştir. Yalnızca faiz, enflasyon ve borsanın işlevi ile ilgili sorularda doğru cevap sayısı yanlış cevap sayısından fazladır. Ayrıca; temel enflasyon bilgisi, cinsiyet, ğretim şekli ve ortalama aylık hane halkı geliri faktöründen bağımsız değildir. Borsanın işlevi bilgisi ve hisse senedi çeşitlendirme bilgisi, cinsiyet faktöründen bağımsız değildir. Faiz oranlarının tahvil fiyatlarına etkisi bilgisi, ğretim şekli faktöründen bağımsız değildir. Varlık eşitlendirme bilgisi, ortalama aylık hane halkı geliri faktöründen bağımsız değildir.

şahin (2014), tarafından Bilecik şeyh Edebalı Üniversitesi Bozüyük Meslek Yüksekokulu ğrencilerinin finansal okuryazarlık seviyeleriyle ilgili olarak temel finans terimleri ve ürünleri konusunda davranış kalıpları belirlenmeye çalışılmıştır. 127 öğrenciye

uygulanan anket sonuçlarına göre; tasarruflarını hangi yatırım aracına yatırırsınız sorusuna 62 öğrenci altın cevabını vermiş, tahvil/bono cevabını veren olmamıştır. En fazla bilinen finansal kavramlar faiz, hisse senedi ve tahvildir. Programlara göre finansal okuryazar düzeyleri en yüksek olan bölüm muhasebe vergi uygulamaları bölümüdür. Genel olarak, 127 öğrenciden sadece 36'sı finansal okuryazardır.

Türk Ekonomi Bankası ve Boğaziçi Üniversitesi (2014), tarafından yapılan araştırmaya göre; katılımcıların finansal okuryazarlık endeks değeri % 59,4 olarak hesaplanmıştır. Finansal okuryazarlık açısından avantajlı olanlar erkekler, büyük şehirlerde yaşayanlar, eğitilmiş bireyler, gelir ve sosyo-ekonomik statü sahibi olanlar ve çoğunlukla ticaretle uğraşanlar, yönetici ve serbest çalışan uzmanlardır. Buna karşın kadınlar, kırsal kesimde yaşayanlar, düşük eğitilmiş bireyler, düşük gelir ve sosyo-ekonomik statüye sahip bireyler ve çoğunlukla işsizler, ev hanımları ve öğrenciler finansal okuryazarlık yönünden dezavantajlı durumdadır.

Çam ve Barut (2015), Gümüşhane Üniversitesi'nde okuyan önlisans öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olduğunu tespit etmiştir. Öğrencilerin finansal davranışlarının, finansal bilgi seviyeleri ile ilgisinin olmadığı ve verdikleri cevapların tutarsız olduğu tespit edilmiştir.

Güler (2015), tarafından Sakarya ilinde hanehalkının finansal okuryazarlık seviyesinin belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmada katılımcıların yarısından daha azının yüksek düzeyde finansal okuryazar olduğu tespit edilmiştir. Yüksek düzeyde okuryazar olan grupta kadınların, evlilerin, lise ve üniversite mezunlarının, özel sektör çalışanlarının, 28-37 yaşları arasında olan bireylerin ağırlıkta olduğu görülmüştür. Finansal okuryazarlık düzeyinin tasarruf etme davranışı üzerinde etkisinin olduğu görülürken, borçlanma davranışının söz konusu olmadığı tespit edilmiştir.

Öztürk ve Demir (2015), tarafından Süleyman Demirel Üniversitesi'nde akademik personel üzerinde yapılan çalışmada akademik personelin finansal okuryazarlık ve para yönetimi konularında finansal bilgi, davranış ve finansal tutumları belirlenmeye çalışılmıştır. Katılımcıların % 82,8'i finansal durumunu yönetme konusunda orta düzeyde ve oldukça başarılı olduklarını belirtmişlerdir. Bu oran genel analiz sonuçlarına göre akademisyenlerin kendilerini mevcut durumdan daha iyi bir yere konumlandırmak istemelerinden kaynaklanmaktadır. Genel olarak; akademisyenlerin % 59'unun finansal okuryazar olduğu tespit edilmiş ve akademik personelin finansal eğitime ihtiyacı olduğu görülmüştür.

Ünal vd. (2015), tarafından Dumlupınar Üniversitesi Tavşanlı Meslek Yüksekokulu'nda yapılan çalışmada öğrencilerin finansal okuryazarlığı ve kredi kartı tutumunun rasyonel kredi kartı kullanımına etkisi araştırılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre; finansal okuryazarlık seviyesi yüksek olan bireyler, finansal olaylara daha gerçekçi ve planlı bakmaktadır. Dolayısıyla, bu durum bireylerin, kredi kartını akılcı bir şekilde kullanmasını sağlamaktadır.

Alkaya ve Yağlı (2015), tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerinin finansal bilgi, tutum ve davranışları araştırılmıştır. Finansal davranış ile finansal bilgi arasında ve finansal tutum ile finansal bilgi arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Finansal tutum ile finansal davranış arasında anlamlı bir ilişki vardır. Katılımcıların % 78,4'ü olumlu finansal davranış sergilerken, % 66,5'inin ise finansal tutumları yüksektir.

Fettahoğlu (2015), tarafından Kocaeli'nde 83 kişiye uygulanan anketin sonuçlarına göre; araştırmaya katılanların temel düzeyde finansal bilgiye sahip oldukları ancak karmaşık ve bilgi gerektiren finansal konularda eksikliklerinin olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca hane halkının yatırım araçlarını tanımadığı ve nasıl yatırım yapılacağı hakkında bir bilgi eksikliğinin olduğu, hisse senedi, tahvil, yatırım fonu gibi menkul değerlerin pek kullanılmadığı tespit edilmiştir.

Sezer ve Demir (2015), tarafından yatırımcıların finansal okuryazarlık ve bilişsel yetenek düzeylerinin psikolojik yanlısamalar ile ilişkisi incelenmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre; bilişsel yetenekleri gelişmiş olan yatırımcıların finansal okuryazarlık seviyeleri yüksektir. Yatırımcıların bilişsel yetenek ve finansal okuryazarlık seviyeleri ABD, Almanya ve Hollanda'daki yatırımcılarla kıyaslandığında oldukça düşüktür.

Sermaye Piyasası Kurulu (2015), tarafından Türkiye 3000 kişiyle yüz yüze görüşülerek yapılan finansal okuryazarlık araştırması sonuçlarına göre; eğitim finansal okuryazarlıkta önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle okula hiç gitmemiş ya da ilköğretimi tamamlamamış bireylerin finansal okuryazarlık seviyeleri çok düşüktür. Eğitim seviyesi ile finansal okuryazarlık seviyesi arasında pozitif bir ilişki vardır. Kadınların, ileri yaş gruplarının finansal okuryazarlık seviyesinde düşüş vardır. Ayrıca hanehalkının geliri arttıkça finansal okuryazarlık seviyesi artmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. FİNANSAL OKURYAZARLIK SEVİYESİNİN BELİRLENMESİNE İLİŞKİN ANKET ÇALIŞMASI

4.1. Araştırmanın Yöntemi

4.1.1. Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini Giresun Üniversitesi, Gümüşhane Üniversitesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi ve Karadeniz Teknik Üniversitesi oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise bu dört devlet üniversitesinde okuyan rastgele seçilmiş 1240 öğrenci oluşturmaktadır.

4.1.2. Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Anket sorularının hazırlanmasında literatürden yararlanıldığı gibi ankette özgün sorular da sorulmuştur. Ankette 7 adet demografik özellik sorusu ve 30 adet finansal bilgi, tutum ve davranış sorusu bulunmaktadır. Anketler Kasım 2016 – Mart 2017 tarihleri arasında uygulanmıştır. Anket soruları şıklı sorulardır.

4.1.3. Verilerin Çözümü

Anketler, SPSS (23.0 sürümü) programı ile istatistiki verilere dönüştürülmüştür. Öncelikle ankette yer alan bütün soruların frekans analizi yapılarak sorulara verilen cevaplar yüzdelerle ifade edilmiştir. Daha sonra katılımcıların demografik özellikleri ile finansal okuryazarlık seviyeleri, finansal okuryazarlık seviyeleri ile aylık bir bütçe yapma bütçe yapma davranma davranışı arasındaki ilişki ve finansal okuryazarlık seviyeleri ile düzenli tasarruf yapma davranışı arasındaki ilişkiler t-testi ve anova testi ile karşılaştırılmıştır.

4.1.4. Araştırmanın Hipotezleri

Bu çalışmanın temel amacı öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyesinin belirlenmesidir. Ayrıca öğrencilerin demografik özelliklerine göre finansal okuryazarlık seviyelerinin farklılık gösterip göstermediği, öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyesinin planlı bütçe yapma ve buna uygun davranma ve düzenli tasarruf yapma davranışına etkisi araştırılmaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda çalışmada üç tane hipotez kurulmuştur.

Hipotez 1:

Ho: Katılımcıların demografik özelliklerine göre finansal okuryazarlık seviyeleri farklılaşmamaktadır.

H1: Katılımcıların demografik özelliklerine göre finansal okuryazarlık seviyeleri farklılaşmaktadır.

Hipotez 2:

Ho: Katılımcıların finansal okuryazarlık seviyelerine göre aylık bir bütçe yapma ve buna uygun davranma davranışı farklılaşmamaktadır.

H1: Katılımcıların finansal okuryazarlık seviyelerine göre aylık bir bütçe yapma ve buna uygun davranma davranışı farklılaşmaktadır.

Hipotez 3:

Ho: Katılımcıların finansal okuryazarlık seviyelerine göre düzenli tasarruf yapma davranışı farklılaşmamaktadır.

H1: Katılımcıların finansal okuryazarlık seviyelerine göre düzenli tasarruf yapma davranışı farklılaşmaktadır.

4.2. Verilerin Analizi ve Bulgular

4.2.1. Araştırmada Yer Alan Demografik Bulgular

Araştırmaya katılanların % 59,0 (731 kişi)'u kadınlardan % 41,0 (509 kişi)'i ise erkeklerden oluşmaktadır.

Tablo 4.1. Araştırmaya Katılanların Cinsiyete Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Kadın	731	59,0
Erkek	509	41,0
Toplam	1240	100,0

Araştırmaya katılanların % 89,3 (1107 kişi) 19-24 yaş aralığındayken, en az yüzdeye sahip yaş aralığı % 0,4 ile 31 ve üzeridir.

Tablo 4.2. Araştırmaya Katılanların Yaşa Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı

Yaş	Frekans	Yüzde
18 ve altı	79	6,4
19-24	1107	89,3
25-27	42	3,4
28-30	7	0,6
31 ve üzeri	5	0,4
Toplam	1240	100,0

Tablo 4.3. Araştırmaya Katılanların Medeni Duruma Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı

Medeni Durum	Frekans	Yüzde
Evli	14	1,1
Bekar	1226	98,9
Toplam	1240	100,0

Katılımcıların % 98,9'u bekar, %1,1'i evlilerden oluşmaktadır.

Tablo 4.4. Araştırmaya Katılanların Eğitim Durumuna Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı

Eğitim Durumu	Frekans	Yüzde
Önlisans	92	7,4
Lisans	1128	91,0
Yüksek Lisans	20	1,6
Doktora	0	0,0
Toplam	1240	100,0

Araştırmaya katılanların eğitim durumuna bakıldığında % 91,0 (1128 kişi)'i lisans öğrencisi, % 7,4 (92 kişi)'ü önlisans öğrencisi, % 1,6 (20 kişi)'sı ise yüksek lisans öğrencisidir. Araştırmaya doktora öğrencisi katılmamıştır.

Tablo 4.5'te de görülebileceği gibi araştırmaya katılanların % 51,0 (632 kişi)'i iktisadi ve idari bilimler fakültesinde öğrenim görmektedir. Araştırmaya % 4,2 ile en az katılıma sahip fakülte ilahiyat fakültesi öğrencileridir.

Tablo 4.5. Araştırmaya Katılanların Okuduğu Fakülteye Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı

Fakülte	Frekans	Yüzde
İktisadi ve İdari Bilimler	632	51,0
Mühendislik	122	9,8
Fen-Edebiyat	72	5,8
Eğitim	161	13,0
İlahiyat	52	4,2
Diğer	201	16,2
Toplam	1240	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin okudukları sınıfların yüzdelere bakıldığında aralarında önemli bir fark olmadığı görülmektedir. Ancak, diğer (dördüncü sınıf ve hazırlık) fakültelerde okuyan öğrenciler % 1,9 ile en az katılıma sahiptirler.

Tablo 4.6. Araştırmaya Katılanların Kaçınıcı Sınıfta Bulduğuna Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı

Sınıf	Frekans	Yüzde
Birinci	319	25,7
İkinci	327	26,4
Üçüncü	270	21,8
Dördüncü	301	24,3
Diğer	23	1,9
Toplam	1240	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 48,0 (595 kişi)'inin ₺ 500 ve altı gelire sahip olduğu görülmektedir. En yüksek gelire sahip katılımcıların yüzdesi ise % 6,9 (86 kişi)'dur. Genel olarak bakıldığında katılımcıların çoğunluğunun ₺ 500 ve altı ve ₺ 501-800 gelir grubuna sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 4.7. Araştırmaya Katılanların Gelir Durumuna Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı

Gelir Durumu	Frekans	Yüzde
₺ 500 ve altı	595	48,0
₺ 501-800	326	26,3
₺ 801-1100	157	12,7
₺ 1101-1400	76	6,1
₺ 1401 ve üstü	86	6,9
Toplam	1240	100,0

4.2.2. Araştırmada Yer Alan Finansal Davranış Sorularına Ait Bulgular

Tablo 4.8. Finansal Durumunuzu (Gelir-Gider) Yönetmede Kendinizi Başarılı Buluyor Musunuz?

	Frekans	Yüzde
Evet	791	63,8
Hayır	449	36,2
Toplam	1240	100,0

Katılımcıların % 63,8 (791 kişi)'i kendisini finansal durumunu yönetmede başarılı bulurken, % 36,2 (449 kişi)'si başarısız bulmaktadır.

Tablo 4.9. Kişisel Bütçenizi Yönetme Bilgilerinizi Nereden Öğrendiniz?

	Frekans	Yüzde
Ailemden	897	72,3
Okuldan	50	4,0
Arkadaş çevremden	36	2,9
Diğer	257	20,7
Toplam	1240	100,0

Tablo 4.9'dan da anlaşılacağı üzere araştırmaya katılanların % 72,3 (897 kişi)'ünün kişisel bütçesini yönetme bilgilerini ailesinden öğrendiği, % 2,9 (36 kişi)'unun ise arkadaş çevresinden öğrendiği görülmektedir.

Tablo 4.10. Finansal Kayıtlarınızı (Fatura Ödemeleri, Banka Dekontları, Harç Ödemeleri vs.) Ne kadar Süre ile Saklarsınız?

	Frekans	Yüzde
Hiç saklamam	197	15,9
Hepsini sürekli saklarım	186	15,0
Belli bir süre saklar sonra atarım	496	40,0
Sadece önemli gördüklerimi saklarım	361	29,1
Toplam	1240	100,0

Katılımcıların % 40,0 (496 kişi)'inin finansal kayıtlarını (fatura ödemeleri, banka dekontları, harç ödemeleri vs.) belli bir süre saklayıp sonra attıkları görülmektedir. Hepsini sürekli saklayanlar en az katılıma (% 15,0) sahiptirler. Genel olarak bakıldığında

katılımcıların çoğunluğunun finansal kayıtlarını (fatura ödemeleri, banka dekontları, harç ödemeleri vs.) sakladığı görülmektedir.

Tablo 4.11. Güncel Ekonomi ve Finans Haberlerini Nereden ve Ne Sıklıkla Takip Edersiniz?

	Nadiren	Haftada Bir	Her Gün	Hiç Birini Takip Etmeyenler	Cevap Vermeyenler	Toplam
	Frekans (Yüzde)	Frekans (Yüzde)	Frekans (Yüzde)	Frekans (Yüzde)	Frekans (Yüzde)	Frekans (Yüzde)
Gazete	655 (52,8)	217 (17,5)	133 (10,7)	31 (2,5)	204 (16,5)	1240 (100,0)
Dergi	768 (61,9)	142 (11,5)	27 (2,2)	31 (2,5)	272 (21,9)	1240 (100,0)
Televizyon	279 (22,5)	316 (25,5)	486 (39,2)	31 (2,5)	128 (10,3)	1240 (100,0)
İnternet	90 (7,3)	122 (9,8)	969 (78,2)	31 (2,5)	28 (2,3)	1240 (100,0)

Katılımcılar güncel ekonomi ve finans haberlerini en fazla internetten takip etmektedir. Daha sonra sırasıyla televizyon, gazete ve dergilerden takip etmektedir. Güncel ekonomi ve finans haberlerini her gün takip edenlerin çoğunluğu internetten takip etmektedir. Güncel ekonomi ve finans haberlerini nadiren takip edenlerin çoğunluğu ise dergilerden takip etmektedir. Güncel ekonomi ve finans haberlerini hiç takip etmeyenler 31 kişidir. Araştırmaya katılan öğrencilerin % 48,6 (603 kişi)'sı kredi kartı kullanmaktadır. Kredi kartı kullananların % 50,6 (305 kişi)'sı kredi kartını giyim harcamaları için kullanmaktadır. Kredi kartı kullananların en az harcamayı eğitim için yaptıkları görülmektedir.

Tablo 4.12. Kredi Kartı Kullanıyor Musunuz?

	Frekans	Yüzde
Evet	603	48,6
Hayır	637	51,4
Toplam	1240	100,0

Tablo 4.13. Kredi Kartı Harcamalarınızda En Fazla Yer Alan Harcama Hangisidir?

	Frekans	Yüzde
Eğitim	47	7,8
Gıda	138	22,8
Giyim	305	50,6
Eğlence	59	9,9
Diğer	54	9,0
Toplam	603	100,0

Tablo 4.14. Kredi Kartı ve Kredi Sözleşmelerini İmzalarken Sözleşmeyi Okur Musunuz?

	Frekans	Yüzde
Evet	366	60,7
Hayır	237	39,3
Toplam	603	100,0

Katılımcıların % 60,7'si kredi kartı, kredi sözleşmeleri imzalarken sözleşmeyi okuduklarını ifade etmektedir.

Tablo 4.15. Kredi Kartı Kullanmama Sebebiniz Nedir?

	Frekans	Yüzde
Kredi faiz ve dosya maliyeti	92	14,4
Dini nedenler	77	12,1
Geriye ödeyememe ihtimali	242	38,0
Her zaman yeterli param olur	226	35,5
Toplam	637	100,0

Kredi kartı kullanmayan katılımcıların % 38,0 (242 kişi)'i geriye ödeyememe ihtimali nedeniyle kredi kartı kullanmazken, % 12,1 (77 kişi)'inin dini nedenlerle kredi kartı kullanmadığı görülmektedir.

Tablo 4.16. İnternet Bankacılığı Kullanıyor Musunuz?

	Frekans	Yüzde
Evet	675	54,4
Hayır	565	45,6
Toplam	1240	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 54,4 (675 kişi)'ü internet bankacılığı kullanırken % 45,6 (565 kişi)'sı kullanmamaktadır.

4.2.3. Araştırmada Yer Alan Finansal Tutum Sorularına Ait Bulgular

Katılımcıların % 58,2 (722 kişi)'sinin aylık bir bütçe yapısı ve buna uygun davrandığı görülmektedir.

Tablo 4.17. Aylık Bir Bütçe Yapar ve Buna Uygun Davranır Mısınız?

	Frekans	Yüzde
Evet	722	58,2
Hayır	518	41,8
Toplam	1240	100,0

Tablo 4.18. Bir Sonraki Geliriniz (Maaş, Kira Geliri vs.) Elinize Ulaşmadan Önce Paranız Tükenirse Ne Yaparsınız?

	Frekans	Yüzde
Giderlerimi kısar ve tasarruf yaparım	554	44,7
Akraba, arkadaş veya tanıdıklarımın borç alırım	262	21,1
Tasarruflarımı kullanırım	173	14,0
Kredi kartı kullanırım	161	13,0
İhtiyaç kredisi kullanırım	9	0,7
Fazla mesai yaparım veya ek iş yaparım	62	5,0
Değerli eşyalarımı satarım.	19	1,5
Toplam	1240	100,0

Araştırmaya katılanlara yöneltilen “Bir sonraki geliriniz (maaş, kira geliri vs.) elinize ulaşmadan önce paranız tükenirse ne yaparsınız?” sorusuna katılımcıların % 44,7 (554 kişi)’si “giderlerimi kısar ve tasarruf yaparım” cevabını vermiştir. Katılımcıların 0,7 (9 kişi)’si “ihtiyaç kredisi kullanırım” cevabını vermiştir.

Tablo 4.19. Yeterli Tasarrufun Olsa Tasarruflarınızı Hangi Yatırım Aracına Yatırırsınız?

	Frekans	Yüzde
Hisse senedi	32	2,6
Dolar	176	14,2
Euro	74	6,0
Altın	537	43,3
Gayrimenkul	421	34,0
Toplam	1240	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilere “yeterli tasarrufun olsa tasarruflarınızı hangi yatırım aracına yatırırsınız?” sorusuna öğrencilerin % 43,3 (537 kişi)’ü altın cevabını vermiştir. Katılımcıların altından sonra en çok güvendiği yatırım araçları sırasıyla gayrimenkul, dolar, euro ve hisse senedi olmuştur.

Tablo 4.20. Düzenli Olarak Paranızın Bir Kısmını Tasarruf Eder Misiniz?

	Frekans	Yüzde
Evet	703	56,7
Hayır	537	43,3
Toplam	1240	100,0

Katılımcıların % 56,7 (703 kişi)'si düzenli olarak tasarruf yaptığı görülmektedir. Tasarruf yapanların çok büyük bir oranı (% 65,8) beklenmeyen olumsuz durumlar için tasarruf yapmaktadır. Tasarruf yapanların % 0,7 (5 kişi)'si emeklilik için, % 0,7 (5 kişi)'si ise çocuklarına miras bırakabilmek için tasarruf yapmaktadır.

Tablo 4.21. Niçin Tasarruf Ediyorsunuz?

	Frekans	Yüzde
Beklenmeyen olumsuz durumlar için	464	65,8
Çocuklarıma miras bırakabilmek için	5	0,7
Emeklilik için	5	0,7
Ekonomik anlamda özgür bir hayat yaşamak için	80	11,3
İleride önüme çıkacak fırsatları değerlendirmek için	91	12,9
Gelecekteki hayat standartlarımı yükseltmek için	60	8,5
Toplam	703	100,00

Tasarruf yapmayanların büyük bir çoğunluğunun (% 43,0) geliri yeterli olmadığı için tasarruf yapmadığı görülmektedir. Tasarruf yapmayanların % 17,1 (92 kişi)'ine alışveriş yapmak daha çekici geldiği için tasarruf yapmadığını belirtmiştir.

Tablo 4.22. Niçin Tasarruf Etmiyorsunuz?

	Frekans	Yüzde
Gelirim yeterli olmadığı için	231	43,0
Tasarruf etmek gibi bir huyum yok	117	21,8
Alışveriş yapmak daha çekici	92	17,1
Başka nedenler	97	18,1
Toplam	537	100,0

4.2.4. Araştırmada Yer Alan Finansal Bilgi Sorularına Ait Bulgular

Araştırmaya katılanlara yöneltilen “enflasyon ne anlama gelmektedir?” sorusuna katılımcıların % 59,4’ü “fiyatlar genel seviyesindeki sürekli bir artış” cevabını vermiş ve soruyu doğru yanıtlamışlardır. Katılımcıların % 10,6’sı “zam” cevabını verirken, % 23,5’i “fiyat artışı” cevabını vermiştir.

Tablo 4.23. Enflasyon Size Neyi İfade İfade Etmektedir?

	Frekans	Yüzde
Fiyat artışı	291	23,5
Zam	132	10,6
Fiyatlar genel seviyesindeki sürekli bir artış	737	59,4
Bilmiyorum	80	6,5
Toplam	1240	100,0

Tablo 4.24. Bireysel Emeklilikte Devlet Katkı Payı % Kaçtır?

	Frekans	Yüzde
% 10	137	11,0
% 15	145	11,7
% 20	84	6,8
% 25	224	18,1
Bilmiyorum	650	52,4
Toplam	1240	100,0

Bireysel emeklilik katkı payının % 25 olduğunu bilenlerin oranı % 18,1'dir. Katılımcıların %52,4 (650 kişi)'ü "bilmiyorum" cevabını vermiştir.

Tablo 4.25. Aşağıdakilerden Hangisine Yatırım Yapmak Daha Risklidir?

	Frekans	Yüzde
Tahvil	164	13,1
Hisse senedi	593	47,9
Altın	172	13,9
Bilmiyorum	311	25,1
Toplam	1240	100,0

Katılımcılara yöneltilen "hangi yatırım aracına yatırım yapmak daha risklidir?" sorusuna katılımcıların % 47,9 (593 kişi)'ü hisse senedi cevabını vermiş ve soruyu doğru yanıtlamışlardır. Bilmiyorum cevabını verenlerin oranı ise % 25,1'dir.

Tablo 4.26. Fındık Fiyatları Nasıl Belirlenir?

	Frekans	Yüzde
Devlet tarafından	656	52,9
Serbest piyasada	584	47,1
Toplam	1240	100,0

Doğu Karadeniz Bölümünün önemli geçim kaynaklarından olan fındık ve çay fiyatlarının belirlenmesinde etken olan kurumların ne olduğu soruda katılımcıların % 47,1'i fındık fiyatlarının serbest piyasada oluştuğunu bilmişlerdir. Yine katılımcıların % 67,2'si çay fiyatlarının devlet tarafından belirlendiğini bilmişlerdir.

Tablo 4.27. Çay Fiyatları Nasıl Belirlenir?

	Frekans	Yüzde
Devlet tarafından	833	67,2
Serbest piyasada	407	32,8
Toplam	1240	100,0

Tablo 4.28. Uluslararası Banka Hesap Numarası Neyi İfade Etmektedir?

	Frekans	Yüzde
Virman	23	1,9
IBAN	932	75,2
Repo	20	1,6
Bilmiyorum	265	21,3
Toplam	1240	100,0

Uluslar arası banka hesap numarasının IBAN olduğunu bilenlerin oranı % 75,2'dir. Doğru cevabı bilmediğini ifade edenlerin oranı ise % 21,3'tür.

Tablo 4.29'dan da görülebileceği gibi Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın "bağımsız" olduğunu bilenlerin oranı % 35,4'tür. TCMB'nin Maliye Bakanlığı'na bağlı olduğunu ifade edenlerin oranı % 21,7'dir. Aynı şekilde TCMB'nin Başbakanlık'a bağlı olduğunu ifade edenlerin oranı da % 21,7'dir. Buna karşın bu soruya "bilmiyorum" cevabını verenlerin oranı % 21,3'tür.

Tablo 4.29. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Nereye Bağlıdır?

	Frekans	Yüzde
Maliye bakanlığı	269	21,7
Başbakanlık	269	21,7
Bağımsızdır	439	35,4
Bilmiyorum	263	21,2
Toplam	1240	100,0

Tablo 4.30’da yer alan “para birimlerden en değerli olan hangisidir?” sorusuna İngiliz Sterlini doğru cevabını verenlerin oranı % 32,1 (398 kişi)’dir. Diğer cevapları verenlerin oranı birbirine oldukça yakındır.

Tablo 4.30. Aşağıdaki Para Birimlerinden En Değerli Olan Hangisidir?

	Frekans	Yüzde
Türk Lirası	44	3,5
ABD Doları	393	31,7
Euro	405	32,7
İngiliz Sterlini	398	32,1
Toplam	1240	100,0

Türkiye’de ekmekte uygulanan vergi oranının kaç olduğu sorusuna % 1 doğru cevabını verenlerin oranı % 22,4 (278 kişi)’tür. % 43,8’i ise bilmiyorum cevabını vermiştir.

Tablo 4.31. Türkiye’de Ekmekte % Kaç Vergi Uygulanmaktadır?

	Frekans	Yüzde
% 1	278	22,4
% 5	104	8,4
% 8	217	17,5
% 18	98	7,9
Bilmiyorum	542	43,8
Toplam	1240	100,0

Tablo 4.32’de görüleceği gibi portföy çeşitlendirmesi sorusuna “azalır” doğru cevabını verenlerin oranı % 30,1 (373 kişi)’dir. Katılımcıların çoğunluğu % 36,0 oranla “bilmiyorum” cevabını vermiştir. Sadece 89 kişi “sabit kalır” cevabını vermiştir.

Tablo 4.32. Eğer Bir Yatırımcı Parasını Hisse Senedi, Döviz, Altın, Tahvil vs. Gibi Varlıklara Dağıtırsa Para Kaybetme İhtimali Ne Olur?

	Frekans	Yüzde
Artar	332	26,8
Sabit kalır	89	7,2
Azalır	373	30,1
Bilmiyorum	446	36,0
Toplam	1240	100,0

Tablo 4.33. Diyelim ki ₺ 1000 Parayı Yıllık %4 Faizle Bankaya Yatırdınız. Eğer Hesabınızdan Para Çekmez ve Hesabınıza Başka Bir Para Yatırmazsanız 3 Yıl Sonra Hesabınızda Ne Kadar Para Olur?

	Frekans	Yüzde
₺ 1120'den fazla	368	29,7
₺ 1120	497	40,1
₺ 1120'den az	75	6,0
Hesaplayamıyorum	300	24,2
Toplam	1240	100,0

Basit faiz hesaplaması sorusuna katılımcıların % 40,1 (497 kişi)'i “₺ 1120” doğru cevabını vermiştir. Aynı şekilde katılımcıların % 24,2 (300 kişi)'si “hesaplayamıyorum”, % 6,0 (75 kişi)'si “₺ 1120'den az” cevabını vermiştir.

Tablo 4.34. Diyelim ki ₺ 1000 Parayı Yıllık % 6 Faizle Bankaya Yatırdınız ve Enflasyon Oranı % 7 Olarak Gerçekleşmiş Olsun. Hesabınızdaki Parayla Satın Alabileceğiniz Ürün Miktarı Ne Olur?

	Frekans	Yüzde
Daha fazla	142	11,5
Aynı	54	4,4
Daha az	517	41,7
Hesaplayamıyorum	527	42,5
Toplam	1240	100,0

₺ 1000 paranın % 6 faizle bankaya yatırıldığı bir ekonomide enflasyon oranının % 7 olarak gerçekleşmesi durumunda banka hesabındaki para ile satın alınabilecek ürün miktarının ne olacağı sorusuna katılımcıların % 41,7 (517 kişi)'si “daha az” doğru cevabını vermiştir. Katılımcıların % 42,5'si “hesaplayamıyorum”, % 4,4'ü “aynı” cevabını vermiştir.

Tablo 4.35. Diyelim ki Bir Arkadaşınıza ₺ 1000 Miras Kalmış Olsun. Aynı Arkadaşınızın Kardeşine de Bugünden 5 Yıl Sonra ₺ 1000 Miras Kalacak Olsun. Bu Durumda Miras Nedeniyle Kim Daha Zengin Olur?

	Frekans	Yüzde
Arkadaşınız	394	31,7
Arkadaşınızın kardeşi	307	24,8
İkisi de eşit zengin olur	223	18,0
Bilmiyorum	316	25,5
Toplam	1240	100,0

Tablo 4.35’te görüldüğü üzere paranın bugünkü değeri sorusuna katılımcıların % 31,7 (394 kişi)’si “arkadaşınız” doğru cevabını vermiştir. Katılımcıların % 25,5 (316 kişi)’i “bilmiyorum”, % 18,5 (223 kişi)’i “ikisi de eşit zengin olur” cevabını vermiştir.

Bir ekonomide bir bireyin gelirinin ve o enflasyonun iki katına çıktığı bir durumda o bireyin yeni geliriyle satın alabileceği ürün miktarının ne olacağı sorusuna katılımcıların % 29,1 (361 kişi) “tamamen aynı” doğru cevabını vermiştir. Katılımcıların çoğunluğu % 36,1 oranla “bugünden az” cevabını vermiştir.

Tablo 4.36. 2016 Yılı Sonunda 2016 Yılı Başına Göre Geliriniz ve Satın Alacağınız Her Türlü Şeyin Fiyatı İki Katına Çıktığını Farzedin. 2016 Yılı Sonunda Yeni Gelirinle Satın Alabileceğiniz Ürün Miktarı Ne Olur?

	Frekans	Yüzde
Bugünden fazla	122	9,9
Tamamen aynı	361	29,1
Bugünden az	448	36,1
Bilmiyorum	309	24,9
Toplam	1240	100,0

Kar payı hesaplaması sorusuna katılımcıların yarıdan fazlası (% 53,1) “₺ 1150” doğru cevabını vermiştir. Katılımcıların % 3,0 (37 kişi)’ü “₺ 1050” cevabını verirken, % 35,2 (437 kişi)’si “hesaplayamıyorum” cevabını vermiştir.

Tablo 4.37. Diyelim ki Türk Hava Yolları Şirketi Hisselerini Halka Arz Etmiş Olsun. ₺ 1000’lik Hisse Senedi Aldığınızı Farzedelim. Türk Hava Yolları 1 Yıl Sonra % 15 Kar Elde Ettiğini Açıklarsa Ne Kadar Geliriniz Olur?

	Frekans	Yüzde
₺ 1050	37	3,0
₺ 1150	658	53,1
₺ 1250	56	4,5
₺ 1350	52	4,2
Hesaplayamıyorum	437	35,2
Toplam	1240	100,0

Tablo 4.38’den de görüleceği gibi katılımcıların en yüksek oranla (% 49,3) “iyi biliyorum” diye işaretlediği kavram “EFT”dir. Katılımcıların % 47,8’i “kar payı”, % 46,0’sı “bireysel emeklilik”, % 41,5’i “risk ve getiri” kavramını “iyi biliyorum” diye işaretlemiştir. Aynı şekilde en az bilinen kavramlar sırasıyla türev araçlar, parite, ons, yatırım portföyü, tasarruf mevduatı sigorta fonudur.

Tablo 4.38. Araştırmaya Katılanların Bazı Kavramlar Hakkındaki Bilgi Düzeyleri

	Hiç biliyorum	Duydum ancak ayrıntısını bilmiyorum	İyi biliyorum	Toplam
	Frekans (yüzde)	Frekans (yüzde)	Frekans (yüzde)	Frekans (yüzde)
Yatırım portföyü	556 (44,8)	542 (43,7)	142 (11,5)	1240 (100,0)
EFT	181 (14,6)	448 (36,1)	611 (49,3)	1240 (100,0)
Hesap bildirim cetveli	393 (31,7)	552 (44,5)	295 (23,8)	1240 (100,0)
Bireysel emeklilik	84 (6,8)	585 (47,2)	571 (46,0)	1240 (100,0)
Risk ve getiri	230 (18,5)	496 (40,0)	514 (41,5)	1240 (100,0)
Tasarruf mevduatı sigorta fonu	398 (32,1)	641 (51,7)	201 (16,2)	1240 (100,0)
Kredi notu	245 (19,8)	522 (42,1)	473 (38,1)	1240 (100,0)
Parite	798 (64,4)	355 (28,6)	87 (7,0)	1240 (100,0)
Kar payı	148 (11,9)	499 (40,2)	593 (47,8)	1240 (100,0)
Katılım bankacılığı	322 (26,0)	618 (49,8)	300 (24,2)	1240 (100,0)
Türev araçlar	796 (64,2)	372 (30,0)	72 (5,8)	1240 (100,0)
Ons	908 (73,2)	236 (19,0)	96 (7,7)	1240 (100,0)

4.2.5. Katılımcıların Finansal Okuryazarlık Seviyelerinin Belirlenmesine İlişkin Analiz Sonuçları

Katılımcıların finansal okuryazarlık skorlarını tespit edebilmek için ankette 15 adet finansal bilgi sorusu sorulmuştur. Bu soruların özelliği tek bir doğru cevabının olmasıdır. Anketteki diğer sorular finansal tutum ve davranışlarla ilgili olduğundan bu soruların tek doğru cevabı yoktur. Tablo 41'den de görüldüğü gibi bu 15 finansal bilgi sorusundan hiçbirini bilemeyen yoktur. Sadece 1 tanesini doğru bilenlerin oranı % 1,4 (17 kişi)'tür. 2 tane doğru cevap verenlerin oranı ise % 4,4 (55 kişi)'tür. Soruların tamamını doğru bilenlerin oranı ise % 0,2 (2 kişi)'dir. Toplam 7 soruya doğru cevap verenlerin sayısının 189 kişi olduğu görülmektedir.

Tablo 4.39. Toplam Doğru Sayısına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı

Toplam Doğru Sayısı	Frekans	Yüzde	Toplamlı Yüzde
0	0	0	0
1	17	1,4	1,4
2	55	4,4	5,8
3	111	9,0	14,8
4	143	11,5	26,3
5	165	13,3	39,6
6	168	13,5	53,1
7	189	15,2	68,4
8	139	11,2	79,6
9	119	9,6	89,2
10	71	5,7	94,9
11	32	2,6	97,5
12	21	1,7	99,2
13	6	0,5	99,7
14	2	0,2	99,8
15	2	0,2	100,0
Toplam	1240	100,0	

Bu çalışmada, toplam doğru sayısı 8'den az olan öğrencilerin düşük finansal okuryazar grubunda oldukları, toplam doğru sayısı 8 ve 8'den fazla olan öğrencilerin yüksek finansal okuryazar grubunda oldukları kabul edilmektedir. Buna göre katılımcıların % 68,4 (848 kişi)'ü düşük finansal okuryazarlık seviyesine sahipken, % 31,6 (392 kişi)'sı yüksek finansal okuryazarlık seviyesine sahiptir. Genel olarak bakıldığında katılımcıların finansal okuryazarlık seviyeleri düşüktür. Yüksek finansal okuryazar grubunda yer alan

katılımcıların ortalama doğru sayısı 9,27 iken, düşük finansal okuryazarlık grubunda yer alan katılımcıların ortalama doğru sayısı 4,94'tür.

Tablo 4.40. Ortalama Doğru Sayısına Göre Katılımcıların Finansal Okuryazarlık Düzeyleri

	Frekans	Yüzde	Ortalama Doğru Sayısı
Yüksek Düzeyde Finansal Okuryazar	392	31,6	9,27
Düşük Düzeyde Finansal Okuryazar	848	68,4	4,94
Toplam	1240	100,0	

4.2.6. Araştırma Hipotezlerinin Test Edilmesi

4.2.6.1. Katılımcıların Finansal Okuryazarlık Seviyeleri ile Demografik Özelliklerine İlişkin Analizi

Çalışmanın birinci hipotezi;

“**H₀**: Katılımcıların demografik özelliklerine göre finansal okuryazarlık seviyeleri farklılaşmamaktadır.

H₁: Katılımcıların demografik özelliklerine göre finansal okuryazarlık seviyeleri farklılaşmaktadır.” şeklindedir.

Tablo 4.41. Cinsiyet-Finansal Okuryazarlık İlişkisi

Cinsiyet	Cinsiyet-Finansal Okuryazarlık İlişkisi					
	N	\bar{X}	Std. Sapma	SD	t	P
Kadın	731	5,7415	2,40209	1240	9,73	,000
Erkek	509	7,1198	2,52300			

Kadın katılımcılar ile erkek katılımcılar arasında anlamlı düzeyde bir fark olduğu bulunmuştur ($t=9,73$; $P<,05$). Erkeklerin finansal okuryazarlık ortalaması ($\bar{X} = 7,1198$) kadınların finansal okuryazarlık ortalamasından ($\bar{X} = 5,7415$) anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 4.42. Medeni Durum-Finansal Okuryazarlık İlişkisi

Medeni Durum	Medeni Durum-Finansal Okuryazarlık İlişkisi					
	N	\bar{X}	Std. Sapma	SD	t	P
Evli	14	6,5714	2,97979	1240	,391	,696
Bekar	1226	6,3042	2,53941			

Evli katılımcılar ile bekar katılımcılar arasında anlamlı düzeyde bir fark olmadığı bulunmuştur ($t=,391$; $P>,05$).

Tablo 4.43. Fakülte-Finansal Okuryazarlık İlişkisi

Fakülte	Fakülte-Finansal Okuryazarlık İlişkisi						Post Hoc Test		
	N	\bar{X}	Std. Sapma	SD	F	P	Grup 1	Grup 2	Grup 3
İktisadi ve İdari Bil.	632	6,9225	2,51121	5	29,514	,000			6,9225
Mühendislik	122	6,8934	2,36646						6,8934
Fen-Edebiyat	72	4,6250	2,00308				4,6250		
Eğitim	161	5,3416	2,31329					5,3416	
İlahiyat	52	4,4231	2,55409				4,4231		
Diğer - MYO	201	5,8806	2,26841					5,8806	

Katılımcıların aldığı finansal okuryazarlık skorları ile okudukları fakülteler arasında anlamlı düzeyde bir fark olduğu bulunmuştur ($F=29,514$; $P<,05$). Gözlemlenen bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını test etmek için homojen varyans varsayımı altında Anova Post Hoc testi uygulanmıştır. Post hoc test sonuçlarına göre finansal okuryazarlık ortalaması en yüksek fakülte öğrencileri iktisadi ve idari bilimler fakültesi öğrencileri iken en düşük ortalamaya ilahiyat fakültesi öğrencileri sahiptir.

Tablo 4.44. Yaş-Finansal Okuryazarlık İlişkisi

Yaş aralığı	Yaş-Finansal Okuryazarlık İlişkisi						Post Hoc Test		
	N	\bar{X}	Std. Sapma	SD	F	P	Grup 1	Grup 2	Grup 3
18 ve altı	79	5,4177	2,18742	4	9,466	,000	5,4177		
19-24	1107	6,2855	2,51358				6,2855	6,2855	
25-27	42	8,0952	2,97805				7,1429	7,1429	7,1429
28-30	7	7,1429	1,95180					8,0952	8,0952
31 ve üstü	5	9,0000	2,73861						9,0000

Katılımcıların aldığı finansal okuryazarlık skorları ile yaş grupları arasında anlamlı düzeyde bir fark olduğu bulunmuştur ($F=9,466$; $P<,05$). Gözlemlenen bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını test etmek için homojen varyans varsayımı altında Anova Post Hoc testi uygulanmıştır. Post hoc test sonuçlarına göre finansal okuryazarlık ortalaması en yüksek olan yaş grubu 31 ve üstü iken en düşük ortalamaya 18 ve altı yaş grubu sahiptir. Tablo 4.44'ten görüldüğü gibi katılımcıların yaşları arttıkça finansal okuryazarlık seviyesi artmaktadır.

Tablo 4.45. Eğitim Durumu-Finansal Okuryazarlık İlişkisi

Eğitim Durumu	Eğitim Durumu-Finansal Okuryazarlık İlişkisi						Post Hoc Test	
	N	\bar{X}	Std. Sapma	SD	F	P	Grup 1	Grup 2
Önlisans	92	5,6413	2,30423	2	20,541	,000	5,6413	
Lisans	1128	6,3032	2,51037				6,3032	
Yüksek Lisans	20	9,6000	3,01575					9,6000

Katılımcıların aldığı finansal okuryazarlık skorları ile eğitim düzeyleri arasında anlamlı düzeyde bir fark olduğu bulunmuştur ($F=20,541$; $P<,05$). Gözlemlenen bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını test etmek için homojen varyans varsayımı altında Anova Post Hoc testi uygulanmıştır. Post hoc test sonuçlarına göre finansal okuryazarlık ortalaması en yüksek olan eğitim düzeyi yüksek lisans öğrencileri iken en düşük ortalamaya önlisans öğrencileri sahiptir. Tablo 4.45'ten görüldüğü gibi katılımcıların eğitim düzeyleri arttıkça finansal okuryazarlık seviyesi artmaktadır.

Tablo 4.46. Sınıf-Finansal Okuryazarlık İlişkisi

Sınıf	Sınıf-Finansal Okuryazarlık İlişkisi						Post Hoc Test	
	N	\bar{X}	Std. Sapma	SD	F	P	Grup 1	Grup 2
Birinci	319	5,4859	2,53881	4	16,740	,000	5,4859	
İkinci	327	6,1009	2,42031				6,1009	
Üçüncü	270	6,8407	2,48576					6,8407
Dördüncü	301	6,8738	2,45167					6,8738
Diğer	23	6,9565	2,85208					6,9565

Katılımcıların aldığı finansal okuryazarlık skorları ile okudukları sınıf arasında anlamlı düzeyde bir fark olduğu bulunmuştur ($F=16,740$; $P<,05$). Gözlemlenen bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını test etmek için homojen varyans varsayımı altında Anova Post Hoc testi uygulanmıştır. Post hoc test sonuçlarına göre finansal okuryazarlık ortalaması en yüksek olan sınıf diğer (*normal öğrenim süresini uzatan beşinci, altıncı vs. yılında okuyan öğrenciler*) sınıfı iken en düşük ortalamaya birinci sınıf sahiptir. Tablo 4.46'dan görüldüğü gibi katılımcıların okuduğu sınıf arttıkça finansal okuryazarlık seviyesi artmaktadır.

Tablo 4.47. Gelir Durumu-Finansal Okuryazarlık İlişkisi

Gelir durumu	Gelir Durumu-Finansal Okuryazarlık İlişkisi					Post Hoc Test		
	N	\bar{X}	Std. Sapma	SD	F	P	Grup 1	Grup 2
₺ 500 ve altı	595	5,9765	2,51315	4	5,127	,000	5,9765	
₺ 501-800	326	6,6043	2,58633				6,6043	6,6043
₺ 801-1100	157	6,7389	2,53222					6,7389
₺ 1101-1400	76	6,6053	2,35558				6,6053	6,6053
₺ 1401 ve üstü	86	6,4186	2,52733				6,4186	6,4186

Katılımcıların aldığı finansal okuryazarlık skorları ile gelir durumları arasında anlamlı düzeyde bir fark olduğu bulunmuştur ($F=5,127$; $P<,05$). Gözlemlenen bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını test etmek için homojen varyans varsayımı altında Anova Post Hoc testi uygulanmıştır. Post hoc test sonuçlarına göre finansal okuryazarlık ortalaması en yüksek olan gelir grubu ₺ 801-1100 iken en düşük ortalamaya ₺ 500 ve altı grubu sahiptir.

Analiz sonuçlarına göre erkek, 31 ve üzeri yaş grubunda yer alan, iktisadi ve idari bilimler fakültesinde okuyan, yüksek lisans öğrenimi gören, diğer sınıf (*normal öğrenim süresini uzatan beşinci, altıncı vs. yılında okuyan öğrenciler*) grubunda okuyan ve ₺ 801-1100 gelir grubunda yer alan öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyesi daha yüksektir. Yapılan t-test ve anova testleri sonucu medeni durum hariç diğer demografik özellikler için $P<,05$ olduğundan H_0 hipotezi red, H_1 hipotezi kabul edilmiştir. Sonuç olarak katılımcıların demografik özelliklerine göre finansal okuryazarlık seviyesi farklılaşmaktadır.

4.2.6.2. Katılımcıların Finansal Okuryazarlık Seviyeleri ile Bütçe Yapma Davranışına İlişkin Analizi

Çalışmanın ikinci hipotezi;

“Ho: Katılımcıların finansal okuryazarlık seviyelerine göre aylık bir bütçe yapma buna uygun davranma davranışı farklılaşmamaktadır.

H1: Katılımcıların finansal okuryazarlık seviyelerine göre aylık bir bütçe yapma buna uygun davranma davranışı farklılaşmaktadır.” şeklindedir.

Tablo 4.48. Finansal Okuryazarlık-Bütçe Yapma İlişkisi

Bütçe Yapma	Finansal Okuryazarlık-Bütçe Yapma İlişkisi					
	N	\bar{X}	Std. Sapma	SD	t	P
Evet	722	6,4183	2,59458	1240	1,81	,070
Hayır	518	6,1525	2,46482			

Katılımcıların finansal okuryazarlık seviyesi ile planlı bir bütçe yapma arasında anlamlı düzeyde bir fark olmadığı bulunmuştur ($t=1,81$; $P>,05$).

Tablo 4.48’de görüldüğü gibi aylık planlı bir bütçe yapma davranışı, finansal okuryazarlık seviyesine göre farklılık göstermemektedir. Buna göre; yapılan t-testi sonucu aylık planlı bir bütçe yapma davranışı için $P>0,05$ olduğundan H_1 hipotezi red, H_0 hipotezi kabul edilmiştir.

4.2.6.3. Katılımcıların Finansal Okuryazarlık Seviyeleri ile Tasarruf Yapma Davranışına İlişkin Analizi

Çalışmanın son hipotezi;

“**H₀**: Katılımcıların finansal okuryazarlık seviyelerine göre düzenli tasarruf yapma davranışı farklılaşmamaktadır.

H₁: Katılımcıların finansal okuryazarlık seviyelerine göre düzenli tasarruf yapma davranışı farklılaşmaktadır.” şeklindedir.

Tablo 4.49. Finansal Okuryazarlık-Tasarruf Yapma İlişkisi

Tasarruf Yapma	Finansal okuryazarlık -Tasarruf yapma ilişkisi					
	N	\bar{X}	Std. Sapma	SD	t	P
Evet	703	6,4643	2,60793	1240	2,44	,015
Hayır	537	6,1067	2,45290			

Katılımcıların finansal okuryazarlık seviyesi ile düzenli tasarruf yapma davranışı arasında anlamlı düzeyde bir fark olduğu bulunmuştur ($t=2,44$; $P<,05$). Düzenli tasarruf yapanların ortalaması ($\bar{X} = 6,4643$) düzenli tasarruf yapmayanların ortalamasından ($\bar{X} = 6,1067$) anlamlı düzeyde yüksektir.

Analiz sonuçlarına göre finansal okuryazarlık seviyesine göre düzenli tasarruf yapma davranışı farklılaşmaktadır. Buna göre; yapılan t-testi sonucu düzenli tasarruf yapma davranışı için $P<0,05$ olduğundan H_0 hipotezi red, H_1 hipotezi kabul edilmiştir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışma Doğu Karadeniz’de bulunan dört devlet üniversitesinde okuyan üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık seviyelerinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Bu kapsamda 1240 öğrenciye anket uygulanmıştır. Ankete katılanların çoğunluğunu kadınlar, 19-24 yaş grubunda olanlar, bekarlar, lisans öğrencileri, iktisadi ve idari bilimler fakültesinde okuyanlar, ikinci sınıfta okuyanlar ve ₺ 500 ve altı gelir düzeyine sahip öğrencilerin oluşturduğu saptanmıştır.

Analiz sonuçlarına göre; katılımcıların % 68,8’i kendilerini finansal durumlarını yönetme konusunda başarılı bulmaktadır. Katılımcıların % 58,2’si aylık bir bütçe yapma buna uygun davrandığını belirtmiştir. Katılımcıların büyük bir kısmı kişisel bütçesini yönetme bilgilerini ailesinden öğrendiğini belirtmişlerdir. Kişisel bütçesini yönetme bilgilerini okuldan öğrendiğini ifade edenlerin oranı sadece % 4,0’tür. Bu durum kişisel bütçe yapma konusunda ailenin önemini ortaya çıkarırken, okullarda ise kişisel bütçe yapma konusunda bir eksikliğin olduğunu göstermektedir. Katılımcıların çoğunluğu finansal kayıtlarını (fatura ödemeleri, banka dekontları, harç ödemeleri vs.) belli bir süre saklayıp sonra attıklarını belirtmişlerdir.

Katılımcıların güncel ekonomi ve finans haberlerini nadiren gazete ve dergiden takip ettikleri, televizyon ve internetten ise her gün takip ettikleri saptanmıştır. Katılımcıların % 2,5’i ise güncel ekonomi ve finans haberlerini hiçbir yerden takip etmediklerini belirtmişlerdir. Bu durum katılımcıların gazete ve dergi okumaktan çok televizyon izlemesi ve internet kullanması ile açıklanabilir. Bu nedenle finansal okuryazarlık eğitimlerinin televizyon ve internet aracılığı ile verilmesi daha etkili olacaktır.

Araştırmaya katılanların yarıya yakını kredi kartı kullanmaktadır. Kredi kartı kullananların neredeyse yarıya yakını giyim harcamaları için kredi kartı kullanmakta olduğunu belirtmişlerdir. Kredi kartı kullanmayanlar, kullanmama nedeni olarak sırasıyla; geriye ödeyememe ihtimali, her zaman yeterli param olur, kredi faiz ve dosya maliyeti ve dini nedenleri belirtmişlerdir. Geriye ödeyememe ihtimali yüzünden kredi kartı kullanmama nedeni katılımcıların gelir seviyesinin düşük olması ile açıklanabilir. Kredi

kartı kullananların % 60,7'si kredi kartı sözleşmesini okuyarak imzaladıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların % 54,4'ünün internet bankacılığı kullandığı tespit edilmiştir.

“Bir sonraki geliriniz (maaş, kira geliri vs.) elinize ulaşmadan önce paranızı tükenirse ne yaparsınız” sorusuna % 44,7 oranla giderlerimi kısar tasarruf ederim cevabı verilmiştir. Daha sonra sırasıyla akraba, arkadaş veya tanıdıklarından borç alırım, tasarruflarımı kullanırım, kredi kartı kullanırım, fazla mesai yaparım veya ek iş yaparım, değerli eşyalarımı satarım ve ihtiyaç kredisi kullanırım cevabını vermişlerdir. Burada genel olarak katılımcıların borçlanmadan kaçındıkları ve tasarruf yapma eğiliminde oldukları görülmektedir.

Araştırmaya katılanlar en güvenli yatırım aracı olarak altını görmekte-dirler. Bu durum Türkiye’de yastık altı diye tabir edilen altına olan güveni kanıtlamaktadır. Daha sonra güvenilir yatırım aracı olarak sırasıyla gayrimenkul, dolar, euro ve hisse senedi cevabı verilmiştir. “Aşağıdaki yatırım araçlarından hangisine yatırım yapmak daha risklidir” sorusuna katılımcıların yarısına yakını (% 47,7'si) hisse senedi doğru cevabını verilmiştir. “Eğer bir yatırımcı parasını hisse senedi, döviz, altın, tahvil vs. gibi varlıklara dağıtırsa para kaybetme ihtimali ne olur” sorusuna azalır doğru cevabını verenlerin oranı % 30,1'dir.

Katılımcıların % 56,5'i düzenli olarak tasarruf yaptıklarını belirtmişlerdir. Tasarruf yapanlar daha çok beklenmeyen olumsuz durumlar için tasarruf yaptığını belirtirken, tasarruf yapmayanların çoğunluğu ise yeterli geliri olmadığı için tasarruf yapmadığını belirtmiştir.

Katılımcıların finansal okuryazarlık seviyesini belirleyen finansal bilgi sorularından enflasyon size neyi ifade etmektedir sorusuna araştırmaya katılanların % 59,4'ü fiyatlar genel seviyesindeki sürekli bir artış doğru cevabını vermiştir. Katılımcıların sadece % 6,5'i bu soruyu bilmediğini ifade etmiştir. Bireysel emeklilikte devlet katkı payının % 25 olduğunu katılımcıların sadece % 18,1'i bilmiştir. Bu sonuç katılımcıların çoğunluğunun 19-24 yaş grubunda olması ile açıklanabilir.

Daha spesifik ve daha yerel olan “Doğu Karadeniz bölümünün önemli geçim kaynaklarından olan çay ve fındık fiyatları nasıl belirlenir?” sorusuna katılımcıların % 67,2'si çay fiyatlarının devlet eliyle belirlendiği doğru cevabını vermiştir. Aynı şekilde fındık fiyatlarının serbest piyasada belirlendiği doğru cevabını verenlerin oranı ise % 47,1'dir. Doğru cevap verenlerin oranının yüksek olmasının nedeni katılımcılar içerisinde Doğu Karadenizli katılımcıların da olmasındadır.

Uluslararası banka hesap numarasının neyi ifade ettiği sorusuna IBAN doğru cevabını verenlerin oranı % 75,2'dir. Katılımcılar % 35,0'i TCMB'nin bağımsız olduğunu biliyorken, bilmiyorum cevabını verenlerin oranı ise % 21,2'dir.

“Aşağıdaki para birimlerinden en değerli olan hangisidir” sorusuna verilen cevapların oranı birbirine çok yakındır. Katılımcıların % 22,4'ü Türkiye'de ekmekte uygulanan vergi oranının % 1 olduğunu bilmiştir. Bu soruya katılımcıların yarıya yakını bilmiyorum cevabını vermiştir.

Matematiksel hesaplamaların da olduğu finansal bilgi sorularından basit faiz hesaplaması sorusunu katılımcıların % 40,1'i doğru cevaplamıştır. Paranın bugünkü değeri sorusunu ise katılımcıların % 31,7'si doğru cevaplamıştır. Kar payı hesaplaması sorusunu katılımcıların yarısından fazlası doğru cevaplamıştır.

En fazla oranda doğru cevaplandırılan soru % 75,2 ile uluslararası banka hesap numarasının neyi ifade ettiği sorusudur. En az oranla doğru cevaplandırılan soru ise bireysel emeklilikte devlet katkı payının % kaç olduğudur. Finansal bilgi sorularında en fazla “bilmiyorum” cevabı verilen soru yine bireysel emeklilikte devlet katkı payının % kaç olduğu sorusudur.

Kavramların bilinirliğine ilişkin soruda katılımcıların en fazla oranda hiç bilmediğini ifade ettiği kavram % 73,2 ile ons kavramıdır. Bilinirliğinin en az olduğu diğer kavramlar sırasıyla parite, türev araçlar, yatırım portföyüdür. Bilinirliğinin en fazla olduğu kavramlar ise sırasıyla EFT, kar payı, bireysel emeklilik, risk-getiri ve kredi notudur.

Genel olarak cinsiyet bakımından erkeklerin, medeni durum bakımından evlilerin, katılımcıların okudukları fakülte açısından iktisadi ve idari bilimler fakültesinde okuyanların, yaş bakımından 31 ve üzeri yaş grubunda olanların, eğitim düzeyi bakımından yüksek lisans öğrenimi görenlerin, okudukları sınıf bakımından daha yüksek sınıfta okuyanların ve gelir durumu bakımından ₺ 801-1100 gelir seviyesine sahip olanların finansal okuryazarlık seviyesi daha yüksektir. Bu durum kadınlara, evli olmayanlara, iktisadi ve idari bilimler fakültesi dışındaki fakültelerde okuyanlara yani ekonomi dersi almayanlara, daha düşük yaş grubunda olanlara, eğitim seviyesi düşük olanlara ve gelir durumu iyi olmayanlara finansal okuryazarlık eğitimi verilmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Finansal okuryazarlık seviyesi ile planlı bir bütçe yapma davranışı arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Ancak finansal okuryazarlık seviyesi düzenli tasarruf yapma davranışını etkilemektedir.

Çalışmamızda ulaşılan demografik özelliklerin finansal okuryazarlık seviyesini etkilediği ve finansal okuryazarlık seviyesinin tasarruf yapma davranışını olumlu etkilediği yönündeki sonuçlar, literatürdeki Chen ve Volpe (2002), Beal ve Delpachitra (2003), Bayram (2010), Koenen ve Lusardi (2011), Sekita (2011), Fornero ve Monticone (2011), Almenberg ve Söderberg (2011), Lusardi vd. (2013), Er vd. (2014), Şahin (2014), SPK (2015) ve Güler (2015)'in çalışmalarının bulgularıyla uyumludur.

Katılımcıların genel finansal okuryazarlık seviyesine bakıldığında sadece % 31,6'sı yüksek finansal okuryazarlık seviyesine sahiptir. % 68,4'ü ise düşük finansal okuryazarlık seviyesine sahiptir. Türk Ekonomi Bankası'nın 2014 yılında yaptığı çalışmanın sonuçlarına göre Türkiye'nin finansal okuryazarlık endeksi % 43'tür. Atkinson ve Messy'nin 2012 yılında yaptığı çalışmada Dünya'da 4 kıtada 14 ülkeye anket uygulamıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre sırasıyla finansal okuryazarlık endeksi Macaristan'ın % 69, Estonya'nın % 61, İrlanda'nın % 60, Almanya'nın % 58, Çek Cumhuriyeti'nin % 57, İngiliz Virgin Adalarının % 57, İngiltere'nin % 53, Malezya'nın % 51, Polonya'nın % 49, Ermenistan'ın % 46, Arnavutluk'un % 45'dir. Bu durum araştırmaya katılanların finansal okuryazarlık endeksinin hem Türkiye ortalamasında hem de dünya ülkeleri ortalamasından düşük olduğunu göstermektedir. Çalışmanın sonuçlarına göre finansal okuryazarlık endeksinin Türkiye ortalamasından düşük olması katılımcıların % 89,3'ünün 19-24 yaş grubunda olması ile açıklanabilir.

Ayrıca, Demir vd. (2016), tarafından Aydın, Denizli ve Muğla illerini kapsayan TR32 Bölgesi'nde yapılan çalışmanın sonuçlarına göre; harcamalar konusunda planlı bütçe yapanların oranı % 68,48, aylık tasarruf yapanların oranı %52,88'dir. Katılımcıların % 52,28'i paranın bugünkü değeri sorusuna, % 60,04'ü portföy çeşitlendirme sorusuna, % 77,07'si basit matematiksel hesaplama sorusuna doğru cevap vermiştir. Genel olarak TR32 Bölgesi'nde finansal okuryazarlık seviyesi % 54 olarak tespit edilmiştir. TR32 Bölgesi'nde finansal okuryazarlık seviyesinin TR90 Bölgesi'ne nazaran daha yüksek olmasının nedeni Batı'da ekonomik kalkınmanın, dolayısıyla kişi başına düşen milli gelirin fazla olmasıyla açıklanabilir.

Bu çalışmada gelir seviyesi ₺ 500 ve altı olanların finansal okuryazarlık seviyesi düşüktür. Gelir seviyesi 501-800 olanların finansal okuryazarlık seviyesi daha yüksektir. Finansal okuryazarlık seviyesi en yüksek olan gelir grubu ise ₺ 801-1100 grubudur. Ancak, ₺ 801-1100 gelir grubundan daha fazla gelire sahip katılımcıların finansal okuryazarlık seviyesi daha düşüktür. Yani gelir seviyesi arttıkça belli bir seviyeye kadar finansal

okuryazarlık seviyesi artmakta daha sonra ise düşmektedir. Benzer şekilde Demir vd. (2016)'nin yaptığı çalışmada da gelir seviyesi arttıkça belli bir gelir grubundan sonra finansal okuryazarlık seviyesi düşmektedir. Eğer tesadüf değilse bu durumun hangi nedenden kaynaklandığı sonraki çalışmalarda araştırılmaya değer bir konudur.

Bu çalışma Doğu Karadeniz'deki dört devlet üniversitesinde okuyan üniversite öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Üniversitede okuyan bu öğrencilerin Türkiye'nin dört bir yanından geldiği düşünülürse katılımcıların finansal okuryazarlık seviyesi Türkiye'nin finansal okuryazarlık seviyesini göstermektedir.

Finansal okuryazarlık eğitimleri ilköğretimden itibaren müfredata girmeli ve bu eğitimler küçük yaştaki bireylerden başlanmalıdır. Üniversitelerde ise iktisadi ve idari bilimler fakültesi dışındaki fakültelerin müfredatına da finansal okuryazarlık dersleri konulmalıdır. Finansal okuryazarlık eğitimleri sadece öğrencilere değil bu öğrencilerin ailelerine de verilmelidir.

Toplumun dezavantajlı grupları olan kadınlar, ileri yaş grupları, kırsal kesimdeki hana halkı vs. gruplarına da finansal okuryazarlık eğitimi verilerek toplumun tamamına ulaşılmalıdır. Bu eğitimleri meslek edindirme kursları, seminerler, kamu spotları ve kısa film yarışmaları aracılığıyla verilmelidir. Ayrıca küçük yaştaki bireylere çizgi film aracılığıyla finansal konularda tasarrufun önemi anlatılmalıdır.

Bölgesel anlamda halk eğitim merkezleri, belediyeler aracılığıyla ücretsiz kurslar düzenlenmeli ve bu kurs sonunda ödüllü bilgi yarışmaları düzenlemelidir.

Bu çalışma yalnızca üniversite öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Sonraki çalışmalarda geliştirilerek bütün bölge halkını kapsayacak şekilde bir anket uygulanabilir. Ayrıca, bu çalışma başka bölgelerde de yapılarak bölgeler arası karşılaştırma yapılabilir.

KAYNAKÇA

- ABREU Margarida and MENDES Victor; (2010), “**Financial Literacy and Portfolio Diversification**”, Quantitative Finance, http://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/31515599/FinancialLiteracyandPortfolioDiversification.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires=1495450582&Signature=WXuLul68od847UVKwKtZrHxWwn8%3D&response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DFinancial_Literacy_and_Portfolio_Diversi.pdf, Erişim Tarihi: 31.12.2015.
- AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI; (2016), <https://www.aep.gov.tr/egitim-icerikleri/iktisat/>Erişim Tarihi: 15.10.2016.
- ALBARAKA TÜRK KATILIM BANKASI; https://www.albaraka.com.tr/pdf/Katilim_Bankaciligi_Sistemi_Nedir_.pdf, Erişim Tarihi: 17.11.2016.
- ALKAYA Aylın ve YAĞLI İbrahim; (2014). “Finansal Okuryazarlık – Finansal Bilgi, Davranış ve Tutum: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt:8, Sayı:40, Sayfa:585-599.
- ALMENBERG Johan and SÖDERBERG Jenny S.; (2011), “**Financial Literacy and Retirement Planning Sweden**”, Network for Studies on Pensions, Aging and Retirement Discussion Paper, pp. 1-28, file:///C:/Users/TS/Downloads/Financial_literacy_and_retirement_planning_in_Swed.pdf, Erişim Tarihi: 29.01.2016.
- AL-TAMİMİ Hussein A. H. and KALLİ Al A. B.; (2009), “Financial Literacy and Investment Decisions of UAE Investors”, **The Journal of Risk Finance**, 10(5), pp. 500-516.
- ANDRADE Cristina, BAZELAIS Wesner and DAS Nandita; (2014), “**The Effect of Financial Literacy on Retirement Planning**”, Delaware State University,

academyfinancial.org/wp-content/uploads/2014/01/b2_Andrade_Bazelais_Das.pdf,
Erişim Tarihi: 31.12.2015.

ATKINSON Adele and MESSY Flore-Anne; (2012), “**Measuring Financial Literacy: Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study**”, OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions, No.15, Paris. <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/5k9csfs90fr4-en.pdf?expires=1495538479&id=id&accname=guest&checksum=2F84A7058670B2089B57DC9E6629A483>, Erişim Tarihi: 29.01.2016.

BAYRAM Seliha S.; (2010), Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi Davranışları: Anadolu Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Uygulama, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.

BEAL Diana J. and DELPACHITRA Sarath B.; (2003), “**Financial Literacy Among Australian University Students**”, Economic Papers, 22(1), pp.65-78. eprints.usg.edu.au/3432/2/Beal_Delpachitra_2003_AV.pdf, Erişim Tarihi: 29.01.2016.

BERNANKE Chairman B. S.; (2006), **Financial Literacy**, <http://www.federalreserve.gov/newsevents/testimony/bernanke20060523a.htm>, Erişim Tarihi: 11.01.2016.

BERNHEİM B. Douglas and GARRET Daniel M.; (2003), “The Effects of Financial Education in the Workplace: Evidence From a Survey of Household”, **Journal of Public Economics**, 87 (2003), pp. 1487-1519.

BODİE Zvi; (2006), **A Note on Economic Principles and Financial Literacy**, Networks Financial Institute, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=923561, Erişim Tarihi: 13.01.2016.

CAPUANO Angelo and RAMSAY Ian; (2011), **What Causes Suboptimal Behaviour? An Exploration of Financial Literacy, Social Influences and Behavioural Economics**, The University of Melbourne, Victoria. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1793502, Erişim Tarihi: 29.01.2017.

- CHEN Haiyang and VOLPE Ronald P.; (1998), “An Analysis of Personal Financial Literacy Among College Students”, **Financial Services Review**, 7(2), pp. 107-128.
- CHEN Haiyang and VOLPE Ronald P.; (2002), “Gender Differences in Personal Financial Literacy Among College Students”, **Financial Services Review** 11, pp.289-307.
- COLE Shawn, SAMPSON Thomas and ZİA Bilal; (2009), “**Financial Literacy, Financial Decisions, and the Demand for Financial Services: Evidence from India and Indonesia**”, Harvard Business School Working Paper, No: 09-117, pp. 1-51, http://www1.worldbank.org/prem/poverty/ie/dime_papers/1107.pdf, Erişim Tarihi: 29.01.2016.
- CORR Caroline; (2006), “**Financial Exclusion in İreland: An Exploratory Study And Policy Review**”, By the Combat Poverty Agency Bridgewater Centre Conygham Road Islandbridge Dublin 8, http://www.combatpoverty.ie/publications/FinancialExclusionInIreland_2006.pdf, Erişim Tarihi: 12.08.2016.
- ÇAM Alper Veli ve BARUT Abdulkadir; (2015), Finansal Okuryazarlık Düzeyi ve Davranışları: Gümüşhane Üniversitesi Önlisans Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma, **Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi**, Cilt:4, Sayı:7, ss. 63-72.
- DANES Sharon M. and HİRA Tahira K.; (1987). “Money Management Knowledge of College Students”, **Journal of Student Financial Aid**, 17(1), pp. 1-16.
- DEMİR Neslihan, KADERLİ Yusuf ve ÖZDEMİR Muhsin; (2016), TR32 Bölgesinde Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi ve Geliştirilmesine Yönelik Çözüm Önerileri, Adnan Menderes Üniversitesi Vakfı Proje Sonuç Raporu, Aydın.
- ER Fikret, TEMİZEL Fatih, ÖZDEMİR Ali ve SÖNMEZ Harun; (2014), “Lisans Eğitim Programlarının Finansal Okuryazarlık Düzeyine Etkisinin Araştırılması: Türkiye Örneği”, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 14, Sayı: 4, ss. 113-126.

- ERGÜN Bahadır, ŞAHİN Arzu ve ERGİN Erhan; (2014), Finansal Okuryazarlık:İşletme Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt:7, Sayı:34, ss. 847-864.
- EUROPEAN COMMISSION; (2008), “**Financial Services Provision and Prevention of Financial Exclusion**”, <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=5092&langId=en>, Erişim Tarihi: 12.08.2016.
- FETTAHOĞLU Sibel; (2015), “Hane Halkının Finans Eğitimi ve Finansal Okuryazarlık Düzeyleri Üzerine Kocaeli’nde Bir Araştırma”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı:67, ss. 101-116.
- FINANCIAL CONSUMER AGENCY OF CANADIAN (FCAC); (2016), <http://www.fcac-acfc.gc.ca/eng/financialLiteracy/Pages/home-accueil.aspx>, Erişim Tarihi: 28.09.2016.
- FİNANSAL OKURYAZARLIK VE ERİŞİM DERNEĞİ (FODER); <http://www.foder.org/>, Erişim Tarihi: 17.11.2016.
- FORNERO Elsa and MONTICONE Chiara; (2011), “**Financial Literacy and Pension Plan Participation in Italy**”, Netspar Discussion Paper 01/2011-019, <http://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=114077>, Erişim Tarihi: 19.01.2016.
- GANİEV Junus; (2014), “Küreselleşme, Finansal Piyasalar ve Kriz”, **İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi**, 1(2), ss.117-129.
- GATHERGOOD J. (2012), “Self-control, Financial Literacy and Consumer Over-Indebtedness”, **Journal of Economic Psychology**, 33(2012), pp. 590-602.
- GÖÇER İsmet; (2012), “2008 Küresel Ekonomik Krizin Nedenleri ve Seçilmiş Ülke Ekonomilerine Etkileri: Ekonometrik Bir Analiz” **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 17(2012), ss. 18-37.
- GÖKMEN Habil; (2012), **Finansal Okuryazarlık**, Birinci Baskı, Hiperlink Yayınları, İstanbul.

GÜLER Emine; (2015), Hanehalkının Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: Sakarya İli Örneği, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.

HASTING J. S. and MITCHELL Olivia; (2011), “**How Financial Literacy and Impatience Shape Retirement Wealth and Investment Behaviours**”, Working Paper 16740, <http://www.nber.org/papers/w16740>, Erişim Tarihi: 29.01.2016.

ING BANK; (2012), “**Türkiye’de Finansal Okuryazarlık Hem Çok İyi Hem Çok Kötü**”, https://www.ingbank.com.tr/F/Documents/pdf/Basin_Odasi/2012/Turkiyede_Finansal_Okuryazarlik_Hem_Cok_Iyi_Hem_Cok_Kotu_16082012.pdf, Erişim Tarihi:16.01.2016.

ING BANK; www.ingbank.com.tr/, Erişim Tarihi: 26.10.2016.

IŞIK İhsan; (2011), “**Dünyada ve Türkiye’de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim**”, http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/7c9b6a7e-23c5-4a50-8bf4-27c2060918c9/finansal_egitim.pdf?MOD=AJPERES, Erişim Tarihi: 09.01.2016.

JAZAYERİ Ahmad; “**From Financial Literacy to Financial Capability**”, http://www.ruralfinanceandinvestment.org/sites/default/files/From_financial_literacy_pdf.pdf, Erişim Tarihi: 13.01.2016.

KİBRİTÇİOĞLU Aykut; (2010), “**Küresel Finans Krizinin Türkiye’ye Etkileri**”, https://mpra.ub.uni-muenchen.de/29470/1/MPra_paper_29470.pdf, Erişim Tarihi: 03.08.2016.

KOENEN T. BUCHER and LUSARDİ Annamaria; (2011), “**Financial Literacy and Retirement Planning in Germany**” Working Paper 17110, <http://www.nber.org/papers/w17110>, Erişim Tarihi: 29.01.2016.

LUSARDİ Annamaria and MITCHELL Olivia S.; (2009), **How Ordinary Consumers Make Complex Economic Decisions: Financial Literacy and Retirement Readiness**, NBER Working Paper 15350 <http://www.nber.org/papers/w15350>, Erişim Tarihi: 29.01.2016.

- LUSARDİ Annamaria and MITCHELL Olivia; (2011), “**Financial Literacy around the World: An Overview**”, Working Paper 17107 <http://www.nber.org/papers/w17107>, Erişim Tarihi: 29.01.2016.
- LUSARDİ Annamaria, KLAPPER Leora and PANOS Georgios; (2013), “Financial Literacy and Its Consequences: Evidence From Russia During the Financial Crisis”, **Journal of Banking-Finance**, 37(10), pp. 3904-3923.
- LUSARDİ Annamaria; (2008), “Financial Literacy: An Essential Tool For Informed Consumer Choice?”, **Dartmouth College, Harvard Business School and NBER**, pp.1-29.
- MANDELL Lewis and KLEİN Linda S.; (2009), “The Impact of Financial Literacy Education on Subsequent Financial Behavior”, **Journal of Financial Counseling and Planning**, 20(1), pp. 15-24.
- MARTİN Matthew; (2007), “A Literature Review on the Effectiveness of Financial Education”, **Federal Reserve Bank of Richmond Workink Paper No: 07-03**, pp. 1-26.
https://www.richmondfed.org/~media/richmondfedorg/publications/research/workink_papers/2007/pdf/wp07-3.pdf, Erişim Tarihi: 29.01.2016.
- MASON C.L.J. and WILSON R.M.S.; (2000), “Conceptualising Financial Literacy”, **Loughborough University Business School**, Occasional Paper, 2000:7, pp.1-42.
- MEB HAYAT BOYU ÖĞRENME GENEL MÜDÜRLÜĞÜ; (2015), <http://hbogm.meb.gov.tr/www/mill-egitim-bakanligi-ve-turk-ekonomi-bankasi-is-birliginde-gerceklestirilen-butcemi-yonetebiliyorum-projesi-2-ekimde-istanbulda-gerceklestirilen-basin-toplantisiyla-halka-duyuruldu/icerik/440>, Erişim Tarihi: 15.10.2016.
- MERKEZİ KAYIT KURULUŞU; <https://www.mkk.com.tr/tr/content/Haber-ve-Gelismeler/Anadolu-Universitesi-Finansal-Okuryazarlik-Sertifika-Programlari>, Erişim Tarihi: 14.10.2016.

- MİLLİYET GAZETESİ; (2015), <http://www.milliyet.com.tr/dogus-grubu-destegiyle-20-bin-kadin-istanbul-yerelhaber-644540/>, Erişim Tarihi: 15.10.2016.
- MİSHKİN Frederic S.; (2008), **The Importance Economic Education and Financial Literacy**,<https://www.federalreserve.gov/newsevents/speech/mishkin20080227a.htm>, Erişim Tarihi: 29.01.2016.
- MİSHKİN, Frederic S.; (2006), **Para, Bankacılık ve Finansal Piyasalar**, Çev: Nazım Engin, Serçin Şahin, Serkan Çiçek ve Çiğdem Boz, Sekizinci Baskı, Akademi Yayıncılık,
- OECD/INFE; (2012), **“Guidelines on Financial Education in Schools”**, [http://www.financialeducation.org/media/pdf/2012%20Schools%20Guidelines.p df](http://www.financialeducation.org/media/pdf/2012%20Schools%20Guidelines.pdf), Erişim Tarihi: 16.01.2016.
- OECD; (2005), **“Improving Financial Literacy: Analysisi of Issues and Policies**, OECD Publishing, [http://www.keepeek.com/Digital-Asset- Management/oecd/finance-and-investment/improving-financial literacy_9789264012578-en#page1](http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/finance-and-investment/improving-financial-literacy_9789264012578-en#page1), Erişim Tarihi: 29.12.2015.
- OECD; (2006), **The Importance of Financial Education, Policy Brief**, <http://www.oecd.org/finance/financial-education/37087833.pdf>, Erişim Tarihi: 13.01.2016.
- OECD; (2009), **Financial Literacy and Consumer Protection: Overlooked Aspects of the Crisis**, <http://www.oecd.org/finance/financial-markets/43138294.pdf>, Erişim Tarihi: 13.01.2016.
- ORTON Larry; (2007), **“Financial Literacy: Lessons From International Experience”**, Canadian Policy Research Networks, Ottawa, <http://canlearnsociety.ca/wp-content/uploads/2013/01/Financial-Literacy-Lessons-from-International-Experience.pdf>, Erişim Tarihi: 16.01.2016.
- ÖZDEMİR Kamer Karakurum ; (2012), **Türkiye Finansal Yeterlilik Araştırması Ön Sonuçları**, <http://www.fo-der.org/wp-content/uploads/2013/09/Finansal-Yeterlilik-Anket-sonuclari-TUSIAD.pdf>, Erişim Tarihi: 13.01.2016.

ÖZGÜLER İsmet; (2013), Bireysel Finansal Kaynakların Yönetiminde Bir Araç Olarak Finansal Eğitimde Dünya Uygulamaları ve Türkiye Karşılaştırması, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.

ÖZTÜRK Elvan ve DEMİR Yusuf; (2015), “Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi: Süleyman Demirel Üniversitesi Akademik Personel Üzerine Bir Uygulama”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı: 68, ss. 113-134.

PARAMI YÖNETEBİLİYORUM; <http://www.paramiyonetebiliyorum.net>, Erişim Tarihi:19.10.2016).

PISA; (2012), “**PISA 2012 Financial Literacy Assesment Framework**”, <http://www.oecd.org/pisa/pisaproducts/46962580.pdf>, Erişim Tarihi:13.01.2016.

PRESİDENT’S ADVISORY COUNCIL ON FINANCIAL LITERACY (PACFL); (2008), **Annual Report to The President, The Department of The Treasury**, http://jumpstart.org/assets/files/PACFL_ANNUAL_REPORT_1-16-09.pdf, Erişim Tarihi:13.01.2016.

REMUND David L.; (2010), “Financial Literacy Explicated: The Case for a Clearer Definition in an Increasingly Complex Economy”, **The Journal of Consumer Affairs**, 44(2), pp. 276-295.

ROY MORGAN RESEARCH; (2003), “**ANZ Survey of Adult Financial Literacy in Australia**”, <http://www.financialliteracy.gov.au/media/465156/anz-survey-of-adult-financial-literacy-2003.pdf>, Erişim Tarihi: 13.01.2016.

RUSSELL Helen, MAITRE Bertrand and DONNELLY Nora; (2011), “**Financial Exclusion and Over-indebtedness in Irish Households**”, http://www.socialinclusion.ie/publications/documents/2011_03_07_FinancialExclusionPublication.pdf, Erişim Tarihi: 01.09.2016.

SABRİ Mohamad F. and MACDONALD Maurice; (2010), “Savings Behavior and Financial Problems Among College Students: The Role of Financial Literacy in Malaysia”, **Cross-cultural Communication**, 6(3), pp. 103-110.

- SALTOĞLU Burak; (2014), “**Türev Araçlar, Piyasalar ve Risk Yönetimi**”, <http://www.spl.com.tr/Upload/files/1011.pdf>, Erişim Tarihi: 27.08.2016.
- SCHAGEN Sandie and LINES Anne; (1996), “**Financial Literacy in Adult Life**”, NFER, www.nfer.ac.uk/publications/91091/91091.pdf, Erişim Tarihi: 04.06.2016.
- SEKİTA Shizuka; (2011), **Financial Literacy and Retirement Planning in Japan**, Netspar Discussion Paper No: 01/2011-016, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1809681##, Erişim Tarihi: 29.01.2016.
- SERMAYE PİYASASI KURULU; (2013), “**SPK Başkanı Dr. Vahdettin Ertaş’ın Finansal Okuryazarlık ve Erişim Zirvesi Konuşma Metni**”,<http://www.spk.gov.tr/duyurugoster.aspx?aid.=20130201&subid=1&ct=c>, Erişim Tarihi: 29.12.2015.
- SERMAYE PİYASASI KURULU; (2015), “**2015 Yılı İkinci Türkiye Finansal Okuryazarlık Araştırması Tamamlandı**”, <http://www.spk.gov.tr/duyurugoster.aspx?aid=20151005&subid=0%ct=f>, Erişim Tarihi: 16.01.2016.
- SERMAYE PİYASASI KURULU; <http://www.spk.gov.tr>, Erişim Tarihi: 14.10.2016.
- SERMAYE PİYASASI LİSANSLAMA SİCİL VE EĞİTİM KURULUŞU (SPL); (2014), “**Finansal Piyasalar**”, http://www.spl.com.tr/Upload/files/1006-Finansal%20Piyasalar_2016-1.pdf, Erişim Tarihi: 27.08.2016.
- SERVON L. J. and KAESTNER R.; (2008), “Consumer Financial Literacy and the Impact of Online Banking on the Financial Behavior of Lower-Income Bank Customers”, **The Journal of Consumers Affairs**, 42(2), pp. 271-305.
- SEZER Durmuş ve DEMİR Sezgin; (2015), “Yatırımcıların Finansal Okuryazarlık ve Bilişsel Yetenek Düzeylerinin Psikolojik Yanılsamalar ile İlişkisi”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, ss. 69-88.
- ŞAHİN Cumhur; (2014), “Bir Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesine İlişkin Bir Araştırma: Bozüyük Meslek Yüksekokulu Örneği”, **Uluslararası Hakemli Ekonomi Yönetimi Araştırmaları Dergisi**, Cilt:01, Sayı:02, ss. 19-29.

ŞARLAK Zeynep; (2012), **Finansal Okuryazarlık**, İkinci Baskı, Nakış Ofset, İstanbul.

TELLALBAŞI Işıl; (2012), “Finansallaşma Sorunsalı ve İMKB Örneği”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi**, Sayı: 16, ss.12-43.

TEMİZEL Fatih ve BAYRAM Fatih; (2011). **Finansal Okuryazarlık: Anadolu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi (İİBF) Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma**, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt:12, Sayı: 1, ss. 73-86.

TEMİZEL Fatih ve ÖZGÜLER İsmet; (2015), “Finansal Eğitime Bakış”, **Uluslararası İşletme ve Yönetim Dergisi**, 3(1), ss.1-13.

TEMİZEL Fatih; (2010), **Mavi Yakalılarda Finansal Okuryazarlık**, Birinci Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.

TEMİZEL Fatih; (2015), “Finansal Dışlanmaya Bakış”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 44, ss. 124-128.

TÜRK DİL KURUMU; <http://www.tdk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 31.05.2016.

TÜRK EKONOMİ BANKASI (TEB); (2012) “**Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi**”, <http://www.teb.com.tr/document/finansal-okuryazarlik-ve-erisim-endeksi.pdf>, Erişim Tarihi: 26.12.2015.

TÜRK EKONOMİ BANKASI; <http://www.teb.com.tr>, Erişim Tarihi: 26.10.2016.

TÜRK EKONOMİ BANKASI-BOĞAZIÇI ÜNİVERSİTESİ; (2014), “**Türkiye’de Finansal Erişim ve Okuryazarlık**”, http://www.teb.com.tr/upload/PDF/foe_endeks_rapor_2014.pdf, Erişim Tarihi: 26.12.2015.

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI (TCMB); (2012), **Finansal Eğitim Ulusal Stratejisi Üst Düzey İlkeleri**, http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/e34f18f7-1ae1-4743-90df-d1974f81ffe4/OECD_INFE_USTDUZEY_ILKELERI.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACEe34f18f7-1ae1-4743-90df-d1974f81ffe4, Erişim Tarihi: 17.01.2016.

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI (TCMB); (2015), “**Finansal Eğitim**”,
http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/594551dd-66f6-40fe-8f32-a2870bc984a3/TCMB_Bulten_37.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=594551dd-66f6-40fe-8f32-a2870bc984a3, Erişim Tarihi: 16.05.2016.

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI; <http://www.tcmb.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 17.11.2016.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ BAŞBAKANLIK GENELGESİ (2014/10); (2014), “**Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları**”, <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/73ca9295-9456-40e8-a14e-77d3dd542f37/genelge.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE73ca9295-9456-40e8-a14e-77d3dd542f37>, Erişim Tarihi: 13.01.2016.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI; (2014), “**Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları**”, https://hazine.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fGenel+%C4%B0%C3%A7erik%2fStrateji_Eylem_Planlar%C4%B1.pdf, Erişim Tarihi: 13.01.2016.

TÜRKİYE YATIRIMCI İLİŞKİLERİ DERNEĞİ (TÜYİD); “**Eğitim Şart Azizim**”, http://www.tuyid.org/files/makaleler/yaprakozer_29.pdf, Erişim Tarihi: 26.12.2015.

ULUYOL Osman ve KAYGUSUZOĞLU Mehmet; (2011), “Finansal Türev Ürünlerin 2008 Küresel Finansal Krizine Etkisi”, **e-Journal of New World Sciences Academy Social Sciences**, 6(3), ss.346-362.

ÜNAL Seyfettin, DÜĞER Yavuz S. ve SÖYLEMEZ Cevat; (2015), “Ekonomi Okuryazarlığı ve Kredi Kartı Tutumunun Rasyonel Kredi Kartı Kullanımına Etkisi: Dumlupınar Üniversitesi Tavşanlı MYO Örneği”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 1, ss. 31-52.

VAN ROOIJ M.C.J., LUSARDI Annamaria and ALESSIE R.; (2011), “Financial Literacy and Stock Market Participation”, **Journal of Financial Economics**, 101(2), pp. 449-472.

WB/DFID/OECD/CGAP; (2009), **The Case for Financial Literacy in Developing Countries**, https://www.globalbrigades.org/media/Financial_Literacy.pdf, Erişim Tarihi: 13.01.2016.

WORLD BANK; (2014), **Türkiye Finansal Tabana Yayılma Konferansı**, <http://www.worldbank.org/tr/events/2014/06/03/turkey-financial-inclusion-conference>, Erişim Tarihi: 14.10.2016.

YASMİN Farrah, KOUSER Rehana, HASSAN Ibn e and AHMAD Waqar; (2014), “Determinants of Economic Literacy at University Level: A Case of Pakistan”, **Pakistan Journal of Commerce and Social Sciences**, 8(3), pp. 914-924.

ZİRAAT EMEKLİLİK; http://www.ziraatemeklilik.com.tr/bireysel_emeklilik.html, Erişim Tarihi: 17.11.2016.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Eren KÜTÜK
Doğum Yeri ve Tarihi : Giresun / 1989

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Gümüşhane Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi : Gümüşhane Üniversitesi, SBE, İktisat ABD
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
Bilimsel Faaliyetler :

İş Deneyimi

Stajlar :
Projeler :
Çalıştığı Kurumlar : Trabzon Sürücü Kursu

İletişim

Telefon : 0531 373 25 18
e-posta Adresi : keraususeraus@hotmail.com

Tarih : 18/08/2017

EKLER

Ek 1. Finansal Okuryazarlık Anket Formu

Bu çalışma Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim dalında Doç. Dr. Nuri BALTACI'nın danışmanlığında yürütülmekte olan yüksek lisans tez çalışması amacı ile gerçekleştirilmektedir. Tezin amacı finansal okuryazarlık düzeyinin ölçülmesidir. Elde edilen bilgiler kesinlikle bilimsel amaç dışında kullanılmayacaktır.

Eren KÜTÜK

Katılımınız için teşekkür ederiz.

1. Cinsiyetiniz

- a) Kadın b) Erkek

2. Yaşınız

- a) 18 ve altı b) 19-24 c) 25-27 d) 28-30 e) 31 ve üzeri

3. Medeni Durumunuz

- a) Evli b) Bekar

4. Eğitim Durumunuz

- a) Ön lisans b) Lisans c) Yüksek Lisans d) Doktora

5. Okuduğunuz Fakülte

- a) İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi b) Mühendislik Fakültesi c) Fen-Edebiyat Fakültesi
d) Eğitim Fakültesi e) İlahiyat Fakültesi f) Diğer

6. Kaçınıcı Sınıftasınız?

- a) Birinci b) İkinci c) Üçüncü d) Dördüncü e) Diğer

7. Gelir Durumunuz

- a) ₺ 500 ve altı b) ₺ 501-800 c) ₺ 801-1100 d) ₺ 1101-1400
e) ₺ 1401 ve üstü

Ek 1 (Devamı)

8. Finansal durumunuzu (gelir-gider) yönetmede kendinizi başarılı buluyor musunuz?

- a) Evet b) Hayır

9. Kişisel bütçenizi yönetme bilgilerinizi nereden öğrendiniz?

- a) Ailemden b) Okuldan c) Arkadaş çevremden d) Diğer

10. Finansal kayıtlarınızı (fatura ödemeleri, banka dekontları, harç ödemeleri vs.) ne kadar süre ile saklarsınız?

- a) Hiç saklamam b) Hepsini sürekli saklarım
c) Belli bir süre saklar sonra atarım. d) Sadece önemli gördüklerimi saklarım.

11. Güncel ekonomi ve finans haberlerini nereden ve hangi sıklıkta takip edersiniz?

	Her gün	Haftada bir	Nadiren
Gazete			
Dergi			
Televizyon			
İnternet			
Takip etmem			

12. Aylık bir bütçe yapar ve buna uygun davranır mısınız?

- a) Evet b) Hayır

13. Enflasyon size neyi ifade etmektedir?

- a) Fiyat artışı b) Zam c) Fiyatlar genel seviyesindeki sürekli bir artış d) Bilmiyorum

14. Bireysel emeklilikte devlet katkı payı % kaçtır?

- a) % 10 b) %15 c) % 20 d) % 25 e)Bilmiyorum

15. Aşağıdakilerden hangisine yatırım yapmak daha risklidir?

- a) Tahvil b) Hisse senedi c) Altın d) Bilmiyorum

Ek 1 (Devamı)

16. Doğu Karadeniz bölümünün önemli geçim kaynaklarından olan çay ve fındık fiyatları nasıl belirlenir?

	Devlet tarafından	Serbest piyasada
Fındık fiyatları		
Çay fiyatları		

17. Kredi kartı kullanıyor musunuz? (Cevabınız hayır ise 20. soruya geçiniz)

- a) Evet b) Hayır

18. Kredi kartı harcamalarınızda en fazla yer alan harcama hangisidir?

- a) Eğitim b) Gıda c) Giyim d) Eğlence e) Diğer

19. Banka kartı, kredi kartı ve kredi sözleşmelerini imzalarken sözleşmeyi okur musunuz?

- a) Evet b) Hayır

20. Kredi kartı, kredi kullanmama sebebiniz nedir?

- a) Kredi faiz ve dosya maliyeti
b) Dini nedenler
c) Geri ödeyememe ihtimali
d) Her zaman yeterli param olur

21. İnternet bankacılığı kullanıyor musunuz?

- a) Evet b) Hayır

22. Uluslararası banka hesap numarası neyi ifade etmektedir?

- a) Virman b) IBAN c) Repo d) Bilmiyorum

23. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nereye bağlıdır?

- a) Maliye Bakanlığı b) Başbakanlık c) Bağımsızdır d) Bilmiyorum

Ek 1 (Devamı)

24. Aşağıdaki para birimlerinden en değerli olan hangisidir?

- a) Türk Lirası b) ABD Doları c) Euro d) İngiliz Sterlini

25. Türkiye’de ekmekte % kaç vergi uygulanmaktadır?

- a) % 1 b) % 5 c) % 8 d) % 18 e) Bilmiyorum

26. Bir sonraki geliriniz (maaş, kira geliri vs.) elinize ulaşmadan önce paranız tükenirse ne yaparsınız?

a) Giderlerimi kısar ve tasarruf yaparım.

b) Akraba, arkadaş veya tanıdıklarımın borç alırım.

c) Tasarruflarımı kullanırım.

d) Kredi kartı kullanırım.

e) İhtiyaç kredisi kullanırım.

f) Fazla mesai yaparım veya ek iş yaparım.

g) Değerli eşyalarımı satarım.

27. Yeterli tasarrufun olsa tasarruflarınızı hangi yatırım aracına yatırırsınız?

- a) Hisse senedi b) Dolar c) Euro d) Altın e) Gayrimenkul

28. Düzenli olarak paranızın bir kısmını tasarruf eder misiniz? (Cevabınız hayır ise 30. soruya geçiniz.)

- a) Evet b) Hayır

29. Niçin tasarruf ediyorsunuz?

a) Beklenmeyen olumsuz durumlar için

b) Çocuklarıma miras bırakabilmek için

c) Emeklilik için

d) Ekonomik anlamda özgür bir hayat yaşamak için

e) İleride önüme çıkacak fırsatları değerlendirmek için

f) Gelecekteki hayat standartlarımı yükseltmek için

Ek 1 (Devamı)

30. Niçin tasarruf etmiyorsunuz?

- a) Gelirim yeterli olmadığı için
- b) Tasarruf etmek gibi huyum yok.
- c) Alışveriş yapmak daha çekici
- d) Başka nedenler

31. Eğer bir yatırımcı parasını hisse senedi, döviz, altın, tahvil vs. gibi varlıklara dağıtırsa para kaybetme ihtimali;

- a) Artar
- b) Sabit kalır
- c) Azalır
- d) Bilmiyorum

32. Diyelim ki ₺ 1000 parayı yıllık % 4 faizle bankaya yatırdınız. Eğer hesabınızdan para çekmez ve hesabınıza başka bir para yatırmazsanız 3 yıl sonra hesabınızda ne kadar para olur?

- a) ₺ 1120'den fazla
- b) ₺ 1120
- c) ₺ 1120'den az
- d) Hesaplayamıyorum.

33. Diyelim ki ₺ 1000 parayı yıllık % 6 faizle bankaya yatırdınız ve enflasyon oranı % 7 olarak gerçekleşmiş olsun. Hesabınızdaki parayla satın alabileceğiniz ürün miktarı ne olur?

- a) Daha fazla
- b) Aynı
- c) Daha az
- d) Hesaplayamıyorum.

34. Diyelim ki bir arkadaşınıza bugün ₺ 1000 miras kalmış olsun. Aynı arkadaşınızın kardeşine de bugünden 5 yıl sonra ₺ 1000 miras kalacak olsun. Bu durumda miras nedeniyle kim daha zengin olur?

- a) Arkadaşınız
- b) Arkadaşınızın kardeşi
- c) İkisi de eşit zengin olur
- d) Bilmiyorum.

35. 2016 yılı sonunda 2016 yılı başına göre geliriniz ve satın alacağınız her türlü şeyin fiyatı iki katına çıktığını farzedin. 2016 yılı sonunda yeni gelirinizle satın alabileceğiniz ürün miktarı ne olur?

- a) Bugünden fazla
- b) Tamamen aynı
- c) Bugünden az
- d) Bilmiyorum

36. Diyelim ki Türk Hava Yolları şirketi hisselerini halka arz etmiş olsun. ₺ 1000'lik hisse senedi aldığınızı farzedelim. Türk Hava Yolları 1 yıl sonra % 15 kar ettiğini açıklarsa ne kadar geliriniz olur?

- a) ₺ 1050
- b) ₺ 1150
- c) ₺ 1250
- d) ₺ 1350
- e) Hesaplayamıyorum

Ek 1 (Devamı)

37. Aşağıdaki kavramlar hakkındaki bilgi düzeyinizi işaretleyiniz.

	İyi biliyorum	Duydum ancak ayrıntısını bilmiyorum	Hiç bilmiyorum
Yatırım portföyü			
EFT			
Hesap bildirim cetveli			
Bireysel emeklilik			
Risk ve getiri			
Tasarruf mevduatı sigorta fonu			
Kredi notu			
Parite			
Kar payı			
Katılım bankacılığı			
Türev araçlar			
Ons			